

Someron Joulu

N:o 59

Kotiseutulehti 2024 – historian havinaa ja nykypäivää | Hinta 15 €

Someron Joulu

Someron Joulu on kotiseutulehti, joka kertoo paikallisesta elämänmenosta, kulttuurista ja historiasta. Ensimmäinen Someron Joulu ilmestyi vuonna 1964.

TOIMITUS

Päätoimittaja	Juha Heikkilä
Toimitussihteeri	Marika Haapala
Oikoluku	Pekka Salminen, Päivi Isotalo
Vedoksen tarkistus	Marika Haapala, Päivi Isotalo, Olli Nuotio
Ilmoitukset	Ahti Kukkonen, Olli Nuotio, Kimmo Talikka, Pertti Tamminen, Marja-Leena Vikman
Taitto	Jouni Hyvärinen
Kansikuva	Pekka Alitalo
Painopaikka	PunaMusta Oy
Painosmäärä	1200
Julkaisija	Somero-Seura ry.

Pyydämme lähettämään jutut ja aineistot ensi vuoden lehteen viimeistään syyskuun loppuun mennessä. Ole juttuideastasi ajoissa yhteydessä toimitukseen. Kuvat otamme mieluiten vastaan laadukkaina digitaalisina kuvatiedostoina, mutta myös alkuperäisinä valokuvina tai negatiiveina, jotka palautamme lähettäjälle. Juttuihin liittyviin valokuviin on oltava julkaisulupa.

YHTEYSTIEDOT

Päätoimittaja	040 833 6792
Toimitussihteeri	040 746 2845
Toimituksen sähköposti	someronjoulu@gmail.com
Verkkosivut	www.somero-seura.fi
Postiosoite	Someron Joulu c/o Marika Haapala Turuntie 1269 31520 Pitkälampi

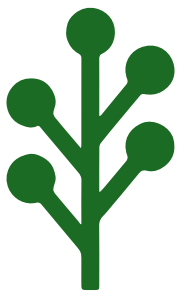
Toivotamme hyvää joulua ja onnellista uutta vuotta kaikille Someron Joulun lukijoille, lehteen kirjoittaneille, kotiseututyötä tukeville ilmoittajille sekä muilla tavoin lehden tekoon osallistuneille!

Sisällys

Kohtaaminen on taikaa, <i>Marika Haapala</i>	4
Legenda jo eläessään: joulupukki, <i>Pekka Salminen</i>	6
Vanhojen Kivisojan ja Hirsjärven torpparisopimusten kertomaa, <i>Jyrki Ali-Yrkkö</i>	12
Somero-Seuran vuosi	18
Miten tapasin Tauno Palon, <i>Heljä Faven</i>	22
Marski, serkkuni Kalevi ja ruusulamppu, <i>Lassi Kantola</i>	26
Sarjan tilan suuret tammet, <i>Manu Kärki</i>	30
Sukuni juuret Pommerista Somerolle, <i>Aulis Tiensuu</i>	32
Someron Ävikin lasitehdas, <i>Georg Haggrén</i>	38
Pitkäjärven koulun oppilaiden joulutarinoita	46
Taalainmaan tonttuja Somerollakin, <i>Outi Talonen</i>	50
Perhejoulu Somerolla 1930, <i>Maija Haataja</i>	52
”Hupi” – kirkkoherra Sulo Tasanko, <i>Impi Mäentaka</i>	55
LSO – Lihaa, lihavalmisteita, eineksiä, elintarvikkeita, <i>Kaija Parko</i>	56
Kansanlaulut kumpuavat kansan syvistä riveistä, <i>Leena Kerko</i>	60
Alikersantti Anttilan kirje, <i>Juha Heikkilä</i>	63
Keijukaisten metsässä, <i>Sakari Vartiala</i>	64
Ai jukrantee, <i>Jouko Paija</i>	72
Jouluvieraat, <i>Lilli-Irmeli Hintsa</i>	75
Lukset ja rippikoulu, <i>Pertti Hallenberg</i>	76
Mettäkulmalta maailmalle, <i>Anja Vuorenmaa</i>	78
Sotaorvon elämäнкаari, <i>Lyyli Honkio</i>	81
Muistoja isoisästä, <i>Raija Rajala</i>	82
Neljäsatua sanaa tulevaisuusinvestoinneista, <i>Sami Suikkanen</i>	84
Kun suuret ikäluokat maailmalle lähtivät, <i>Hannu Simström</i>	86
Riemuylioppilaan tervehdys, <i>Irja Peltö-Timperi</i>	92

Kohtaaminen on taikaa

*Sydämessäni onnea kannan,
ystävälleni sen annan.
Ystävä minua tukee ja auttaa,
sekä murheissa aina lohduttaa.
Me yhdessä aina iloitemme
ja hassuille jutuille nauramme.*

Yhdistystyössä parasta on ihmisten kohtaaminen ja elämysten luominen. On hienoa jakaa ajatuksia, mielipiteitä ja arvoja ja olla osa jonkun tarinaa, edes hetken. Jokainen tapaaminen on merkityksellinen ja toivon, että osaisimme kaikki pysähtyä nykyarjen tohinasta kohtaamisen ajaksi. Olla läsnä ja kuunnella mitä toisella on sanottavaa ja annettavaa. Toisinaan näistä ohikulkevista hetkistä syntyy jotain suurta. Kuten ystävyyttä.

Ystävyys on voimavara, joka kantaa läpi tuulen ja tuiskun. Yhdessä jaetaan ilot ja surut ja vaikka elämä kuljettaa sinne tänne, ei todellinen ja aito ystävyys katoa minnekään. Sen liekin voi puhalttaa takaisin eloon pitkienkin aikojen päästä.

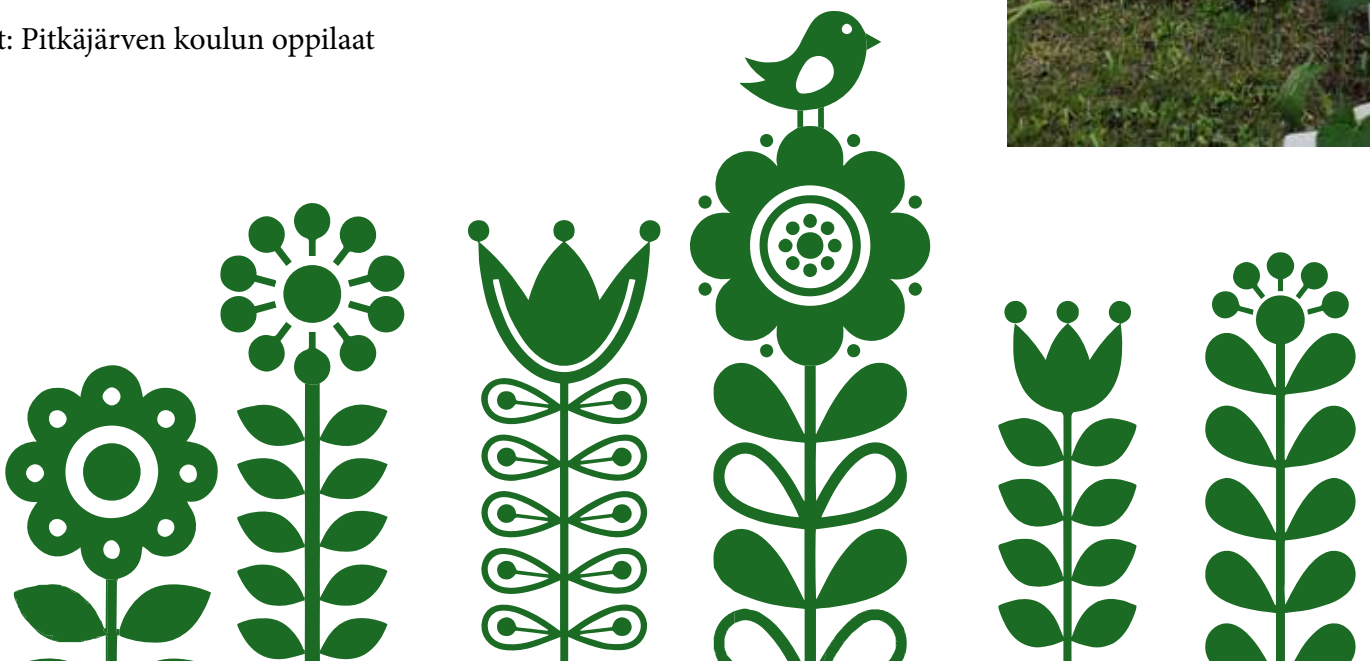
Jokainen ystävyysuhde on erilainen, toiset ovat kulkeneet mukana lapsuudesta saakka, toiset hypänneet mukaan elämänkulun varrelta. Aika ei kuitenkaan määritä ystävyyden laatua, kuten ei myöskään ikä tai kuka ihminen on.

Kun avaa oven kohtaamiselle, ei ole paluuta. Ja vaikka kaikista tapaamisista ei synnykään valtavan suurta upeaa ystävyyden kukkamerta, nousee niistä yksittäisiä kauniita hetkiä. Hymyllään, kun kohdataan! Tai voidaan jopa halata.

*Ystäväni on kuin tähti tuikkiva
ja kaiken kaikkiaan mukava.
Hänen hymynsä päiväni valaisee
ja halaus onnelliseksi tekee.
On ystävä kullantarvoinen mulle
toivottavasti minä myös sulle.*

Marika Haapala
Somero-Seura ry:n puheenjohtaja

Runot: Pitkäjärven koulun oppilaat

Vanhan ajan joulu Torppamuseolla

Tervetuloa nauttimaan entisaikojen joulutunnelmasta Someron Torppamuseolle.

Torpan tuvassa on esillä vanhan ajan joulukoristeet ja joulupöydän antiimet. Toistuvan puolella esillä on jouluihin kahvipöydän kattaus.

Avoinna:

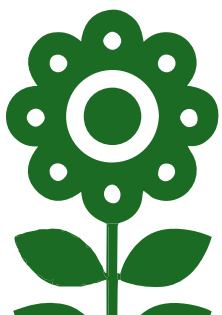
16.–23.12. ja 27.–29.12. klo 14–17.

Pääsymaksu:

Aikuiset 2 euroa, alle 12-vuotiaat lapset ilmaiseksi

Kuva: Juha Heikkilä

PEKKA SALMINEN

Legenda jo eläessään: joulupukki

Meidän tuntema joulupukki on pyhää perua. Hänen esikuvansa on Myran kaupungin piispa Nikolaos (elinvuodet 270–342), joka oli syntyjään kreikkalainen ja työssä piispana Turkin lounaisosassa. Hänet tunnettiin hyväntekijänä, joka oli vanhemmiltaan perinyt huomattavan omaisuuden. Sen sijaan, että olisi törsännyt varansa kaiken maailman turhuuksiin, hän jakoi siitä siivuja tarvitseville. Esimerkiksi eräs kolmen tyttären perhe oli niin köyhä, ettei isä kyennyt avioliittoon piakkoin aikoville tyttärilleen maksamaan myötäjäisiä. Niinpä isä toivottomana suunnitteli luovuttavansa heidät prostituoiduiksi ja siten ansaitsemaan elatuksensa. Nyt Nikolaos sai kuulla ilotyttöuran uhkaavan sisaruksia. Hän päätti kiiruusti pelastaa neidot mieron tieltä ja kävi yöllä salaa lahjoittamassa kullekin kihlatulle kultarahanyytin – pudottamalla sen savupiipusta. Näin morsiot saivat myötäjäisensä ja pääsivät hyviin naimisiin.

Erinomaisesta anteliaisuuden osoituksesta kehittyi ajatus käyttää Pyhää Nikolaosta joulun lahjojen antajan henkilöitymänä. Arvoitukseksi jää, miksi Nikolaos pudotti lahjat savupiipusta eikä esimerkiksi koputtanut oveen, paiskannut lahjat tupaan ja pinkaissut

← Pyhän Nikolaoksen patsas Myran muinaisessa kaupungissa, jossa hän toimi piispana. Kaupunki sijaitsee nykyisessä Demressä, Antalyassa, Turkissa.

Joulupukin kantaisä piispa Nikolaos. Kuva Sirpa Karjalaisen kirjasta Juhlan aika.

Lahjoja jakava joulu-ukko on ollut myös aikakautensa tuntojen tulkki. Valkokaartin joulupukki 1918 antamassa leikkikiväärin pikkupojalle mahdollisen uuden kapinan kukistamiseksi. Kuva Sirpa Karjalaisen kirjasta Juhlan aika.

Joulupukki pääsi Tuberkuloosiliiton hyväntekeväisyysjoulu-merkiksi 1948.

lipettiin. Jostain syystä hän halusi esiintyä inkognito, tuntemattomana hyväntekijänä.

Suomalainen joulupukki on ”cocktail” Nikolaos-pyhimyksestä kehittyntä ihmishahmoa ja pohjoismaisten talonpoikien jouluhin kuulunutta eläinhahmoa. 1800-luvun loppupuolella Suomen ja Ruotsin pukeilla oli kasvoillaan eläinnaamari ja yllään nurin käännetty sisäturkki. Nämä pukit eivät tuoneet lahjoja, vaan kiertelivät talosta taloon joulun jälkeen keskitystä ruinaamassa – olutta nyt ainakin. Pukin nimessä on säilynyt muisto eläimellisemmästä edeltäjästä.

Vielä sata vuotta sitten joulupukilla oli kasvattajan rooli. Jo ulkonaiselta olemukseltaan pukki oli äreä ja ankara ukko, jolla oli käytössään kolme keinoa: uhkaus, kiristys ja lahjonta. Jos lapsi täytti

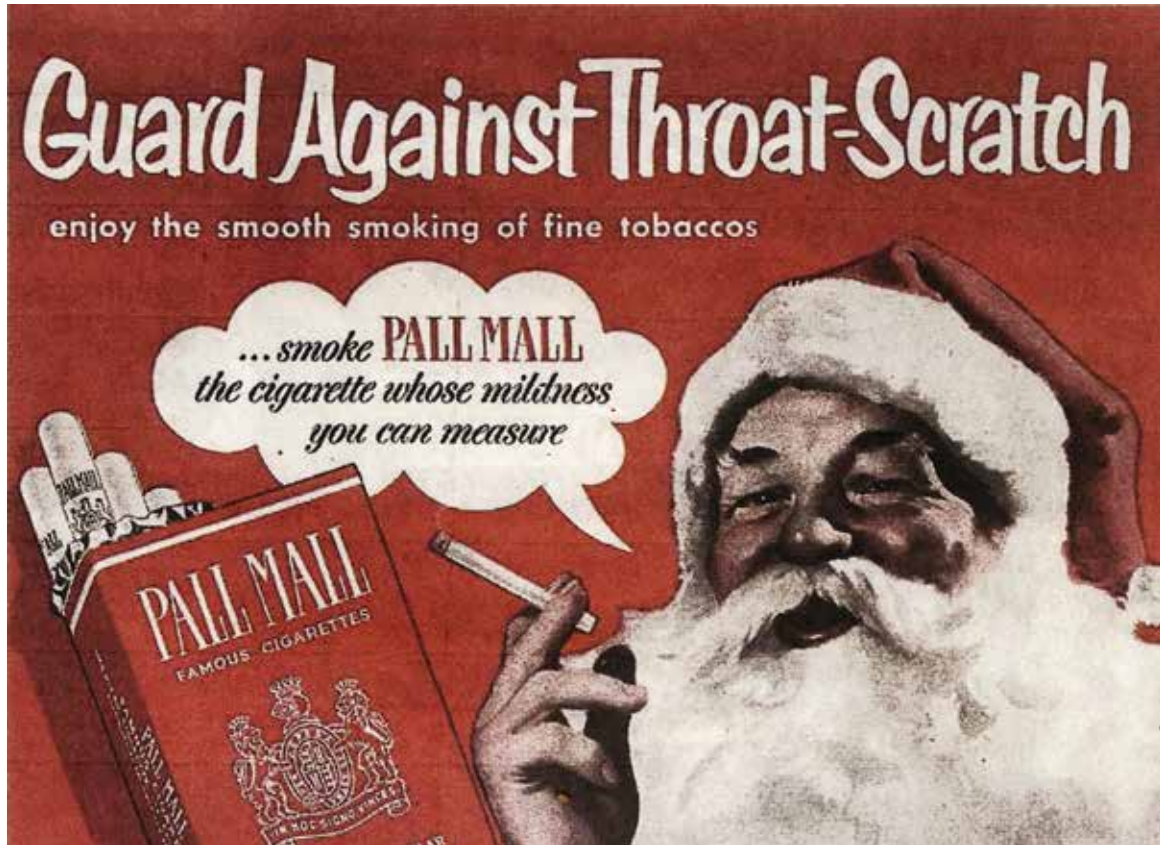
reunaehdot eli oli ollut kiltti, hän sai mitä toivoi, mutta tuhmille vinttiöille ja koltiaisille oli varattuna vitsakimppu. Joulupukin asemaa ylimmäisenä kasvatuksen valvojana vahvisti radion lastentunneilla 1927 toimittaja Markus Rautio, Markus-setä, joka vakuutti joulupukin asuvan Lapissa Korvatunturilla nimenomaan siksi, että voi sieltä tarkkaan kuulostella, kuka on ollut kotipiirissä kiltti, kuka taas lurjustellut.

Joulupukin hyvinvointialueeksi vakiintui Lappi. Pukki viihtyy paukkupakkasista huolimatta hyvin pohjoisessa. Eikä ihme, koska Lapin luonnossa on outoa taikaa, jota luovat moniväriset revontulet, kun aurinkotuulen hiukkaset törmäävät ilmakehään 100 kilometrin korkeudessa taivaalla. Niiden hallitseva väri on vihreä, punainen tai sininen, jos-

kus myös vihertävän keltainen tai violetti.

Pukkia viehättää Lapin erämaamiljö. Luonnonrauha, hiljaisuus ja tunturit luovat joulutunnelman, jota lisää vielä lumihiutaleiden hiljainen leijunta maahan lumivalkoiseen. Joulupukki on viisaasti päättänyt asua Suomen ja Venäjän raja-alueella, jonne ei pääse ilman lupapapereita: työrauha säilyy ja pukki haluaa pitää kotinsa poissa paparazzien vakoilulta, kaukana parrasvaloista. Hänelle riittää rauhallinen perhe-elämä muorin kanssa, varsinkin kun muorilla on taitava kauhakäsi herkkuruokien kokkaamiseen - ja pukki pysyy hyvässä lihassa.

Joulupukin toimistoon posti-numeroon 99999 Korvatunturille tulee säkkikaupalla postia joka päivä aivan ympäri maailmaa, oli kesä tai talvi. Ahkerimpia tekstin

Tupakoiva joulupukki ei sovi terveysmalliksi. Kuva Helsingin Sanomista 17.12.2009.

tuottajia ovat olleet englantilaiset ja italialaiset. Kirjeet sisältävät lahjatoiveita, piirustuksia sekä runsaasti kysymyksiä pukin elämästä, kuten siitä, miten pukki tarkenee pakkassäässä ja mitä hän puuhaillee vapaa-aikana, jota varmaan on runsaasti kesäkuukausina. Tekeekö pukki syksyisin sieni- ja marjaretkiä? Miten pukki suhtautuu kaamokseen, auringon piiloon menoon horisontin alapuolelle? Kirjeiden mukana on lähetetty pukille lahjoja: parranhoitovälineitä, kaulaliinoja, villasukkia ja villahousuja. Eipä pääse vilustuminen yllättämään!

Kirjeissä lahjatoiveiden top ten-listalla keulapaikoille kirivät rakennussarjat, kuten legot ja pienoismallit, Barbiet ja muut suosikkihahmot sekä vanhat kunnon lautapelit: Monopoli, Alias, Afrikan tähti. Myös aineettomat hyö-

dykkeet ovat haluttuja: toivotaan rakkautta, onnea, terveyttä, pitkää ikää sekä joululaulun sanoin ”rauhaa päälle maan”. Kielitaitoinen joulupukin sihteeri kiittää jokaisesta kirjoittajaa erikseen ja vastaa kirjeisiin yhdellätoista eri kielellä, aina kirjoittajan äidinkielen mukaan.

Korvatunturin joulupukin amerikkalaisen kollegan Santa Clausin nykyinen ulkonäkö – punainen nuttu, hehkuvat posket, valkoinen parta, tuikkivat silmät, naururypyt – on peräisin Coca-Colan mainoskampanjasta vuodelta 1931. Yhtiö tilasi taiteilija Haddon Sundblomilta, jonka isä oli siirtolainen Ahvenanmaalta, joulupukkimaalauksia. Ja sai mitä halusi. Möhömahainen ja reilusti ylipainoinen pukki ei ollut olemukseltaan mikään terveysmalli. Jouluaattona pukki köröttelee

yhä poroilla, vaikka hänen pitäisi liikkua omin voimin: pyöräillä, hölkatä, kävellä tai hiihtää. Pukin täytyisi ehdottomasti laihduttaa, jättää makeat limonadit, piparit ja glögit väliin ja popsia terveellisiä porkkanoita niin kuin porotkin. Aivan aiheellisesti lapset ovat olleet perin huolissaan siitä, mahtuuko mahakas pukki savupiipusta kulkemaan vai jääkö nalkkiin tiilien rakoon, ja ainakin on suuri vaara, että nuttu nokistuu, ehkä partakin.

Tätä nykyä tuntuu suorastaan uskomattomalta, että vielä 1950-luvulla pukki Amerikan maalla mainosti tupakkaa, kuten esimerkiksi Pall Mall -savukkeita. Nykyään lapset ja aikuiset paheksuivat moista mainontaa, johon rahanahne joulupukki olisi hassutettu mukaan – kaupallista joulua pahimmillaan!

Joulupukin lelupajassa Korvatunturilla paiskitaan töitä ympäri

Maaliohjuksen putoamista käytettiin myös matkailumarkkinointiin. Matkailun edistämiskeskus MEK järjesti putoamispaikalle joulupukin. – Kuva Heikki Sarviaho.

vuoden kesälomia lukuun ottamatta. Lahjatavarat eivät synny pelkästään eksoottisia maisemia katsellen, vaan on tehtävä duunia oikein olan takaa. Pajassa häärii niin itse pukki kuin hänen ammatitaitoiset ja ammattiyhdistysaktiiviset apulaisensa, tontut. Pajalla noudatetaan kahdeksan tunnin työaika, joten teollisuuden työnjohtajan 21,50 euron tuntiansiolla pukki tienaa 172 euroa päivässä. Tonttujen liksa määräytyy työehtosopimuksen palkkataulukon mukaan: 12,85 euroa per tunti, ja päiväansio nousee vähän päälle satasten: 102,80.

Lahjakuorman pitää olla valmiina aatonaattona. Tupaten täyteen lastattua valtavaa rekeä vetää kahdeksan poroa, joiden ohjastaminen vaatii vankkaa osaamista. Niinpä pukilla on erikoisajoneuvo-

kuljettajan pätevyys, jonka hankkiminen kävi välttämättömäksi jo vuosia sitten, kun oli lahjanjakomatkalla muutaman kerran kolunnut ojan pohjia.

Lahjojen jaon päätyttyä 40 vuotta sitten joulukuun lopussa 1984 Matkailun edistämiskeskus kutsui joulupukin keikalle Inarijärven jäälle, jonne oli harhautunut ja pudonnut Barentsinmereltä venäläisten sotaharjoituksissa ampu-ma kymmenmetrinen maaliohjus, tyypiltään SS-N-3, jonka laajalle levinneiden ja romuttuneiden osien tarkastelussa pukki näytti tekevän arvokasta tutkimustyötä.

Valtion laitosten virkamiehet olivat närkästyneitä joulupukin pöllähtämisestä vakavaan paikkaan ja pelkäsivät neukkujohdajien pahastuvan moisesta rienauksesta. Vallalla oli hys hys –mentaliteetti,

olihan Suomen asema Neuvostoliiton kainalossa arkaluontoinen. Inarin kunnan asukkaat sen sijaan ottivat kaiken riemun irti ohjuksen putoamisesta, se antoi virikettä huoltoaseman kahvipöytään, jossa myytiin ohjuskunkkeja, ja hotelli Ivalon ravintolan ruokalistaan, kun menuun ilmestyi lohikeitto Sirpalesoppa sekä kala-annos Raketitirautu, joka tarjottiin lautaselta, jonka kulmassa oli tultasyöksevä raketti – sähisevä bengalitikki. Jälkiruokana herkuteltiin Löytäjän leivoksella. Jutunjuurta ja hauskuutta ohjuksesta riitti viikoiksi piha-, sauna- ja baariparlamenttien tarinoitsijoille.

Mutta suojelupoliisissa ei naurattu. Maaliohjuksen harhautuminen oli alunperin valtava skandaali. Kaiken huippu oli se, kun ylin valtiojohto eli presidentti Mauno

Koivisto sai tietää tapahtuneesta vasta viiden päivän viiveellä. Hyvä että edes silloin.

Suojelupoliisin silloinen päällikkö Seppo Tiitinen paljastaa nyt 40 vuoden jälkeen salaisen asiakirjan siitä, miten kaikki tapahtui. Norjan pohjoinen sotilastiedustelu havaitsi ohjuksen ja ilmoitti siitä suojelupoliisin Rovaniemen piiritoimiston päällikölle. Tämä yritti välittää tiedon Tiitiselle Helsinkiin, mutta hän ei ollut tavattavissa. Niinpä tiedon sai apulaispäällikkö, mutta hän pelästyi tiedosta suunniltaan ja sekoili pahemman kerran tehtävissään eikä saanut hälytystä aikaan ohjuksen putoamisesta Inarijärveen. Sen sijaan hän kyllä sai Tiitiseltä kovasanaiset moitteet, olihan päällikkö alaisten puheiden mukaan ”Ratakadulla Jumalasta seuraava”. Lopulta sentään ohjuskriisi laukesi, ja joulupukkikin pääsi kuvissa loistamaan. ■

LÄHTEET

Kai Linnilä et Kaari Utrio 2006: Suomalainen joulu.

Sirpa Karjalainen 1994: Juhlan aika.

Mervi Koski 2011: Joulupukin jalanjäljillä.

Sinikka Salokorpi 1996: Joulupukin tarina.

Seppo Tiitinen 2024: Haastattelu Helsingin Sanomissa 30.6.24.

**OTA
YHTEYTTÄ
JA SEURAA**

@someroseura

someroseura.fi

info@
someroseura.fi

JYRKI ALI-YRKKÖ

Vanhojen Kivisojan ja Hirsjärven torpparisopimusten kertomaa

”Just sää Paliini, saat mennä sinne Leivon Keltanummeen”, tokaisi Hirsjärven kartanon omistaja Albert Eklund

Kustaa Paliinille 1880-luvun alussa. Kartanonomistaja halusi, että Kustaa perustaisi torpan Keltanummeksi kutsutulle alueelle. Alue kuului Kivisojan kylässä sijaitsevaan vanhaan Leivon tilaan, joka oli siirtynyt Hirsjärven kartanon omistukseen jo yli sata vuotta aiemmin.

Kartanon ensimmäinen torppa oli perustettu jo pari sataa vuotta aiemmin, 1600-luvun lopulla, ja se oli myös koko Someron ensimmäinen torppa. Ajan hengen mukaan katsottiin epäsovivaksi, että talonpoika maksaisi veroa aatelittomalle – vain aateliset saivat siten perustaa torppia. Talonpojat tarvitsivat nekin työvoimaa ja toisaalta tilattomilla oli tarve saada maata. 1740-luvun alkuvuosina kuningas päätti siten antaa myös talonpojille oikeuden torppien perustamiseen. Somerolla torppien määrä saavutti huippunsa 1890, jolloin vuokramaillaan huhki lähes 380 torpparia. Hirsjärvellä ja Kivisojalla huippu saavutettiin jo runsas viitisenkymmentä vuotta aiemmin, jolloin torppia oli kylissä yhteensä 39.

Vastineeksi maan vuokraamisesta tuli torpparin maksaa maanomistajalle. Kun rahaa ei monestikaan ollut, teki torppari sen vastineeksi päivätöitä eli taksvärkkiä – sana taksvärkki on lainattu ruotsin päivätyötä tarkoittavasta sanasta 'dagsverke'. Taksvärkin lisäksi puhuttiin Somerolla myös taksin maksamisesta ja veropäi-

vistä. Vanhoja torpparisopimuksia on Hirsjärveltä ja Kivisojalta säilynyt näihin päiviin saakka ja niistä saamme oivan kuvan siitä, millaisin ehdoin torppia vuokrattiin.

Kontrahdeissa sovittiin vuokrausehdot

Yksi Hirsjärven kylän varhaisimmista torpista sai nimekseen Holla, joka tosin oli ollut yksi kylän kantaliloista ennen Hirsjärven kartanon muodostamista. Holla sijaitsi hie- man nykyisen Hirsjärven kartanon pohjoispuolella, kauniilla paikalla pienen kalliokumpareen lähellä, Hirsjärven vanhassa Ylöskyläksi kutsutussa kyläkeskuksessa. Hollaan tuli torppariksi vuonna 1726 Salomon Matinpoika. Veropäiviä hänen tuli kartanolle tehdä kaksi päivää viikossa. Sen vastineeksi sai hän torpan ja sen viljelykset käyttöönsä. Oli hänellä myös oikeus ottaa kartanon metsästä tarvittavat puut ja kasketa lisää viljelymaata.

Kun tammikuussa 1807 Mooses Antinpoika sopi Ali-Yrkön tilan isännän Mikon kanssa Kajaaniksi nimetyn torpan perustamisesta, sai hän kaataa tilan metsästä tarvittavat rakennuspuut ja kasketa metsää. Läheisiä niittyjä ja peltoja sai hän myös käyttää tarpeensa mukaan. Mutta neljän vuoden jälkeen, oli hänen alettava maksaa vuosittaista torpanvuokraa kymmenen riikintaaleria ja puoli leiviskää (n. 4.25 kg) voita. Lisäksi oli Mooseksen tehtävä taksvärkkinä kaikki isäntätilan tarvitsemat räätälintyöt.

Molempien sopimusten mukaan oli torpparilla oikeus ottaa talon metsästä tarvittavat puut ja rakennusmateriaalit. Ehto oli yleinen muissakin sopimuksissa. Kun ajan myötä metsälle tuli enemmän arvoa, kirjasi tilan omistaja torppankontrahtiin usein kiellon, ettei

metsästä saanut ottaa puutavaraa myytäväksi.

Vuokra-ajan maininta oli oleellinen vuokramiehen kannalta. Jos torppankontrahti oli sovittu pitkäksi ajaksi, pystyi torppari turvallisesti suunnittelemaan elämänsä. Usein ei tällaista turvaa torpparilla kuitenkaan ollut vaan sopimus oli voimassa toistaiseksi. Silloin kontrahdin irtisanomisessa noudatettiin vanhaa määräystä irtisanomispäivän ajankohdasta ja siitä, milloin oli torpparin viimeistään lähdettävä.

Näihin päiviin vetosi myös Söderkullan kartanon omistaja leskiemäntä Inga Lindeström, kun hän toimitutti kontrahdin irtisanomisen käräjäoikeuteen vuonna 1830: ”Lautamies Elias Augustin avustuksella leskiemäntä Inga Augusta Lindeström oli ilmoittanut ennen Tuomaanpäivää edellisenä vuonna, että torppari Johan Kinnaskorven on muutettava pois ennen seuraavan vuoden maaliskuun 14. päivää.” Samantyyppisin sanankään- tein irtisanoi samainen Söderkullan leskiemäntä muutama vuosi myöhemmin Nummilan torpasta sen torpparin Simon Nummilan ja Simolan torpasta Simon Simolan.

Perusteluja ei Kinnaskorven eikä Nummilan torpan irtisanomisessa ollut – eikä niitä tarvittu. Riitti, että irtisanominen oli tehty ennen Tuomaanpäivää (21.12.), jonka jälkeen oli torpparin lähdettävä viimeistään seuraavan vuoden maaliskuussa.

Jos torppari rikkoi sopimuksen ehtoja, joutui torppari kotitorppansa jättämään ennen edellä mainittuja määräaikoja. Hirsjärven kartanon ostanut entinen nimismies Johan Selenius haastoi 1840-luvun jälkipuoliskolla oikeuteen torpparinsa Kustaa Eerikinpoika Uotilan. Kustaa ei ollut toimittanut sopimukseen kuulunutta heinä-

← *Hirsjärven kartanoon kuuluneesta Kulmalan torpassa asui aikoinaan Rosenqvistin sukua.*

Päivärinnan vanhaa torppaa Kivisojalta kutsuttiin aiemmin Sohlbackaksi ja Toukuriksi.

eikä voita eikä ollut ilmoittanut kaupunkimatkoihistaan kartanon isännälle. Kustaa oli vuokrannut torpan samoilla – joskin hieman lievennetyillä – ehdoilla kuin hänen appiukkonsa aikoinaan. Alkuperäinen torpparisopimus oli tehty silloisen kartanonisäntä eversti Claes Munckin kanssa maaliskuussa 1811. Kirjuri kirjasi sopimukseen seuraavat ehdot:

1. Torppari toimittaa vuosittain neljä tynnyriä ruista, tynnyrin ohraa ja kauraa, 1 kuorman heiniä, leiviskän voita (n. 8,5 kg) ja pellavaa sekä puoli leiviskää talia ja toimittaa ne sinne, minne käsen.
2. Torpparin pitää maksaa kaksi riikintaaleria vuodessa tai toimittaa minulle teuraseläin.
3. Hänen tulee kehrätä omasta pellavasta puoli leiviskää hienoa lankaa ja toimittaa minulle viiden sylin (n. 9 metrin) pituinen köysi.
4. Vuosittain tulee hänen tehdä minulle kolme matkaa hevosrattailla omalla hevosellaan.
5. Kahdeksan shillingin päiväpalkkaa vastaan tulee hänen tehdä niin monta työpäivää kuin pyydän.
6. Kun torppari matkustaa markkinoille tai kaupunkiin, on hän velvollinen tuomaan 1/3 kuormastaan minun tavaroitani, jos niin määrään.
7. Metsän polttaminen ja myynti ovat ehdottomasti kiellettyjä. Torppaa on hoidettava hyvin kaikilta osin, ja joka vuosi tulee tehdä uusia peltöjä ja niittyjä. Mikäli torppari pienimmässäkään määrin ei kykene täyttämään edellä mainittuja ehtoja, on minulla milloin tahansa

lupa irtisanoa hänet ilman oikeuskäsittelyä.

8. Niin kauan kuin hänen apensa Michel Michelsson elää ja nauttii hänelle osoitetuista vanhan miehen niittyalueista, vuosivuokraa kevennetään kahdella ruistynnyrillä. Michel Michelssonin kuoleman jälkeen tullaan soveltamaan sopimuksen kaikkia kohtia.

Ehtojen rikkomisesta joutui Kustaa lähtemään perheensä kanssa Uotilasta, vaikka se oli hänen eliniäkseen tehty. Mitään ala- eikä ylärajaa ei laki asettanut vuokrasopimuksen kestolle. Toisinaan kirjuri kirjasi kontrahtiin sovitun määräjän, ja joskus myös sen, että voimassaolo jatkuu koko torpparin eliniän – kuten Uotilan torpan kohdalla.

Vanhin poika sai talon ja nuoremmat joskus torpan paikan

Eliniän pituisia sopimuksia tekivät isännät erityisesti perintöta-pauksissa. Kun vanha isäntä siirsi kantatilan yleensä vanhimmalle pojalleen, saattoi osa muista perillisistä saada perintöosuutenaan torpanpaikan. Näin teki Matti Juhonpoika Yli-Yrkkö, kun hän 1842 myi tilan vanhimmalle pojalleen. Isä halusi turvata myös nuoremman poikansa elinolot ja pyysi kirjuria kirjaamaan kauppakirjan ehtoihin seuraavan kohdan:

”Ostajan veli Matti Matinpoika [Yli-Yrkkö] saa ikään kuin tulevana perintönä Lehmäskiikun torpan hänen ja hänen tulevan vaimonsa elinikäiseen hallintaansa sitä vastaan, että hän maksaa Juho Matinpojalle 34 ruplaa 28 1/7 kopeekkaa hopeaa, sekä suorittaa vuosittaisena verona 3 ruplaa 42 6/7 kopeekkaa, puoli leiviskää voita, tekee viisi juhta- ja viisi renkipäivää talon ruualla sekä kunnossapitäää talon maantieosuutta.”

Aika vieri eteenpäin, Yli-Yrkön perinyt vanhempi poika Juho sai lapsia, vanheni ja tuli nuoremman sukupolven aika astua isännän saappaisiin. Juho teki samoin kuin hänen omakin isänsä ja myi talon vanhimmalle pojalleen pitäen kuitenkin huolta siitä, että toiseksi vanhin poika sai vuokramaata viljelläkseen. Marraskuussa 1862 tehtyyn kauppakirjaan kirjoitti kirjuri seuraavan ehdon:

”Torpparin lesken Gretha Savikon kuoleman jälkeen saa ostajan veli Eric Wilhelm Juhonpoika [Yli-Yrkkö] ja hänen tuleva vaimonsa Savikon torpan kaikkine rakennuksineen ja peltoineen hei-

dän eliniäkseen, ehdolla että, he maksavat Yli-Yrkön talolle viisi hopearuplaa vuosittain sekä tekevät kaksi miesten ja yhtä monta naisten työpäivää talon ruualla, ja auttavat tilan maantieosuuden hoidossa.”

Vaikka nykymittapuulla torpparin asema ei ollut kadehdittava, oli se silti parempi kuin rengeillä tai mäkitypalaisilla. Takasihan torpparin asema mahdollisuuden siihen, että

torpanväki pystyi elämään lähes omavaraisena ja elantonsa vuokra-maasta hankkimaan, mikäli raivasi uutterasti peltoa.

Oman torpan saaminen saattoi siis olla selvä parannus aiempaan. Tähän viittaa myös alkusanat, jotka kirjattiin Söderkullan kartanon leskiemännän Antoinette Söderströmin ja Kaapo Simonpojan väliseen Kalliolan torppaa koskevaan sopimukseen vuodelta 1893:

Siitä pitkästä ja rehellisestä palveluksesta, kun renkivouti Kaapo Simonpoika on tehnyt minulle ja miesvainajalleni, annan minä allekirjoittaja mainitulle Kaapo Simonpojalle ja hänen vaimollensa Eriika Tektolinille molempain heidän elinajaksensa kaikki ne maat, kuin tätä ennen ovat olleet entisen vuokraajan Juha Juhanpojan hallussa eli niin kutsutut Erkki Juhan pellot, sekä yhden ladonalan Peukon niitusta, oleva yhdessä aitaauksessa Lystilän torpan Vataja-nimisen niitun kanssa, ja kaksi ladon alaa Jokiranta-nimisestä niitusta oleva tämä niittu kappale taas yhdessä aitaauksessa Lystilän saman nimisen niitun kanssa, kaikki sitä vastaan, että vuokraajat näistä tiluksista tekevät veroa kartanoon kolmekymmentä vaimoimisen työpäivää.

Asunnoksensa saavat he Erkki Juhan eli Kalliolan tuvan sekä kaikki ulkokuoneet, kun siihen ovat kuuluvaiset. Metsää saavat käyttää kaikkiin kotitarpeisiinsa, kuitenkin sillä ehdolla, että ensi jaksossa pitää otettaman kuivaneita ja maapuita. Näitä maita ja muita etuksia, kaikki kuuluvat omistamani Söderkullan kartanoon siihen kuuluvine tiluksineen, saavat Kaapo Simonpoika ja Eriika Tektolin nauttia ja hallita vasta sitten, kuin edellä nimetty ei enää jaksaa palvella minua eli perillisiäni, jos he minun jälkeeni pitävät Söderkullan kartanoa.

Yllä seisovan kontrahdin, sillä lisäyksellä että jos torpassa tulisi hevosjuhta pidetyksi, sieltä yksi kyyti vuodessa tehtäköön, olen tyytyväinen, joka täten vakuutetaan Somerolla, Seeteri 23. päivänä tammikuuta 1893.

Antoinette Söderström

Yllä olevaan kontrahtiin kanssa olemme molemmat tyytyväiset.

Kaapo Simonpoika

Eriika Tektolin

Kun torppari raivasi maata lisää, nousi myös maanvuokra

Osa torpista joutui tekemään paljon suurempia määriä. Lähellä Kultelan kylää sijaitsevan Hirvenojan torpasta tehtiin Hirsjärveen kartanoon viikoittain kolme taksvärkkipäivää.

Kun torppari raivasi lisää peltoa ja niittyä, nousi myös taksvärkkityön määrä. Keltanummen torpparit raivasivat uutterasti maata ja taksvärkin määrää Hirsjärven kartanoon nostettiin kolmasti. Vuosisadan lopulla Keltanummen torppari teki taksvärkkiä neljä päivää viikossa. Lisäksi piti hänen tehdä kauranniitto- ja elopäiviä vuodessa molempia kymmenen, jolloin sai ruuan kartanosta. Sitten oli vielä 20 perunannostopäivää ja 20 hevospäivää, mies sai kuitenkin näistä luettua hyväkseen taksvärkkipäivät. Helsingin kyytejä piti järjestää vuodessa kahden päivän edestä ja maantien laittoa oli tehtävä neljä päivää. Oli siinä torpparilla työtä, sillä veropäivien lisäksi joutui hän myös maksamaan osan vuokrasta parseleina eli elintarvikkeina. Mustikoita tuli poimia kannullinen (n. 2,5 litraa) ja puolukoita kapallinen (n. 6 litraa). Lisäksi vielä piti kartanoon toimittaman tiu (20 kpl) kananmunia vuodessa.

Torpankontrahteja tehtiin myös suullisesti. Olivathan ne yhtä päteviä kuin kirjalliset sopimukset. Suulliseen sopimukseen päätyi Mauri Stefaninpoika vaimonsa Kristiinan kanssa vuokratessaan Hirsjärven kartanon omistajalta Albert Eklundilta Kankareen torpan 1900-luvun alussa.

Suullisen sopimuksen teki muutamaa vuotta aiemmin myös Kustaa Bohm vuokratessaan Maaniituksi-nimetyt alueen Kivisojan kylän luoteisosasta. Torppaa ei

siellä aiemmin ollut, joten Kustaa joutui rakennukset sinne itse rakentamaan. Kenties siksi taksvärkkipäiviä ei hänen paljon tarvinnut tehdä. Kustaa ja vuokraisäntä Albert Eklund sopivat suullisesti, että taksvärkkiä torppari tekee vain päivän viikossa. Lisäksi suviaikana hänen tuli tehdä kaksi elopäivää ja kaksi perunannostopäivää vuodessa. Tarpeelliset rakennus- ja polttopuut sai torppari ottaa talon metsästä.

Torppariaika tuli päätökseen 1918 jälkeen, kun eduskunta hyväksyi torpparilain. Se takasi torppareille ja muille maanvuokraajille oikeuden lunastaa vuokraamansa maat. Torpparit ja mäkitupalaiset pääsivät viimein kiinni omaan maahan. Alkoi uusi aika. ■

Kirjoitus perustuu tuoreeseen kirjaan *Lounaisen taivaan alla – elämää Someron Hirsjärven ja Kivisojan kylissä*.

Muita käytettyjä lähteitä:

Salomon Hollan riita Johan Munckin kanssa. Tammelan ja Someron käräjät 22.3.1726 (Sääksmäen tuomiokunta).

Johan Kinnaskorven torpparisopimuksen irtisanominen: Sääksmäen alisen tuomiokunnan varsinaisten asioiden pöytäkirjat, 1830-1830 (KO a:10).

Simon Nummilan torpparisopimuksen irtisanominen: Sääksmäen alisen tuomiokunnan varsinaisten asioiden pöytäkirjat, 1833-1833 (KO a:15).

Torppari Simon Simolan torpan irtisanominen. Sääksmäen alisen tuomiokunnan varsinaisten asioiden pöytäkirjat / 1837-1837 (KO a:19), s. 1963.

Kustaa Eerikinpoika Uotilan torpparisopimuksen irtisanominen: Sääksmäen alisen tuomiokunnan varsinaisten asioiden pöytäkirjat, 1849-1849 (KO a:14, §100).

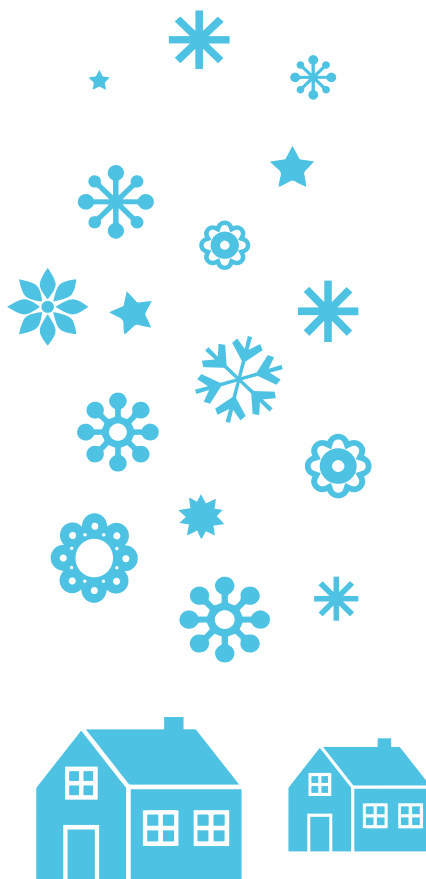
Moses Anderssonin torpan sopimuksesta: Sääksmäen alisen tuomiokunnan varsinaisten asioiden pöytäkirjat, 1835-1835 (KO a:17).

Kaapo Simonpojan torpparisopimus: Sopimuksen teksti saatu Kimmo Hovilalta.

Someron vuokralautakunnan kokouksen pöytäkirja 16.10.1919 koskien Kankareen torpan lunastusta. Kopio kirjoittajan hallussa.

Someron vuokralautakunnan kokouksen pöytäkirja 20.9.1919 koskien Maaniityn torpan lunastusta. Kopio kirjoittajan hallussa.

Ollonqvist, Voitto (1971). Raivaajan tie torpasta tilalliseksi. Somero-lehti 8.1.1971.

Kiinteistöjen ja mökkien kunnostukset

- ✓ Kannonjyrsintää
- ✓ Kaikki rakennusalan työt
- ✓ Kaikki kiinteistöjen kunnostustyöt
- ✓ Kunnostustyöt myös AVANT-pienkuormaajalla

T:MI OLLI BERTLING

Kaurakedontie 157
31520 Pitkäjärvi
040 828 4112

www.ollibertling.fi • olli.bertling@gmail.com

Veikon Kone

SE TOIMII.

Knuutilantie 1
31400 SOMERO
puh. 02 748 5585

Hyvää joulua ja onnellista uutta vuotta 2025

Tainan Tilit Ky

Sähköisen taloushallinnon palvelut
Palmantie 4, 31400 Somero
tainan.tilit@netti.fi, Puh. 02 748 6475

Autoilija

KAI AALTONEN

☎ 0400 721 427

*HYVÄÄ JOULUA JA
ONNELLISTA UUTTA VUOTTA*

TAKSI PETRI SALMEN

0400 533 870

- LÄMPÖPUMPUT JA MITTATILAUSKONTIT -

Lummetie 1, 31400 Somero
0405108908
www.vilart.fi

*Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta!*

Someron taksiasema

Puh. (02) 748 900

RAHAPUU ON RAKENNETTU

Taloudellista joulurauhaa toivottaa

Someron
Säästöpankki

www.saastopankki.fi/someronsp

KUVAT: TERTTU TOMMILA, JUHA HEIKKILÄ, MARIKA HAAPALA

SOMERO-SEURAN VUOSI 2024

Torppamuseo oli avoinna heinäkuussa joka päivä sekä touko-, kesä- ja elokuussa useina viikonloppuina. Somero-Seuran muut museot, Peltotyökalumuseo, Savenvalajamuseo, Sauhutupa ja Pitäjänmakasiinit, olivat kukin auki heinäkuussa kaksi päivää.

Toukokuussa pidimme Maken kuppilassa valokuvanäyttelyn Someron Puhelinlaitoksen historiasta.

Toukokuussa järjestimme myös yhdistyksen jäsenille vierailun Someron Kulttuurigalleriaan tutustumaan Aarikan uudistettuun näyttelyyn ja Leeni Tiirakarin nukkekoteihin.

Yhdistyksen kevätkokous pidettiin arkistossamme 8.4. ja syyskokous 11.11. Toimistohotellissa. Hallitus kokoontui kuukausittain.

Kesäkuussa Torppamuseolla esiintyi Metka-kööri.

Luvun pärekatto uusittiin tiistaitalkoissa

Talkooporukka ahkeroi taas tiistaitalkoissa. Talkootyöt aloitettiin toukokuun alkupuolella, jolloin suunniteltiin luvun pärekaton eteläpuoleisen lappeen kunnostamista. Samalla kertaa raivattiin myös puuceen katolle kaatuneet puut, lipputanko pestiin ja sen naru uusittiin.

Talkoissa luvun vanhat päreet purettiin pois. Katoksen ja luvun yläosan alusrakenteet korjattiin. Päreitä päästiin latomaan ja nau-

laamaan elo-syyskuun vaihteessa ja lokakuun alussa katto tuli kuntoon. Kaikkiaan talkoisiin kokoonnuttiin 15 kertaa, ja talkoolaisia oli aina paikalla 8–10.

Päreitä ladottiin 53 riviä ja yhteen riviin meni noin 90 pärettä eli päreitä kului vajaat viisi tuhatta. Katon pinta-ala on noin 6,5 x 6,25 m eli noin 40 m² mikä tekee noin 125 pärettä neliömetrille.

Harjun kavinavetalle etsitään uutta omistajaa

Harjussa siivoustyöt jatkuivat. Vinttikerros on tyhjennetty ja lohkeillutta sementtilattiaa on purettu. Kirjoituskoneita on myyty yksittäisiä kappaleita keräilijälle ja romukuntoisia kuskattu metalinkeräykseen.

Toukokuussa Harjussa järjestettiin Kotiseutuliiton 75-vuotishän kunniaksi Kotiseutukahvit. Vieraita oli nelisenkymmentä.

Harjun kavinavetan tulevaisuutta on vuoden aikana poh-

dittu monesta eri näkökulmasta. Olemme hankkineet arvioita eri remontointivaihtoehtojen kustannuksista, kuten katon kunnostuksesta, lisäosien ja asbestin purusta sekä teettäneet piirustukset kokonaisremontista. Välttämättömästi korjattavia asioita rakennuksessa on paljon, huonokuntoiset sisä- ja ulkokatto ovat näistä tärkeimpiä.

Tavoitteena on ollut saada merkittävä tuki kunnostustöihin, ja sitä on haettu eri tahoilta. ELY-keskus myönsi Somero-Seuralle 3000 euron tuen Harjun katon kunnostukseen, mutta se kattaisi vain murto-osan kokonaiskustannuksista, joten Somero-Seuralle ei ole mahdollisuutta toteuttaa kattoremonttia. Muilta tahoilta tukea ei ole herunut.

Katsoimme lopulta järkeväksi laittaa Harjun kiinteistö myyntiin, koska yhdistyksellä ei ole realistisia mahdollisuuksia remontoida sitä riittävän perusteellisesti, ja vastuullamme on muutenkin paljon rakennuskantaa. Konsultoimme

↑ Metka-kööri esiintyy.

← Luvun pärekaton talkoot.

Harjun kavinavetta.

kahta kiinteistönvälittäjää, joista kumpikin piti mahdollisena määrittää kiinteistölle pohjahintaa ja suositteli myymistä tarjousten perusteella.

Loppuvuosi kuluu joulutohinoissa

Käsissäsi olevan Someron Joulu -lehden työstäminen alkaa yleensä toden teolla syyskuussa ja loppusyksy onkin varsin kiireinen. Työstämme kirjoittajien lähettämiä juttuja, haalimme valokuvia, myymme ilmoituksia ja taitamme lehteä. Yleensä myynti käynnistyy Ruokava-messuilla Someron monitoimitalossa.

Vuonna 2022 ensimmäistä kertaa järjestetty Torpan joulu järjestetään tänäkin vuonna. ■

SOMERO-SEURA RY:N HALLITUS 2024

Marika Haapala (puheenjohtaja)

Juha Heikkilä

Päivi Isotalo

Ahti Kukkonen

Pertti Tamminen

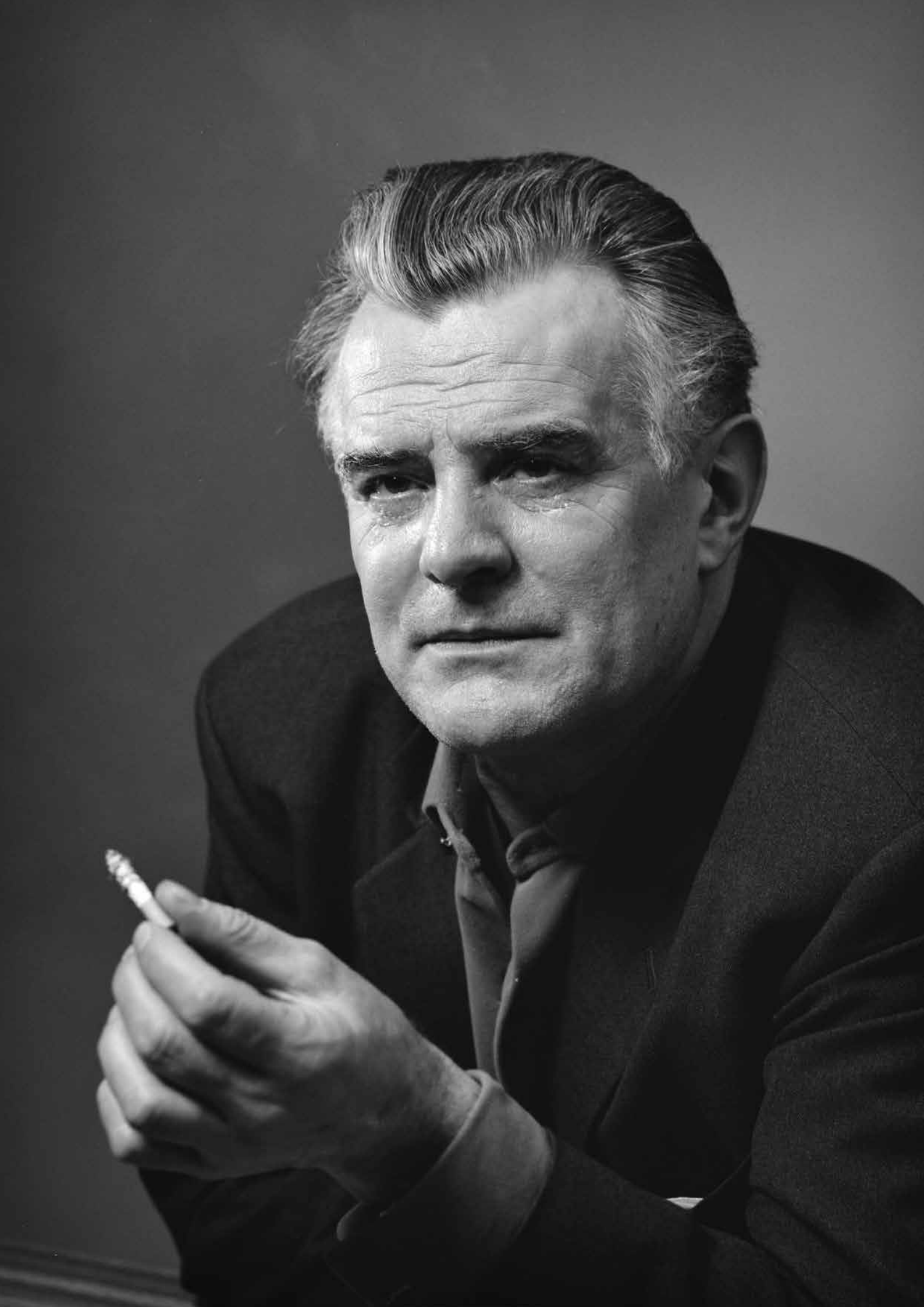
Terttu Tommila

Tapio Törni

Marja-Leena Vikman

Vuonna 2024 Somero-Seura ry:llä oli 122 jäsentä.

HELJÄ FAVEN

Miten tapasin Tauno Palon

Varhaisin muisto Tauno Palon tapamisesta minulla on joskus 1940-luvulta. Sodan jälkeen teatterit alkoivat vierailla maaseudulla esittäen huvinäytelmiä. Someron työväentalolla oli tällainen vierailuesitys, jossa Palo oli pääosassa ja tietysti lähdin sitä katsomaan.

Äitini kun oli opettaja, ei kai voinut mielestään sinne lähteä, mutta hän pyysi minua kutsumaan Paloa näytöksen jälkeen meille kahville! Minä menin näytöksen jälkeen reippaasti näyttämön taakse ja esitin kutsun, johon kuitenkin tuli Palolta kohtelias mutta kieltävä vastaus. Kiertueen piti jatkaa heti matkaa uuteen paikkaan. Tästä tapaamisesta onnessani lähdin kotiin.

Kun olin tullut Helsinkiin opiskelemaan joskus 1950-luvun alussa, olin silloin Hämmäläisosakunnassa heti innokkaasti liittynyt osakunnan näytelmäkerhoon. Haaveenani oli tietysti näyttelijän ammatti. Sinne tuli kerran Suomi Filmin taholta kysely, kun tarvittiin avustajaksi tyttöä, joka tulisi sijaiseksi Helena Karalle johonkin vaaralliseen kohtaukseen. Siis oikein Hollywoodin tyyliin ohjaaja Hannu Leminen halusi varjella rakasta vaimoaan.

Niinpä minä ilmoittauduin ja näin pääsin käymään filmistudiolla. Tekeillä oli elokuva nimeltä *Hän tuli ikkunasta*, jossa Tauno Palo esitti amerikkalaista sankaria ja Helena Kara naista, jonka luo mies tuli ikkunasta. Filmiin sisältyi kohtaus, jossa nainen

piti heittää ympäri sohvalle, ja tähän tarvittiin siis sijaisnäyttelijää.

Tulin sitten katsottavaksi studioon, ja minua mitailtiin vain katseilla ja todettiin, että olin liian isokokoinen mahtuakseni Helena Karan leninkiin. Se siitä filmiurastani! Minua kyllä paljon lohdutti se, että tuon katselmuksen aikana viereisessä huoneessa istui itse Tauno Palo, joka tullessani nousi ylös ja katseli minua sanoen lyhyesti: ”Palo”. Minä sanoin samoin nimeni kuten tapoihin kuului.

Sen jälkeen en juuri pahoittanut mieltäni, vaikka en päässytkään filmiin. Enkä päässyt näyttelijäksikään juuri enempää, mutta osakunnan näytelmäkerhossa olin vielä monta vuotta. Elokuvan menin katsomaan, kun se valmistui, ja muistelen sen tulleen televisiotakin joskus myöhemmin.

Joskus 1960-luvulla Suomen Taidegraafikot vietti 40-vuotisjuhlaa muistaakseni Laulumiehet-nimisessä ravintolassa Arkadiankadulla, ja Tauno Palo oli siellä esiintymässä.

Mieheni oli tuohon aikaan Suomen Taiteilijaseuran puheenjohtaja, joten olimme juhlien kutsuvieraita, ja istuimme juhlan isännän, puheenjohtaja Erkki Hervon pöydässä, kuten Palokin. Hän lauloi siellä muutamia suosittuja laulujaan ja sai tietysti kovat aplodit.

Juhlien jälkeen käveltiin yhdessä asemalle päin, oltiin juotu viiniä ja juhlatuulella, ja päätettiin vielä poiketa yökerho Seurahuoneelle. Se oli muodikas pimeä luola, tunnelmallista tanssimusiikkia hämmä-rässä salissa. Minä tanssin Palon kanssa ja silloin hän sanoi minulle ikimuistettavat sanat: ”Miksi me emme ole tavanneet aikaisemmin?” – ei kyllä tullut edes mieleeni, että olin tavannut aikaisemmin! Muuta en tuosta illasta muistakaan. ■

← Tauno Palo vuonna 1963. Kuva: Studio Kuvasiskojen kokoelma / Finna.

**LVI-ASENNUKSET
HUOLLOT - KORJAUKSET**

 **LVI-ASENNUS
ELOSILTA**

**WWW.LVIELOSILTA.FI
0400 220 135 | SOMERO**

www.urpolantila.fi

 **Lämmintä Joulun Aikaa &
Onnellista Uutta Vuotta 2025!**

*Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta!*

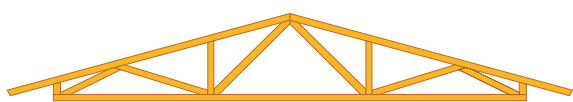
Tilitoimisto Merja Oras
Joensuuntie 29 A, 31400 Somero
Puh. 044 308 1680
merja.oras@seutuposti.fi

Audensola
Talouskallioiltojen jäsen

**HYVÄÄ JOULUA JA
ONNELLISTA UUTTA VUOTTA!**

KONEHUOLTO ARTO UOTILA

**Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta!**

**NR-LEIMATUT JA CE-HYVÄKSYTYT
KATTORISTIKOT TOIMITTAJAA**

RP-Elementti oy
SOMERO

PUH. 0400 593 639
myynti@rp-elementti.fi • www.rp-elementti.fi

Ota yhteyttä ja seuraa

 [@somero seura](https://www.facebook.com/somero seura)

 www.somero seura.fi

 info@somero seura.fi

 VALMISPERUSTUS.FI
Sementtivalimo A. Pajuniitty

- Valmiit perustusratkaisut rakennuksille ja halleille
- Myös muut rakennusalan betonityöt
 - Pihakivet
 - Kaapelikourut

**KYSY MYÖS KAIVONRENKAISTA
JA BETONIKAIVOTUOTTEISTA!**

**Sementtivalimo
A. Pajuniitty Oy**
Turuntie 54, 31400 Somero
p. 044 543 3291 • ari.pajuniitty@smail.fi

*Hyvää Joulua ja
Onnellista
Uutta Vuotta!*

*Kiinteistöhoito
Talikka Ky*

*J. Talikka
Ky*

*Hyvää joulua!
t Härkälän kartano*

Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta!

Shell Somero
Autopalvelu Lemberg Oy

Joensuuntie 3, (02) 748 5821

Rauhallista ja rentouttavaa
Joulun aikaa

FYSIOTERAPIA-, HIERONTA- JA LIIKUNTAPALVELUT

Someron Fysioterapia

puh. (02) 748 7047

www.someronfysioterapia.fi

SomerKunto

puh. 040 751 7569

www.somerkunto.fi

Joensuuntie 36, 31400 Somero

Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta!

Autokorjaamo- ja maalaamo

Ilpo Lemberg Ky

Kulmatie 5, 040 546 7772

ESAKALLIO
SOMERO

Suomirokista oopperaan-
tanssista teatteriin

VIIHDEKESKUS

Tule valmiiseen pöytään tai
luo oma tapahtumasi

www.esakallio.fi

Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta!

Café *Rose*

P. 748 6688, Somero

Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta!

Hautakivihuolto

HELLSTEN ay

Pappilantie 30, Puh. 040 022 4339

Parhaat kinkut Somerolta

**SOMERON
LIHASAVUSTAMO**

Lummetie 2, 31400 Somero

p. 02 - 748 6655

www.someronpalvi.fi

LASSI KANTOLA

Marski, serkkuni Kalevi ja ruusulamppu

Tarinan taustalle 80 vuoden
takaista historiatietoa lyhyesti

Kesällä 1944 itsenäisyytemme oli murroskohdassa venäläisten aloitettua suurhyökkäyksen Karjalan kannaksella. Vihollisen ylivoima oli murskaava. Saksa vaati meiltä aseiden, ammusten ja leipäviljan toimittamisen ehdoksi sitoumusta olla suostumatta erillisrauhaan.

Samoihin aikoihin Moskova puolestaan esitti vaatimuksen antautumisesta rauhanneuvottelujen aloittamiseksi. Presidentti Risto Ryti uhrautui ja antoi henkilökohtaisen sitoumuksensa Saksalle tietäen hyvin sen seuraukset. Puolustuksemme saatiin näin hetkeksi vakautettua Moskovan suuntaan.

Ryti ilmoitti 1.8.1944 eroavansa, eikä hänen antamansa sitoumus enää velvoittanut Suomea. Eduskunta sääti pikaisesti ja yksimielisesti lain, joka mahdollisti armeijan ylipäällikön, Carl Gustaf Mannerheimin valinnan presidentiksi. Hän antoi juh-

lallisen vakuutuksen eduskunnan edessä 4.8.1944. Näin suomalaiset turvautuivat taas kerran marskiinsa. ”Oli onnistuttu – joskin veitsi kurkulla – luomaan pohja tilanteen vakauttamiselle ja myös rauhan-teolle”, kirjoitti Mannerheim myöhemmin muistelmissaan (II s. 452).

Aseet vaikenivat 4.9.1944 ja välirauha solmittiin 19.9.1944. Yli-päällikön päiväkäsky No137 annettiin 31.12.1944. Siinä Mannerheim ilmoitti luopuvansa Suomen puolustusvoimain aktiivisesta johdosta tultuaan valituksi tasavallan presidentiksi.

Suomen sotilaille annetun päiväkäskyn painosmäärä on varmasti ollut melkoinen. Tänä päivänä niiden löytyminen kotien seiniltä ja laatikoista lienee kuitenkin harvinaista. Yksi niistä sattui yllättäen käteeni serkkuni jäämistöstä, huolella vaalittu ja hyvin säilynyt, selvästi omistajansa aarre. Tuskin muuten tätä tarinaa olisi edes koskaan kirjoitettu.

Ylämäissä mies syntyy, jos syntyy

Kalevi oli serkuistani nuorin, tosin lähes kaksi vuosikymmentä minua vanhempi, sodan käynyt mies. Hän oli yksi isänmaan puolustajista ja marskin sotilaista. Opin tuntemaan hänet vasta sodan jälkeen, jolloin etäällä asuvia sukulaisia oli taas mahdollista käydä tapaamassa. Huomattavasta ikäerosta huolimatta meistä tuli hyvin läheisiä. Uskon, että se minkä pitkä fyysinen välimatka meitä erotti, verenperintö vuorostaan lähensi.

Vanhemmat omistivat pienehkön maatilan Jaalassa. Varhais-

lapsuus ajoittui vapaus- ja sisälissodan jälkeiseen aikaan. Koti, uskonto ja isänmaa määrittivät perheen elämänarvot. Työtä tehtiin uutterasti ja siten luotiin uskoa paremmasta huomisesta. Kukaan ei kuitenkaan voi tietää omasta huomisesta. Kalevi oli 11-vuotias, kun hänen isänsä kuoli. Oli hetkessä astuttava suurempiin saappaisiin. Kahdestaan äitinsä kanssa he jatkoivat tilanpitoa. Suremaan ei voinut jäädä. Harteille sysätty vastuunkanto kasvatti roimasti serkkuni velvollisuudentuntoa. Aaro Hellaakosken aforismia lainaten: ”Ylämäissä mies syntyy, jos syntyy.” Oli ymmärrettävää, että hän joutui miettimään uudelleen omia tulevaisuuden suunnitelmia, tai ne saivat jäädä odottamaan parempia aikoja.

Kalevi oli luonteeltaan ja puheissaan harkitseva, kuunteli mieluummin kuin otti puheen ohjekset. Työ- ja ruuhkavuosien aikanakin yhteydenpitoimme jatkui säännöllisenä ja leppoisan mutkattomana. Puheet ja jutut kulkivat laidasta laitaan, joskus ne olivat aivan jonninjoutavia. Sota-ajan kokemuksistaan tai tuntemuksistaan hän ei kuitenkaan puhunut. Siihen aikaan niistä oli tapana vaieta. Vasta viimeiseksi jääneessä tapaamisessa Kalevi halusi poiketa tästä tavasta. Tuolloin minulle aukeni hänen ajattelutapansa ja arvot aivan uudella tavalla. Vaan eipä siinä kaikki. Sillä hetkellä mieleeni palautui myös vuosikymmenien takainen – joskus lukiovuosieni aikoihin – yksi keskustelun aihe, joka oli hänelle vaikea ja herkkä, ja mitä hän silloin todella halusi tai olisi halunnut sanoa. Sen tapahtuman kerron tarinani tässä vaiheessa.

Kun isä lampun osti

Tuona kesäisenä sunnuntaina piha-keinussa istuessamme Kalevi alkoi muistella menneitä rauhalliseen tyyliinsä jotenkin tähän tapaan: ”Ikäni olen elänyt ja asunut tässä vanhempieni rakentamassa talossa. Vaatimatonta se elo alkuaikoina oli, mutta toimeen tultiin. Kerran isäni tuli kotiin öljylamppu kainalossaan. Sanoi ostaneensa sen kuusankoskelaiselta sukulaismieheltä, Kalskeen Kallelta. Tarpeettomaksi jäänyt, kun paperitehdas oli vetänyt sähköt työläisten asuntoihin.” – Sitten Kalevi piti hetken paussin. ”Pojalle ostin, kun pian aloittaa koulun”, isänsä sanoja selvästi tavoitellen. ”Ruu-sulampuksi hankinta heti ristittiin. Nyt se lamppu on tarpeettomana vuorostaan tuolla ylhäällä meidän ullakolla”. Sellaisia mietteitä hänen päässään sillä hetkellä liikkui.

Olin hieman hämmentynyt hänen puheistaan, myös siksi, että hänellä tuntui olleen ensi kertaa hetken tarve puhua isästään ja hänen tekemisistään. Jotain sanoakseni ehdotin, että eikö kannattaisi se ottaa sieltä alas kamarin piirongin päälle, kun siihen tuollaisia muistoja liittyy. Kalevi oli vaiti. Katse seuraili vain sinitaivaalla seilaavia poutapilviä. Jäin miettimään oliko se minulta sopimaton ajatus; tai olisiko hänellä ollut vielä jotain muuta kerrottavaa isästään. Se juttutuokio ja se, miten hän siinä sisintään purki, jäivät merkillisen vahvasti silloin mieleeni. Jotkut muistot voivat todellakin olla elämän mittaisia matkakumppaneita.

Taistelulähetin tilitystä ja pyyntö

Elettiin jo 2000-luvun ensimmäistä vuosikymmentä. Hetken mieli-johteesta päätin lähteä tapaamaan serkkuani. Se oli juuri se viimei-

Ruusulamppu

seksi jäänyt tapaaminen, josta aikaisemmin mainitsin.

Alkurupattelun jälkeen Kalevi totesi tyynesti minulle, että hänen aikansa taitaa olla vähissä. Siitä syystä hän halusi puhua myös niistä asioista, joista ei ollut aiemmin kenellekään kertonut. Hän sanoi eläneensä aina niin nuhteettomasti kuin oli osannut. Eräs puheeksi ottamatta jäänyt sota-ajan kokemus oli painanut hänen mieltään vuosikymmenien ajan. Ehkä olisi pitänyt keventää omaa mielenrauhaa.

Kun jatkosota oli jo alkanut, hän sai kolmen kuukauden alokaskoulutuksen Haminassa syksyllä 1941. Komento oli tiukkaa eikä kasarmialueelta saanut koko aikana poistua. Sotilasvalan hän vannoi itsenäisyyspäivänä 6.12.1941. Eversti Mannerla oli pitänyt rintamalle lähteville läksiäispuheen. Siinä hän totesi, että jotkut teistä kaatuvat, jotkut menettävät kätensä, jotkut jalkansa. Sota on valitettavasti sellaista, eikä eversti halunnut kaunistella eteen tulevia vaikeuksia ja menetyksiä.

”Meidät tulokkaat alistettiin jääkärijoukkueeseen JR 25:een.” Tuskin oli ehditty sopeutua kunnon rintamaoloihin, kun eräs upseeri kyseli oliko kenellekään annettu taistelulähetin koulutusta. Kalevi ilmoittautui ja upseeri otti hänet mukaansa käskynjaolle. Hiihtäen mentiin. Paluumatkalla hänelle oli sanottu, ettei tästä sitten puhuta tukikohdassa.

”Seuraava yö oli vaikea. Kuin filminä elämä kulki silmissä. Olin silloin 19-vuotias. Everstin sanat pyörivät mielessä. Näinkö lyhyeksi elämäni oli tarkoitettu.” Tähän tapaan serkkuni verkalleen muisteli silloisia tuntojaan lyhyin lausein vuoteellaan leväten ja jatkoi tilitystä. ”Kaverit kyselivät käskynjaosta, mutta en saanut puhua heille mitään.” Ennen kohteen valtausoperaation h-hetkeä varhaisen aamun tunteina muonanjaossa tuttu oman pitäjän kaveri oli sanonut aavistaneensa, ettei hän palaa, mutta sinä kyllä. Eikä hän palannut. Olo oli tuntunut todella pahalta kavereita ajatellen. Se oli hänen ensimmäinen tosipaikan kosketus sodan vastapuoleen, ja niitä sitten jatkossa kertyi tietysti useita ajan mittaan. Itse kullekin ensimmäinen rintamakokemus oli varmasti ahdistava ja mieleenpainuvinkin, mikä lienee inhimillinen piirre kaikille sodan käyneille.

Ennen lähtöäni kotimatalle Kalevi yllättäen pyysi minua ottamaan mukaani kamarin piirongin päältä ruusulampun. Yritin tietysti toppuutella, mutta hän väisti tenän kysymyksellä, että huolehtisinko hänelle myönnettyistä sodanaikaisista ansiomerkeistä, sotilaspasista ja muusta niihin liittyvästä materiaalista. Koska tiesin kuinka tärkeitä ne ja hänen pitkäaikainen toimintansa sotaveteraanien hyväksi olivat, minun oli helppo suostua pyyntöön. Se oli meidän

PXXMAJA

31. 12. 1944

YLIPÄÄLLIKÖN PÄIVÄKÄSKY

No 137

Suomen sotilaat!

Luopuessani nyt viimeisen kerran Suomen puolustusvoimain aktiivisesta johdosta, jädän Tasavallan presidenttinä ylipäälliköksi, palaautuvan ajatukseni lähinnä viimeisiin viiteen vuoteen ja niihin molempiin sotiin, jotka Suomen kansa tänä aikana on joutunut kestämään.

Viekinä ja kiitollisena näen edessäni ne lukemattomat harmaat ritit, jotka järkkymättömän uskollisina tehtäviillään ovat suoneet minulle luottamuksensa ja tukensa. Lömpimät ajatukseni kohdistuvat niihin, jotka taistelun ja koettelemuksen vuosien jälkeen — täytettyään viimeiseen saakka velvollisuutensa — ovat palanneet rauhanomaisiin tehtäviinsä, samoin kuin niihin nuoriin miehiin, jotka edelleenkin palvelevat puolustusvoimissamme.

Martain ja kunnioitettavin mielin muistelen niitä meistä, jotka eivät palaa näistä sodista.

Ayt on tämä kaikki takanamme; jäljellä ovat kehtetyjen sotavuosien yhteiskuntaamme lyömät jäljet sekä Suomen miesten ja naisten saavutusten kunniakas muisto. Maailman kansat seisovat uuden ajan kynnyksellä. Sodan kauhuja keskeltä nousee toinen maailma inhimillisine koettelemuksineen ja kärsimyksineen, mutta varmasti tuoden tullessaan myöskin edistystä ja uusia saavutuksia. Raskaana lepää aika kansojen yllä siihen päivään, joka on yhdistävä kansakunnat keskinäiseen sopuun ja luova pohjan rauhanomaiselle työlle ja yhteisymmärrykselle. Etteimme nousevat väkivaltaan ja sodanjälkeisen ajan lukemattomat pulmat. Vaikeudet saattavat tuntua voittamattomilta, mutta nyt jos koskaan on meidän suomalaisten jatkuvasti esioitettava niitä ominaisuuksiimme, jotka menneinä vuosina ovat olleet voimamme: yksimielisyys ja itseliittäminen. Jännittämällä kaikki voimamme vankkumattomaan ja epäitsekäkköiseen työhön voimme selviytyä ajan myrskyistä ja turvata itsenäisen valtakuntamme olemassaolon ja tulevaisuuden. Monissa taisteluissa harjoituit entiset sotilaat, jotka nyt olette

palanneet koteihinne! Heidän asiansa on kaikkialla maassamme ylläpitää sitä keskinäisen luottamuksen ja toveruuden henkeä, minkä sodan yhteiset koettelemukset ovat luoneet, sekä ympäristöömme kasvattaa uskoa ja luottamusta tulevaisuuteen.

Aseveljeni! Usein olen niinkuin myskin hehoittanut Teitä jatkuvien ponnistuksien, vaativien Teiltä melkein mahdotonta, eikä koskaan ole hehoitukseni ollut turha. Kiitän Teitä loistavista sotilaallisista suorituksistamme, joita mikään maailmassa ei voi himentää. Kiitän jokaista johtajaa ja miestä maa-, meri- ja ilmapuimissa, korkeimmasta päälliköstä rivimieheen — upseereita, alipäälliköitä ja miehistöä, unohtamatta lääkinähenkilökuntaa, lääkäreitä ja sairaanhoitajattaria. Kiitän erityisesti lähimpiä työtovereitani, yleisesikunnan päälliköitä, päämajajoukkojohtajia, tarkastajia ja aselajien komentajia, joitten taitavuus ja ahkeruus ovat hehenteineet vastuuni taakkaa. Samoin kiitän armeijan ja ryhmiä komentajia, linnostusvoimien johtajaa sekä meri- ja ilmapuimien, sotajoukkojen, ilmasuojelujoukkojen, armeijakuntien ja divisioiden komentajia, jotka antamuksella ja menestyksellisesti ovat selviytyneet vaativista tehtävistään. Kiitän lämpimän kiitokseni niille hymmenille tuhanille työläisille, jotka riuhtamilla ja kotona — usein henkensä hinnalla — ovat suorittaneet puolustukseemme hyödyksi työtä, mitä ei kyllin korkeaksi voida arvioida. Kiitän raaturienhenkilöstöämme, joka ei ole haihtanut enemmän vaaroja kuin vaikeuksikaan. Lopuksi kiitän kaikkia niitä, tässä nimeämättömiä, jotka eri laitoissa ja järjestöissä ovat antamuksella tehneet työtä yhteisen asiansa hyödyksi ja osaltaan olleet tekemässä mahdollottoman mahdolliseksi.

Puolustusvoimamme nimesä — ja näkönsä esittävänä jokaisen miehen mielipiteen — kiitän sydämestani lottiamme, joitten uhrautuvuutta toiminta myöskin vaarallisin paikoilla on kauraa aikojen säilyttä ylläpitä esikuvana Suomen naisille.

Toivotan Teille kaikille menestystä ja sitä onnea, joka versoaa vapaan isänmaan kamarasta. Ohjatkoon Korkein kohtalomme Suomen parhaaksi!

Mannerheim

viimeinen tapaamisemme. Sotaveteraani ja serkkuni Kalevi kuoli vain kuukautta myöhemmin.

Aikanaan, kun sain ansiomerkkit ja muun aineiston haltuuni, niiden joukossa oli alussa mainitsemani Ylipäällikön päiväkäsky No137. Ja ruusulampun alta löytyi kellastunut paperi, johon Kalevi oli — ties milloin — kirjoittanut nimeni!

Jälkikirjoitus

Olen liittänyt Ylipäällikön päiväkäskyn tähän tarinaan nähtäväksi ja luettavaksi. Siinä Mannerheim esitti kiitoksensa viimeiseen saakka velvollisuutensa täyttäneille sotilaille ja kohdisti kunnioittavat muistosoanat niille, jotka eivät koskaan palanneet. Päiväkäsky on hyvin henkilökohtainen siksi, että marski kutsui siinä jokaista sotilasta aseveljekseen. Hänen rohkaise-

← Tänä vuonna on kulunut tasan 80 vuotta tämän päiväkäskyn antamisesta.

vat sanansa valoivat kotiutuneille sotilaille vankkaa tulevaisuuden uskoa vaikeista ja haastavista lähtökohdista huolimatta. Marski tiesi voivansa luottaa suomalaisen sinnikkyyyteen ja keskinäisen sovun henkeen.

Maailmanpoliittinen tilanne on luiskahtanut epäjärjestykseen. Ja pahemman kerran. Tälläkin hetkellä lähialueellamme keskeisessä Euroopassa käydään Venäjän brutaalia hyökkäyssotaa suvereenin Ukrainan maaperällä tuhoisin seurauksin. Julmuudella ei ole mitään mittaa. Pahimmin sodat ja konfliktit kohdistuvat puolustuskyvyttömiin siviileihin ja lapsiin. Heidän inhimilliset kärsimyksensä ja aineelliset menetyksensä herättävät meissä suomalaisissa luonnollisesti kasvavaa huolta. Ne vertautuvat monien mielessä lähistoriamme omiin tapahtumiin. Meidän on huolehdittava aina ja joka hetki uskottavasta kansallisesta turvallisuudestamme, jonka peruspilareina ovat vahva maanpuolustustahto ja Tammenlehvän perinneyhdistykset.

Toivotan kaikille lukijoille rauhallista joulunaikaa! ■

LÄHTEET

G. Mannerheim: Muistelmat II, 1952, s.439-479

Ylipäällikön päiväkäsky No137, 31.12.1944

Suomalaisen aforismiviisauden kultainen kirja, toim. Hannu Mäkelä, 2000
Kirjoittajan suvun taltioinnit: Tapaaminen 30.5.2006

TEKSTI JA KUVAT: MANU KÄRKI

Sarjan tilan suuret tammet

Sarjan tilan mailla kasvaa suuria puita. Keskellä peltoa on kaksi tammea, joista suurempi on rinnan korkeudelta mitattuna ympärysmitaltaan 3,65 metriä ja pienempi 2,70 metriä. Ne lienevät Someron suurimmat tammet. Tontilla on myös 3,3 metrin paksuinen lehtikuusi ja tienvarsikujan päässä kynäjalava, jonka paksuus on 3,15 metriä. Jalopuukujan varrella kasvaa lehmuksia, saarnia, vaahteroita, jalavia ja tammia.

Suomen paksuin metsätammi on Kemiössä ja sen ympärysmitta on 6,5 metriä. Tammi elää hyvin vanhaksi ja Turun Ruissalon vanhimmat puut arvioidaan olevan 400-vuotiaita. Elävien puiden iän arvioinnissa voidaan käyttää apuna ikä- eli kasvukairaa, jolla puusta kairataan lastu ja siitä lasketaan vuosilustojen määrä. Sarjan tilan puiden ikää ei ole tutkittu, mutta tammien kohdalla arviot liikkuvat 200–300 vuodessa.

Sarjan tila Pitkäljärven kylässä mainitaan jo vuoden 1539 maakirjassa. Myöhemmin tila halettiin kahteen osaan ja osatalot liitettiin Lång-

sjön kartanoon. Sarja itsenäistyi vuonna 1686 ja siitä tuli ratsutila. Myöhemmin siihen yhdistettiin Klemolan tila. Kapteeni Salomon Procopé osti Sarjan vuonna 1846 ja muutti perheineen ratsutilalle. Procopé kuoli vuonna 1876 ja perintösuhteiden kautta tilan omisti yhdeksän kuukauden ajan tanskalainen Carl Troeiliin. Tämän jälkeen Sarja myytiin pakkohuutokaupalla vuonna 1883 Långsjön kartanon omistajalle Waldemar Sagulinille. Kartanossa aloitettiin vuonna 1894 puutarhaliike, jonka tarkoituksena oli erikoistua ruusu- ja kieloviljelykseen. Kaksivuotinen puutarhakoulu aloitti toimintansa vuonna 1904 ja sen kasvilavat, opetuspallat, hedelmäpuutarhat ja maan suurimmat taimistot olivat Sarjan mailla.

Eino Purtsi kertoo kuulleen tarinan, jonka mukaan Sarjan talon lähellä olevalle pellolle istutettiin sata omenapuuta 1900-luvun alussa. Muutamaa vuotta myöhemmin yhtenä lumisena talvena myyrät tuhosivat kaikki puut ja vain yksi kuusiaidan lähellä ollut säästy. Sama yksinäinen puu kasvaa edelleen keskellä peltoa. Sarjan puutarhassa on omenapuu, jonka ympärysmitta on kaksi metriä ja puu tuottaa edelleen omenia.

Sarjan vanha päärakennus purettiin 1900-luvun alkupuolella ja käyttöön jäi alun perin pakari- ja väentuvaksi tarkoitettu rakennus. Komeasta empiretyylisestä rakennuksesta löytyy kuva muun muassa Someron kartanot -kirjasta. Tila siirtyi vuonna 1946 Märta Saguli-

nille ja hänen puolisolleen Arvid Haggrenille. Ilmi ja Viljami Purtsi ostivat tilan vuonna 1950 ja vuonna 1979 se siirtyi heidän pojalleen Einolle ja tämän vaimolle Tertulle. Vuodesta 2005 tilan on omistanut heidän tyttärensä Mari Purtsi-Toimi miehensä Petri Toimin kanssa. Uusi päärakennus valmistui vuonna 1982. ■

LÄHTEET:

Eino Purtsin haastattelu 2024.

Aaltonen Esko: Someron historia II s. 57

Forssan Lehti 17.12.1924: Långsjön kartano ja Waldemar Sagulin, kirj. E.A.

Tiirakari-Kärki: Someron kartanot s. 30. Amanita, Somero 2011.

Vikman Marja-Leena: Someron Joulu 2012. Sarjan tilan historia Pitkälärvellä s. 58–59.

↑ Eino Purtsi on seurannut suuren tammen kasvua pikkupojasta lähtien. Onko puu Salomon Procopén istuttama 1850-luvulla vai jo sitä aikaisemmalta ajalta?

← Sarjan tilan tammet kasvavat keskellä peltoa, mutta ovat aikoinaan kuuluneet tilan vanhan päärakennuksen piha-piiriin. Pienempään tammeen iski salama vuosituhanneen alussa.

AULIS TIENSUU

Sukuni juuret Pommerista Somerolle

Runsaat neljä vuotta sitten, kun korona alkoi rajoittaa normaalia elämää, ryhdyin tutkimaan sukujuuriani. Asia oli ollut mielessä jo jonkin aikaa, mutta nyt siihen siunaantui aikaa. Minulla oli hallussani muiden tutkimaa aineistoa, kuten Pertti Saarisen noin 20 vuotta sitten laatimat sukuselvitykset isäni isän ja isäni äidin suvuista. Eri lähteiden, kuten sukututkimusseurojen kautta, löysin sitten joitain täydennyksiä niihin. Muistin myös joitain aiempien sukupolvien kertomia tarinoita tai löysin niitä eri lähteistä. Mutta enää ei ollut elossa ketään minua edeltävän sukupolven edustajia, joilta kysyä eikä aikanaan tullut riittävästi kyselyä ja muistiin merkittyä.

Työni mielenkiintoisimmat löydöt tein isäni äidin Wahlsténin suvusta, joka polveutuu useaa haaraa myöden nykyisen Saksan alueeseen kuuluvaa Pommeriin. Näin löytyivät muun muassa 1740-luvun lopulla perustetulle Åvikin lasitehtaalle tulleet lasinpuhaltajasuvut Waltzer ja Zeitz.

Waltzerin sukuseura on perustettu vuonna 2007 ja se laajennettiin Waltzer-Zeitz -sukuseuraksi vuonna 2012.

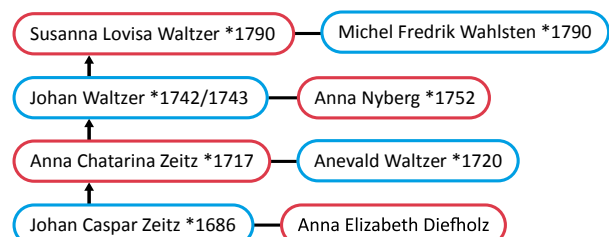
Sain ensitiedot tästä sukuseurasta pikkuserkultani Teuvo Väitalolta ja hänen Pirjo-vaimoltaan, omaa sukuaan Seitz. He molemmat kuuluvat näihin sukuihin. Sukuseura on julkaissut Viljo Rantasen kokoamat sukukirjat ”Johan Caspar Zeitzin suku – Lasinpuhalluksen uranuurtajia ja torppareita vv. 1686–2015” sekä ”Anewald Hannibald Waltzerin suku vv. 1720-2020 Lasinpuhaltajia 300 vuotta”. Teoksissa on paljon näihin sukuihin kuuluvien nimistöä ja historiaa, mutta ei täysin kattavasti, sillä niistä puuttuivat esimerkiksi isäni äidin sukuhaaran tiedot viimeiseltä 150 vuodelta. Onneksi ne löytyvät sitten Saarisen laatimista sukuuetteloista. Sukuseuran kotipaikaksi on merkitty Somero, josta suvut ovat levinneet laajasti eri puolille lähiseutuja. Viime kesänä seura piti sukujuhlan Somerolla Hovilan kartanossa. Ensi kesäksi on suunnitteilla sitten seuraava varsinainen sukukokous.

Toissa talvena sain vielä paljon yllättävämpiä tietoja Pommerin alueelta peräisin olevista sukujuuristani, kun Pertti Järvinen, luokka- ja rippikoulukaverini yli 55 vuoden takaa sekä työ-

Sukutaulu Flemingistä Tiensuuhun

Waltzer - Zeitz sukuhaara Wahlsteneihin

← *Martta Amalia Vahlsten.*

kaverini Someron Osuuskaupasta kymmenen vuotta myöhemmin, otti yhteyttä. Hän oli lukenut Somero-lehden syntymäpäiväjuustustani, että olen koonnut sukuni taustoja ja tarinoita. Tiesin jo Saarisen sukuselvityksistä, että olin Pertin kanssa sukua; isäni äidin kautta isälleen ja isäni isän kautta äidilleen. Näistä sukujemme yhteyksistä emme tosin silloin vuosikymmeniä sitten vielä tienneet, eiväthän nuorukaisia tällaiset asiat kovasti kiinnostaneetkaan.

Pertti Järvinen kertoi, että on tutkinut yhteisiä sukujuuriamme ja päässyt niissä aina 1300-luvun alkupuolelle saakka, jolloin Flemingin aatelissuku on levinnyt Pommerista Pohjoismaihin. Pertin vihjeen kautta minäkin pääsin tuon suvun jäljille, ja internetin ihmeellisistä tiedostoista rupesi selviämään vielä lisääkin. Käyn tässä nyt läpi näitä sukumme varhaisia germaanisia juuria.

Flemingin suku on tullut Tanskaan Pommerista ja alun perin sen oletetaan olevan lähtöisin Flanderista (fleming = flaamilainen) tai Brandenburgin Flämingin maakunnasta. Vuoden 1290 vaiheilla syntynyt vouti Klas Pedersson Fleming Af Liebelilitz on vanhin Pohjoismaihin siirtynyt suvun edustaja muuttaessaan Tanskaan vuonna 1329, jolloin hän myös avioitui Anna Gøransdatter Snakenborgin kanssa. Klasin isästä tiedetään, että hänen nimensä oli Peder. Klas ja Anna saivat noin vuonna 1330 pojan, joka ristittiin isoisänsä mukaan Pederiksi. Isä-Klas kuoli noin 50-vuotiaana vuonna 1340.

Peder Fleming nuorempi on sitten siirtynyt Tanskasta Ruotsiin yhdessä Pommerin kuningas Erikin kanssa. Peder suoritti sotilas-koulutuksen ja sai ritarin arvon. Ritari oli keskiaikainen raskasaseinen ratsuväkisotilas, jonka tehtävi-

Fleming-suvun vaakuna.

nä taistelukentällä olivat rynnäköt ja pakenevien vihollisjoukkojen takaa-ajo. Ritarin koulutus alkoi jo seitsemänvuotiaana. Ritariksi lyötiin vähintään 21-vuotiaat miehet, jotka olivat toimineet ensin ritarin aseenkantajana ja kunnostautuneet tehtävissään. Ritarin arvonimi alkoi 1200-luvulla rajoittua ylhäisaaateliston keskuuteen ja myöhemmin vain kuningas löi ritariksi miehiä. Peder vaikutti myös Norjassa, jossa hän Narve Ingevaldinpojan kanssa Haakon-kuninkaan puolesta takavarikoi lyypekkiläisten kauppalaivoja Marstrandin satamassa.

Peder avioitui jo 15–16-vuotiaana itseään viisi vuotta vanhemman Christina Gese af Husabyn kanssa. He saivat kolme poikaa: Magnus 1346, Klas 1360 ja Jens 1365. Peder kuoli Tukholmassa vuonna 1406 ja on haudattu siellä Riddarholmin kirkkoon. Puoliso Christina lienee elänyt hämmästyttävästi peräti 99-vuotiaaksi.

Flemingin suvusta tuli yksi 1400–1600-lukujen merkittävimmistä aatelissuvuista myös Suomessa. Aatelisto oli Suomen sääty-yhteiskunnan ylin luokka ja oli luokiteltu heti kuninkaallisista seuraavaksi vallitsevaksi luokaksi.

Aatelisto tarkoittaa syntyperänsä, maaomistuksensa ja osin myös ansioidensa perusteella etuoikeutettua yhteiskunnan kerrosta ja sääty alkoi muodostua Suomessa 1200-luvulla. Silloin ristiretkien yhteydessä maata valloittaneet, pääasiassa ruotsalaiset ja saksalaiset suvut, saivat verovapauden, eli rälssin, varustamalla sotilaan kuninkaalle. Rälssioikeudesta eli aateloinnista tuli periytyvää 1500-luvulla, ja myöhemmin se ei vaatinut enää vastasuoritusta. Aateliuus periytyi miespuolisen suvun jatkumisen kautta. Kun sitten Suomessa vuonna 1906 järjestettiin ensimmäiset eduskuntavaalit, säätyvaltiopäivät päättyivät ja samalla aatelisarvojen myöntäminen lopetettiin.

Peder Flemingin keskimäinen poika Klas nuorempi syntyi siis noin vuonna 1360 Ruotsin Attorpissa, tarkemmin Sams. Älvsborgissa. Hän oli ritari ja sen lisäksi valtaneuvos, tuomari ja laamanni. Klas oli Fleming-suvun ensimmäinen jäsen nykyisen Suomen alueella toimien aikanaan Ruotsin kuningaskunnan vaikutusvaltaisimpana edustajana Suomessa. Klas kuoli 67-vuotiaana 1427 ja haudattiin myös Riddarholmin kirkkoon. Klasin puoliso oli Maskussa 1370 syntynyt Cecilia Hansen.

Louhisaaren kartanon herrat

Klasilla ja Cecilialla oli tiettävästi ainakin viisi lasta, neljä poikaa ja tytär. Suku vaurastui Suomessa sillä, että pojista Magnus ja Henrik solmivat taloudellisesti hyvät avioliitot suomalaisten kartanonperijättärien kanssa. He nousivat omaisuuden avulla maakuntansa johtoasemiin. Pojista vanhin noin vuonna 1410 Nynäsissä syntynyt Magnus nai 1430-luvulla Askais-

Louhisaaren kartanolinna Askaisissa. Kuva Jouni Hyvärinen.

ten Louhisaaren kartanon (ruots. Villnäs slot) noin vuonna 1410 syntyneen tyttären Elin Nilsintytär Kurjen (Kurck), joka peri kartanon isältään. Henrik taas nai Paraisten Kuitian perijättären, piispa Maunu Tavastin veljentyttären Valpurin.

Näin Magnusista tuli Louhisaaren kartanon isäntä ja kymmenen vuotta nuorempi Henrik-veli päätyi Kuitian isännäksi. Henrikin sukuhaara nousi myös merkittäväksi Suomen historiassa. Henrikin pojanpojanpoika noin 1535 syntynyt Klaus oli suomalainen sotapäällikkö, vapaaherra ja valtaneuvos, joka toimi vuosina 1591–1597 Suomen ja Viron käskynhaltijana ja oli tuolloin käytännössä Suomen sotilasdiktattori. Sama Klaus, jonka Albert Edelfelt on ikuistanut kuuluisaan maalaukseensa ”Kaarle herttua herjaa Klaus Flemingin ruumista”.

Mutta takaisin Magnusista jatkuneeseen omaan sukuhaaraan. Magnus kuoli vuoden 1450 jälkeen ja Elin vuonna 1486. Magnus ja Elin Flemingillä oli kaikkiaan kuusi lasta, joista vanhin noin vuonna 1440 syntynyt Herman-poika perisitten isältään Louhisaaren kartanon. Hän oli varakas aseenkantaja ja kartanoherra, joka omisti paljon muitakin tiloja. Aseenkantaja kuului alempaan aatelistuokkaan. Herman kuoli kuten isänsä noin

50-vuotiaana vuoden 1490 vaiheilla.

Sukuni seuraava esi-isä oli vuonna 1475 Louhisaassa syntynyt Hermannin ja vaimonsa Elina Filipintytären poika Erik Fleming. Hän oli myös aseenkantaja sekä Turun pormestari vuosina 1522–1532. Erik perheineen siirtyi pormestarivuosien jälkeen Halikon Salontakaan, jossa kuoli vuoden 1537 jälkeen. Erikillä ja vaimollaan Anna Engelbrektintytär Björnramilla oli tiettävästi kuusi lasta, joista neljänneksi vanhin Per oli syntynyt Louhisaassa vuonna 1520. Hänen ensimmäinen puolisonsa oli Margit Nilsintytär Muurla, mutta he olivat lapsettomia. Toisen puolisonsa Margareta Torstentytär Ramin kanssa Perillä oli kolme lasta. Per kuoli noin 40-vuotiaana 3.3.1560 Rymättylän Viljaisissa.

Perin ja Margaretan vanhin lapsi vuonna 1544 syntynyt Brita-tytär piti Fleming-sukunimensä avioituessaan puolisonsa Erik Mårtensson Stjerkorsin kanssa. Britaan päättyi myös esivanhempieni noin 125-vuotinen Louhisaari-historia, vaikka suvulla se vielä jatkuikin yli 200 vuotta. Flemingin suvut omistivat monia muitakin lähi-seutujen kartanoita ja rälssitiloja. Esimerkiksi 1584 syntynyt Henrik

Fleming omisti Somerolla Kopilan kartanon 1630-luvulla.

Brita Fleming on kuollut vuonna 1614 ja kuolinpaikaksi on merkitty Porkkala, Lomi, Turku. Löytämieni tietojen mukaan Britalla ja Erikillä oli vain yksi lapsi, vuonna 1580 syntynyt Mårten Stjerna (Stiernkors). Hän toimi linnanpäällikkönä Tallinnassa ja Narvassa sekä oli rälssimies ja monien rälssitilojen omistaja. Rälssitila oli hallitsijalle suoritetun ratsupalvelun palkkioksi ikuisiksi ajoiksi maaverosta vapautettu aatelisten maatila. Mårten kuoli Halikossa vuonna 1634.

Mårtenilla oli tietojen mukaan kaksi vaimoa, joista 30 vuotta itseään vanhemman Karin Mårtensdotterin kanssa hän ei saanut lapsia. Karinin vielä eläessä Mårten oli avioitunut toisen vaimonsa, itsensä ikäisen Anna Pedersdotter Walhsteniuksen kanssa ja he saivat neljä lasta.

Mårtenin ja Annan lapsista Tallinnassa 1600-luvun alkuvuosina syntynyt Elin avioitui Ruotsissa noin 1600 syntyneen Johan Sveninpoika Vilkkilän kanssa. He saivat kaksi poikaa, joista 1646 Turussa syntynyt Per on 1660–1670-lukujen kirjeiden mukaan ensimmäisenä ottanut sukunimekseen Fingerroos.

Nimen yhteydessä on Genin nettisivuilla viitattu myös sukuun liittyvistä liiviläisistä juurista. Porvoon ja Mäntsälän käräjien 21.–22.3.1678 päätöksissä Fingerroos-sukunimi on Perin kohdalla ainakin jo mainittu. Kuningas Kustaa III oli aikanaan noin sata vuotta myöhemmin ihmetellyt, että miten ketään voidaan kutsua (suomennettuna) Sormiruuksiksi? Per toimi luutnanttina Viron Narvassa, jossa myös kuoli 9.12.1679. Hänet haudattiin vasta lähes kolme vuotta

myöhemmin 18.9.1682 Suomen puolelle Tenholaan.

Perin vaimo oli Brita Eriksdotter Sax. Heidän Erich-poikansa syntyi Tenholassa noin vuonna 1675 ja jatkoi sukua. Erich toimi vallesmannina ja kruununvoutina Tenholassa. Hänellä oli ensimmäisen puolisonsa 1677 Vehmaan Kosken kylässä syntyneen Agnetan, omaa sukuaan Bosin, kanssa ilmeisesti seitsemän lasta. Agneta kuoli synnyinpaikassaan 28.3.1716. Erichin toinen puoliso oli kahdesti aiemmin leskeksi jäänyt Elisabet Jacobsdotter Bock.

Erichin ja Agnetan vanhin lapsi oli vuonna 1701 syntynyt Johan Fingerroos. Hän vaikutti majoittajana Mynämäellä 25.8.1727. Virkatalo oli Raimelan Seikkula. Sieltä hän siirtyi 10.9.1741 Nousiaisten Kärmlään, missä toimi lippumiehenä 20.12.1752 saakka ja sieltä Maarian Paimelan Eskolaan, missä kuoli väepelinä 24.2.1763. Johanin vaimo oli Elisabet Maria Heikintytär Sevoni, joka oli syntynyt Paimion Vistan Pietilässä vuonna 1709. Elisabet kuoli Maariassa 23.12.1778. Johan ja Elisabet saivat kaikkiaan yhdeksän lasta.

Lapsista Christian oli syntynyt 16.2.1741 Mynämäen Raimelassa. Hän oli rusthollari eli ratsutilan isäntä. Christianin puoliso oli 28.4.1745 Paimion Sievolassa syntynyt Walborg Davidsdotter Qveren. Hänen taustastaan kertoo Paimion historia seuraavaa:

”Sievolan ratsutilan omistajana oli nimismies Jaakko Heikinpoika 1600-luvun lopulla. Hänen tyttärensä Margareta peri rusthollin vuonna 1694. Hänen ensimmäinen miehensä oli Paimion nimismies Matts Kajander (kuoli 1713) ja toinen aviomies veronkantomies, rusthollari ja kestikievarin pitäjä Johan Qveren (kuoli 1737). Margareta myi puolet Sievolan perin-

törustholliä serkulleen nimismies Krister Sevonille ja luovutti toisen puolen pojalleen Juho Juhonpoika Qverenille vuonna 1738.”

Ja edelleen: ”Juho Qverenin kuoltua hänen poikansa Juho Juhonpoika Qveren tuli Ylistalon eli Isotalon omistajaksi veljensä Davidin kanssa. Hänen jälkeensä rusthollin puolikas oli Davidin tyttären Walborgin, joka meni naimisiin rusthollari Cristian Fingerroosin kanssa, tytär Karin taas meni naimisiin talollisen Simo Mikonpojan kanssa Paimion Husosta. Cristian Fingerroosilla tila oli 1780-luvulla (kuoli 21.8.1787), kunnes se vuonna 1800 mainitaan Fredrik Fingerroosin omistamana (jolla myös 1/2 Karpalaa) ja vielä 1840 sekä 1850 hänen leskensä Liisan. Vuonna 1850 omistajana mainitaan Fridolf Fingerroos.”

Tuo Qveren -sukunimen alkuperä on jäänyt vähän hämäräksi. Suomen Sukututkimusseuran mukaan Johan on ottanut sen ensimmäisenä käyttöön, mutta ei ole tiedossa, mihin se perustuu. Nimen historia myös päättyy, sillä se ei ole periytynyt sitten kolmatta polvea, eli Davidin lapsia pidemmälle.

Louhisaari oli Flemingin suvun omistuksessa kaikkiaan noin 350 vuotta aina vuoteen 1791 saakka, jolloin suku joutui siitä luopumaan taloudellisten syiden takia. Kartanon vuonna 1655 valmistunut nykyinen päärakennus on yksi Suomen harvoista italialaisesta palladiolaisesta arkkitehtuurista vaikutteita saaneista linnoista.

Vuonna 1795 Louhisaaren omistajaksi tuli myös nykyisen Saksan alueelta lähtöisin ollut Mannerheimin niin ikään aateloitu suku. Tuleva Suomen marsalkka ja tasavallan presidentti Carl Gustaf Erik von Mannerheim syntyi Louhisaassa vuonna 1867. Louhisaa-

ri toimii nykyisin Suomen valtion omistamana museona.

Lasinpuhalluksen uranuurtajia

Christian ja Walborg saivat kolme lasta. Christian kuoli 46-vuotiaana Paimion Sievolassa 21.8.1787. Walborg eli 39 vuotta leskenä ja kuoli 81-vuotiaana syntymäkodissaan Sievolassa 20.5.1826.

Lapsista vanhin, 26.4.1766 syntynyt Sophia, avioitui uuden vuoden aattona 1788 naapuritalo Ylitalosta kotoisin olleen 18.9.1755 syntyneen Michel Jacobsson Vallstenin (Wahlsten) kanssa. Seuraavana kesänä he muuttivat Someron Jurvalan kylään. Heille syntyi seitsemän lasta. Michel toimi aluksi Åvikissa rakennusmiehenä ja rakennusmestarina. Myöhemmin hän kierteli hevosella ympäri maakuntia myyden Åvikin tehtaan lasituotteita.

Sophian ja Michelin lapsista vanhin oli vuonna 1790 syntynyt Michel Fredric Wahlsten. Hän löysi puolisoonsa lasitehtaan yhdyskunnasta ikäisensä Susanna Lovisa Waltzerin. Susannan isoisä, vuonna 1720 syntynyt Anevald Hannibald Waltzer, oli tullut Stettinistä Pommerista, eli nykyisen Saksan alueelta, Ruotsiin Björknäsin lasitehtaalalle noin 16-vuotiaana lasinpuhaltajan oppiin. Hän ehti opetella lasinpuhalluksen taidot, kunnes tehdas kolme vuotta myöhemmin 1739 paloi. Sen jälkeen Anevaldin ura jatkui Ruotsissa ainakin Limnaredin lasitehtaalla 1740-luvulla.

Suomessa ei tuohon aikaan ollut vielä lasiteollisuutta. Uudesakaupungissa oli toiminut lasitehdas 1680-luvun alkuvuosina neljä vuotta. Seuraavaa lasitehdasta oltiin perustamassa Someron Åvikiin 1740-luvun loppupuolella. Lasinpuhaltajamestari Anevald

oli kuullut tästä ja niin hän haki Somerolle Suomen lasiteollisuuden varsinaisen pioneeritehtaan palvelukseen. Työsopimus allekirjoitettiin 21.7.1747. Anevald oli näin yksi ensimmäisistä 28.11.1748 käynnistyneen lasitehtaan puhaltajamestareista.

Åvikin lasiruukissa valmistettiin pulloja, erilaisia lasiastioita ja päätuotteena ikkunalasia. Ikkunalasin valmistus tapahtui siten, että lasista puhallettiin lieriömäisen pullo, jonka päät irrotettiin, lieriö katkaistiin kuumana ja vedettiin suoraksi.

Åvikin lasiruukissa valmistettiin pulloja, erilaisia lasiastioita ja päätuotteena ikkunalasia. Ikkunalasin valmistus tapahtui siten, että lasista puhallettiin lieriömäisen pullo, jonka päät irrotettiin, lieriö katkaistiin kuumana ja vedettiin suoraksi. Ikkunaruutujen koko ei näin ollut kovin suuri. Näin kuitenkin kotimaassa valmistettujen lasi-ikkunoiden leviäminen alkoi vauhdilla.

Anevaldin puoliso oli 12.9.1717 Ala-Saksin Bursfeldessä syntynyt Anna Chatarina Zeitz, jonka 1686 Hesenin Sachsenissa syntynyt isä Johan Caspar Zeitz oli myös Ruotsiin siirtynyt lasinpuhaltaja ja oli siellä perustamassa Björknäsin lasitehdasta vuonna 1735. Annan äiti oli Anna Elisabeth Diefholz. Johan Caspar Zeitz kuoli Ruotsissa 29.4.1764.

Anevaldin ura Åvikissa jäi lyhyeksi, sillä hän kuoli korkeaan kuumeeseen 20.7.1752. Lasinpuhaltajan työ oli raskasta, erityisesti

keuhkoja rasittavaa ja likaavaa. Orvoksi jäi viisi alle 10-vuotiaasta lasta. Leski Anna avioitui sitten itseään 13 vuotta nuoremman myös Saksan alueelta tulleen lasinpuhaltajan Johan Cristopher Bertlingin kanssa ja he saivat vielä neljä lasta, joista kolme kuoli pienenä.

Anevaldin työtä jatkoi kuitenkin jälkikasvu. Ruotsin Kostassa 1743 ja 1745 syntyneet vanhimmat pojat Johan ja Hans Göran Walzter pääsivät vartuttuaan puhaltajan oppiin Åvikissa. Johan toimi lasinpuhaltajana 1780-luvun lopulle. Lasinpuhallusuransa jälkeen hän ryhtyi pitämään Pitkäjärven Nummelassa kestikievaria vuoden 1790 vaiheilla yhdessä vaimonsa 2.5.1752 syntyneen Anna omaa sukuaan Nybergin kanssa. Johan kuoli 27.3.1805. Veljesten vaimot olivat sisaruksia, sillä Hans Göran oli naimisissa Annan kolme vuotta vanhemman Helena-siskon kanssa.

Johanin ja Annan Susanna-tytär jatkoi kestikievarin pittoa yhdessä äitinsä ja miehensä Michel Fredrik Wahlstenin kanssa. Anna-äiti kuoli 24.2.1830. Michel ja Susanna luopuivat kievarin pidosta ja muuttivat Häntälän Unkilaan 1833 eli samaan aikaan, jolloin Åvikin lasitehdasyhteisö tuhoutui tulipalossa. Michel ja Susanna kuolivat Unkilassa noin 50 vuoden ikäisinä runsaan kahden kuukauden sisällä: Michel 23.4.1840 ja Susanna 5.7.1840. He olivat viimeiset minun ja Pertti Järvisen yhteisistä esivanhemmista. Me olemme heidän jälkeensä viidettä sukupolvea.

Näin tämä isäni äidinpuoleinen Flemingistä alkuun lähtenyt sekä Waltzeista ja Zeitzeista lisää germaanista verta saanut Vahlstenin suku, kuten monet muutkin lasitehtaan palveluksessa olleet suvut, levisivät ensin Somerolla ja sieltä laajalti eri puolille. Lastenlapseni ovat 24:tä sukupolvea

ensimmäisestä tunnetusta suvun esi-isästä Peder Flemingistä, jonka Klaus-poika toi suvun 1300-luvulla Pommerista Pohjoismaihin.

Kiehtovia sukutarinoita

Lyhyesti vielä muista selvittämistäni sukuni juurista. Tiedossa oleva isäni isänpuoleinen suku yli 300 vuoden takaa on Rautelan kylästä Tuomolan ja Suutelan suvuista, joista Tuomolat muuttuivat myöhemmin Knaapiksi. Häntälän Sepälän taloon vävyksi 1800-luvun puolivälissä muuttanut isoisäni isoisä Michel oli opiskeluvuosinaan muuttanut Knaapi-sukunimensä Jernbergiksi, jonka isoisäni Frans sitten suomalaisti talonnimen mukaan 1930-luvulla Tiensuuksi. Isoisäni isoisä Michel Jernberg oli ylioppilas ja opiskellut Turun yliopistossa viittä vaille valmiin teologian tutkinnon, mutta hänen poikansa Karl ja pojanpoikansa Frans olivat kirjoitustaidottomia.

Äitini Karjalan kannaksen Muolaasta olevat suvut on saatu selville 1700-luvulle saakka. Tosin äitini isänpuoleinen Lindbergin suku on alkujaan ruotsinsuomalainen ja siirtynyt Sipoosta Muolaaseen.

Tutkin myös vaimoni kainuulaisia sukuja, joissa niissä päästään jopa aina 1500-luvulle saakka. Mielenkiintoisin henkilö siellä on sekä vaimoni isän että äidin suvun esivanhempiin kuulunut Simo ”Simuna” Moilanen, joka edusti talonpoikia Tukholman valtiopäivillä 1700-luvun puolivälin jälkeen. Hänestä löytyy huikeaa tarinaa netistä googlettamalla.

Kiehtovia ovat olleet sukujen vaiheet ja erityisesti niihin liittyvät monet tarinat Suomen historian eri käänteissä niin rauhan kuin sotien aikana. ■

*Åvikissa puhallettu noin puolen
tuopin (noin 0,65 l) vetoinen pullo
1700-luvun jälkipuolelta. Suomen
lasimuseo/Georg Haggrén.*

GEORG HAGGRÉN

Someron Åvikin lasitehdas

Alkuvuosien haasteista taloudelliseen menestykseen

Suomen vanhin lasitehdas toimi Uudessa-kaupungissa vuosina 1681–1685. Tehdas jäi lyhytikäiseksi, eikä koko Ruotsin valtakunnassa ollut 1700-luvun alussa kuin kaksi lasitehdasta. Niistä Tukholmassa sijainnut Kungsholmen keskittyi ylellisen pöytälasiston tuotantoon ja Henrikstorp oli kaukana pääkaupungista Skoonessa asti. Tämän seurauksena valtakunnassa oli 1720-luvulta lähtien pulaa etenkin ikkunalasista.

Ikkunalasipulan avaamien mahdollisuuksien innoittamana Ruotsiin perustettiin 1730-luvun lopulla ja 1740-luvulla neljä uutta lasitehdasta. Niiden joukossa oli vuonna 1742 toimintansa aloittanut ja yhä nykyään taidelasistaan tunnettu Kostan tehdas Smoolanissa. Viidentenä uutena tehtaana aloitti vuonna 1748 Someron Åvik. Tästä alkoi yhtenäinen lasinvalmistusperinne Suomessa.

Sotakollegion kanslisti Jacob Reinhold Depong (De Pont) oli 1740-luvun puolivälissä alkanut suunnitella lasitehtaan perustamista Somerolle. Valtakunnassa oli pulaa metsistä etenkin suurten kaupunkien ja Ruotsin vuorityöalueitten ympäristössä. Hämeen ja Varsinais-Suomen rajamailla metsää sen sijaan oli runsaasti. Jacob Reinhold Depong oli Someron kirkkoherra Jacob Ritzin tyttärenpoika, ja hänen isällään oli tätä perua omistuksessaan Långsjön kartano Pitkäljävällä. Suomessa oli isonvihan jälkeen suuri osa maaseudun taloista autioina, ja esimerkiksi Pitkäljärven viereisen Sillanpään kylän kuudesta talosta neljä oli yhä vailla veroa maksavia

Lasipuhaltajan kisällä Christopher Bertlingin 23.9.1749 päivätty passi Tukholmasta Uudenkaupungin kautta Åvikiin. Päivätty. Kansallisarkisto/Georg Haggren.

asukkaita. Depong anoi ja sai nuotiotilat kruunulta lasitehdashankettaan varten.

Metsät ja polttopuu olivat elinehto lasitehtaan toiminnalle. Lasitehtaan perustamiseen tarvittiin lisäksi pääomaa ja ammattitaitoista työväkeä. J. R. Depong sai hankkeeseen osakkaiksi isänsä majuri Märten Depongin sekä Tukholmassa asuneen Puolan ja Saksin lähettilään Johann Heinrich Titzschkaun. Ammattitaitoisesta työväestä tärkeimpiä olivat lasipuhaltajat. Depong onnistui värväämään ruotsalaiselta Kostan tehtaalta kaksi mestaria Johann

Thomas Fromin ja Anewald Waltzerin. Kolmantena hän rekrytoi ilmeisesti Böömistä asti Christopher Schyttzin, mutta tämä sairastui ja palasi takaisin kotiseudulleen ennen kuin lasia oli Åvikissa alettu valmistaa.

Depong kumppaneineen sai kruunulta helmikuussa 1748 perustamisluvan tehtaalleen. Kuukausia kestäneiden rakennustöiden jälkeen kaikki alkoi olla valmista syksyllä 1748. Marraskuussa Someron lasitehdas, joka sai nimekseen Åvik, saattoi aloittaa toimintansa. Tehtaalla valmistettiin niin ikkuna- ja pullolasia kuin hienoa väritöntä

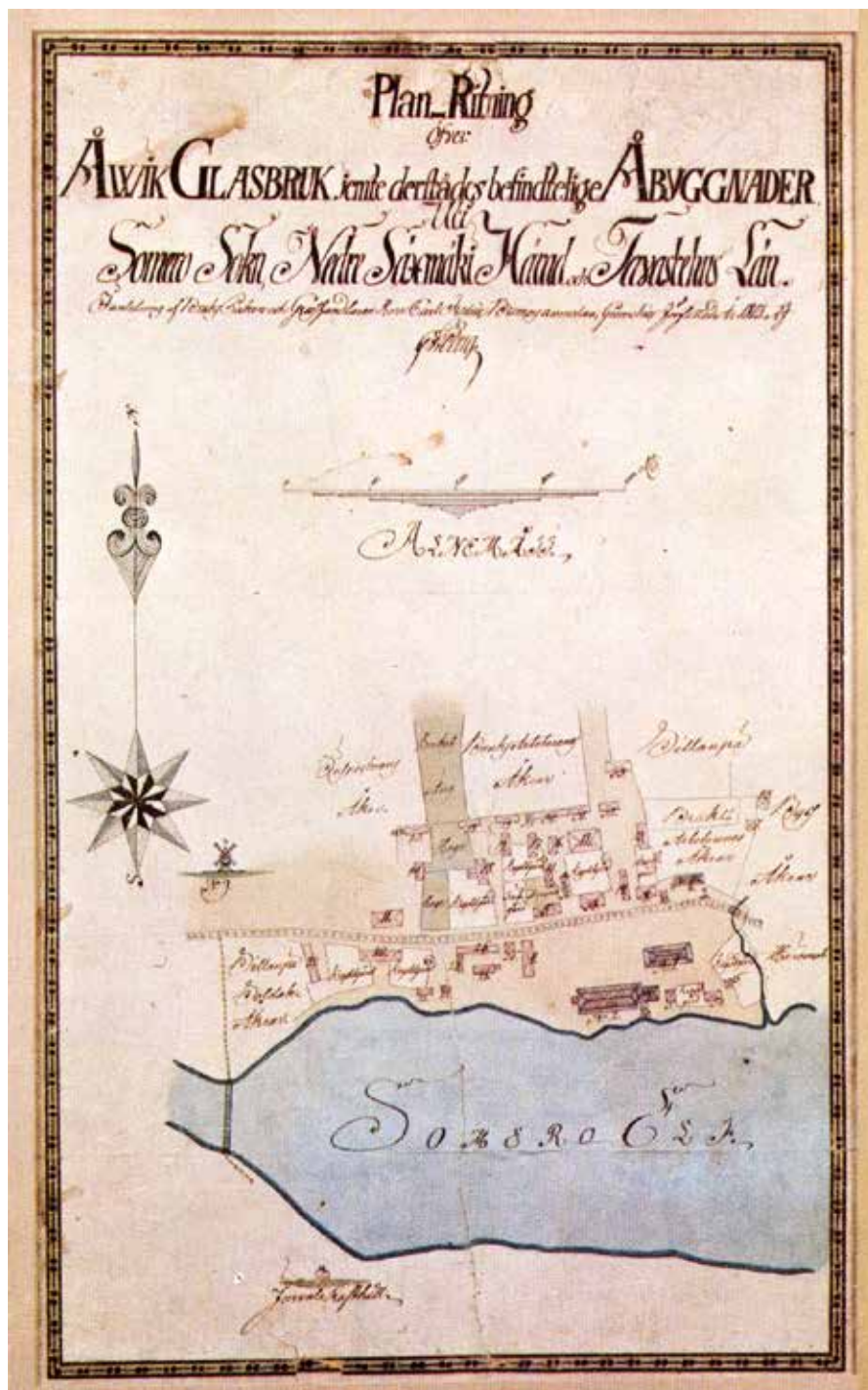
pöytälasia. Tärkein tuote oli ikkunalasi, josta oli pulaa koko valtakunnassa. Markkinoita riitti myös pulloille ja etenkin kaupungeissa ja säätyläisten keskuudessa lisäksi pöytälasilille eli juoma-, viina- ja viinilaseille sekä erilaisille tarjoluastioille.

Åvikin lasitehtaan ensimmäiset vuodet olivat taloudellisesti haastavia. J. R. Depong velkaantui, hänen isänsä kuoli ja kolmas osakas halusi luopua hankkeesta. Tilanne muuttui, kun vuonna 1756 Depong sai tehtaalte uudeksi osakkaaksi turkulaisen kauppiaan ja tehtailijan Jacob Bremerin sekä Perniön Teijon rautaruukin patruuna Johan Jacob Kijkin. Yhdessä he laajensivat liiketoimintaansa perustamalla 1760-luvun alussa vientisahan runsaat kymmenen kilometriä Åvikista Turkuun päin Koskelle.

Muutamaa vuotta myöhemmin Depong ja Bremer omistivat tehtaan puoliksi. Depong huolehti tarmokkaasti tehtaan toiminnasta, ja Bremerillä oli puolestaan niin luottoa kuin pääomia, joten myös yrityksen talous oli turvattu. Tämä näkyi uusina investointeina. Vanha lasihytty sai rinnalleen kaksi uutta, minkä myötä Åvik oli 1760–1790-luvuilla Pohjoismaiden suurin lasitehdas. Sen tuotteita myytiin kaikkialle Suomeen ja erityisesti Turkuun, mistä niitä laivattiin myös Ruotsin puolelle. Tehtaalla oli 1770-luvulla edustaja ja myyntipiste Turun ja Tukholman ohella Göteborgissa, Landskronassa, Norrköpingissä ja Västeråsissa.

Pitkä alamäki

Jacob Bremer kuoli vuonna 1785 ja J. R. Depong kolme vuotta myöhemmin. Lasitehdas menetti tällöin kantavat voimansa. Samaan aikaan Someron metsät alkoivat

Åvikin lasitehtaan alue palovakuutuskartassa vuodelta 1802. Suomen lasimuseo.

ehtyä. Huippuunsa viety tuotantokapasiteetti oli kuluttanut lähi-seudun polttopuuvarat niin, että tuotanto jouduttiin ajamaan alas yhdestä hytistä ja 1830-luvulle tultaessa myös toisesta. Ensimmäisten runsaan kolmen vuosikymmenien ajan Åvik oli ollut ainoa lasitehdas Suomessa, mutta 1780-luvun alussa se sai kilpailijakseen aluksi

Sipoon Mariedahlin ja Iin Olhavan tehtaan sekä vähitellen useita muita kuten Urjalan Nuutajärven, Perttelin Inkereen ja Kiikalan Johannislundin tehtaata.

Åvikin lasitehtaan omistajat vaihtuivat 1800-luvun alussa useaan otteeseen. Lopulta sen ostivat vuonna 1811 veljekset professori Johan Gadolin ja aliluutnantti Wil-

helm Gadolin. Parin vuoden kuluttua edellinen luopui osuudestaan ja tehdas jäi yksin Wilhelm Gadolinin haltuun. Hän onnistui vakiinnuttamaan toiminnan ja tuotannon, vaikka uusia kilpailijoita oli yhä enemmän ja suuri osa vanhoista markkinoista oli menetetty. Vuonna 1809 solmitun Haminan rauhankäytännön jälkeen lasiteollisuus menetti kasvavien tullien myötä vähitellen vientimahdollisuudet Tukholmaan ja muualle Ruotsiin.

Lasitehtaan toiminta päättyi toukokuussa 1833. Helluntaiaaton siivouksen yhteydessä kipinä pääsi yhden työväenrakennuksen katolle ja pian koko rakennus oli tulussa. Tuulisessa säässä palo levisi nopeasti ja niin tehdas kuin lähellä sijainnut Sillanpään kylä paloivat. Vain tuulen yläpuolella sijainnut pääarakennus säilyi.

Wilhelm Gadolin päätti olla jälleenrakentamatta tehdasta. Someron metsät olivat hupenneet eikä kiristyneessä kilpailutilanteessa lasille ollut sellaisia markkinoita kuin aiemmin. Gadolin valitsi lasintuotannon sijaan panostamisen maatalouteen. Tästä osoituksena on entisen tehtaan tilalle vuonna 1838 valmistunut suuri kivinavetta.

Lasitehtaan väki

Lasinvalmistuksen edellytyksenä olivat ammattitaitoiset puhaltajamestarit. Käsityöläisperinteen mukaisesti heillä oli apunaan kisäilejä ja oppipoikia. Ensimmäiset mestarit olivat syntyisin Saksasta. Useimmat heistä tulivat Somerolle ruotsalaisten tehtaiden kautta. Osa puhaltajista oli kotoisin Ruotsista. J. R. Depong onnistui heti tehtaan alkuvaiheessa sopimaan mestariensa kanssa, että nämä ottavat paikallista nuorisoa oppiinsa. Samalla varmistui lasinpuhallustai-

don vakiintuminen ja säilyminen niin tehtaalla kuin koko Suomessa.

Lasinpuhaltajien ohella tehtaalla kaivattiin paljon muutakin työvoimaa. Yksityiskohtaisimmat tiedot löytyvät vuodelta 1767. Tällöin puhaltajamestareina olivat Johan Anders Schmidt, Johann Christopher Bertling ja Paul Björn. Puhaltajien joukossa oli lisäksi mm. Waltzer- ja Wikstedt-sukujen edustajia. Lisäksi tehtaalla työskenteli puunkuivaajia ja lämmittäjiä, upokkaantekijä, kvartsia murskannut tamppaaja, seppä ja puuseppä sekä ajoittain myös oma räätäli. Tehtaan väkeen kuuluivat tavallaan myös Sillanpään kylän talojen ja torppien asukkaat. Tehtaan konttorista vastasi kirjanpitäjä apunaan kirjureita.

Tehtaan omistajista J. R. Depong asui 1750-luvulta alkaen Lahden kartanossa. Ensimmäinen Åvikiin pysyvästi muuttanut omistaja Robert Gustaf Blåfield, jolla tehdas oli muutaman vuoden ajan 1800-luvun alussa. Hänen esimerkkiään seuraten myös Wilhelm Gadolin asettui vakinaisesti asumaan Åvikiin.

Someron kirkolle Åvikista oli matkaa runsaat kymmenen kilometriä. Lisäksi osa ammattiväestöstä osasi vain ruotsia, joten suomenkieliset saarnat jäivät heille vieraaksi. Molemmat seikat painovat vaa'assa, kun Depong värväsi Åvikiin oman tehtaansaarnaajan vuonna 1763. Toimeen astui Lars Leiman. Väkeä tehdasseurakunnassa oli enimmillään lähes 300 henkeä. Viimeistään 1800-luvun alussa tehtaalle rakennettiin erillinen kirkkosali. Se oli sijoitettu ison makasiinirakennuksen yläkertaan. Kun tehtaan väki väheni ja viimeinen pappi kuoli vuonna 1818, lakkautettiin myös tehdasseurakunta. Tässä vaiheessa lähes kaikki tehtaalaiset ymmärsivät jo

suomea eikä samanlaista tarvetta omaan ruotsinkieliseen jumalanpalvelukseen enää ollut.

Tehdas tarjosi rakennusvaiheesta alkaen työmahdollisuuksia myös lähiseudun väelle. Polttopuulle oli jatkuva kysyntä. Samoin puutuhkalle ja siitä uutetulle potaskalle, joita kaivattiin lasin raaka-aineeksi. Puuta saatiin niin omista metsistä kuin lähiseudulta ostamalla. Tehtaalle kaivattiin lasin raaka-aineeksi myös hiekkaa ja laadukkaimpia lasilaatuja varten kvartsia. Sopivia juonteita oli lähimetsien kallioissa, mutta etenkin Someron pohjoisosissa kuten Pajulassa ja Tammelan Torron alueella. Muutamat louhokset muistuttavat yhä lasitehtaan tarpeisiin viedystä kvartsista.

Tehtaan somerolaisille tarjoamiin ansiomahdollisuuksiin kuuluivat myös erilaiset kuljetukset. Hämeen Härkätie eli hämäläisten Turuntie kulki tehdasalueen halki. Reilun 70 kilometrin matka lasikuorman kera taittui hevosella parissa, kolmessa päivässä. Kaupunkien ulkopuolella vähittäismyynti oli 1700-luvulla markkinoiden ulkopuolella kiellettyä, mutta lasinmyyjillä oli erioikeus kiertää kaupustelemassa tehtaan tuotteita. Tehtaan omien lasinmyyjien ohella myös talonpojat saattoivat ottaa lasikuorman myydäkseen. Hevosten vetämien kuormien ja talvikeleillä rekien avulla Åvikin lasia vietiin syvälle Hämeeseen ja aina Pohjanmaalle asti.

Matkailunähtävyys

Åvikin lasitehdas oli aikansa matkailunähtävyys. Suomessa vierailleet Ruotsin hallitsijat ja kuningashuoneen jäsenet pysähtyivät Härkätietä pitkin kulkiessaan vierailulle tehtaalla. Näin teki kuningas Adolf Fredrik kesällä 1752 ja

Lasitehtaan aluetta lokakuussa 2024. Edessä oikealla vanhimman lasihytin kivijalan kulma. Georg Haggrén.

hänen poikansa Kustaa III vuonna 1787. Jälkimmäisen veli Södermanlannin herttua Carl, myöhempi kuningas Kaarle XIII, vieraili tehtaalla kesällä 1782. Hänen vierailunsa ja ylitirehtööriksi kutsutun tehtailija Depongin tervetuliaispuhe ylittivät jopa valtakunnan lehdistön uutiskynnyksen.

Hallitsijavierailut jatkuivat Suomen siirryttyä Venäjän alaisuuteen. Keisari Aleksanteri I pysähtyi tehtaalla kahdesti, vuosina 1809 ja 1819. Hänen vierailuistaan on muistona ulkosalla nautitun aterian jälkeen paikalle istutettu siperianhernepensaikko.

Åvikissa pysähtyi vuonna 1760 myös Ruotsista Pietariin matkannut västeråsilainen kauppias Abraham Hülphers, joka on tunnettu matkakertomuksistaan. Konkreettisenä matkatuliaisena Hülphers sai mukaansa tehtaan tuotteiden myyntisopimuksen Västeråsissa, jossa Åvikin lasia myytiin vielä

1770-luvulla. Eric Tuneldin tunnetussa Ruotsin valtakunnan kuvauksessa *Geographie öfver Konungariket Sverige* Åvikin lasitehdas sai oman esittelyn. Tekstistä vastasi professori Henrik Gabriel Porthan, joka oli omistajiin kuuluneiden Bremereiden perhetuttu Turusta.

Lasitehtaan alue tänään

Ruukinkartanon päärakennusta lukuun ottamatta koko tehdas tuhoutui vuoden 1833 palossa. Päärakennus, jonka vanhin osa vuodelta 1799 koostuu neljän lasinpuhaltajaperheen asunnoista, on yhä asuttu. Nykymaisemassa muista rakennuksista on jäljellä vain yhden hyttirakennuksen kivijalan kulmakivet. Lisäksi maassa on runsaasti lasinpalasia niin tehtaan alueella kuin lähiympäristön pelloilla. Tehtaan alueen halki kulkenut maantie on 1900-luvun alussa siirretty nykyiselle linja-

ukselleen, joka kiertää kartanon tonttimaan.

Suomen lasimuseo teki vuosina 1988–1989 arkeologisia kaivauksia lasitehtaan alueella. Tuolloin saatiin paikannettua tehtaan vanhin lasihytty sekä kaivettua ja dokumentoitua sulatusuunin rauniot lähiympäristöineen. Tutkimusaineistoon pääsee nykyisin tutustumaan Suomen lasimuseon perusnäyttelyssä Riihimäellä. ■

KIRJALLISUUTTA

Vilho Annala: Suomen lasiteollisuus vuodesta 1681 nykyaikaan I. Ruotsin vallan aika 1681-1809. Helsinki 1931.

Vilho Annala: Suomen lasiteollisuus vuodesta 1681 nykyaikaan II:1-2. Kehitys vuoden 1809 jälkeen. Helsinki 1948.

Vilho Annala: Someron teollisuutta. Esko Aaltonen (toim.): Someron historia. Forssa 1949, 483–505.

Åvikin päärakennus lokakuussa 2024. Rakennuksen ytimenä on vuonna 1799 neljää lasinpuhaltajaperhettä varten rakennettu ”pienkerrostalo”. Molempia päätyjä on myöhemmin jatkettu huonerivin verran. Georg Haggrén.

Derek Fewster: Samhället kring pottorna: Åviks glasbruk 1748-1834. Historiska och Litteraturhistoriska Studier 68. Helsingfors 1993, 233–274.

Georg Haggrén: Åvik Suomen lasiteollisuuden uranuurtajana. Tehtaan vaiheet perustamisesta vuoteen 1762. Lounais-Hämeen kotiseutuja museo-yhdistyksen vuosikirja 1988. Forssa 1988, 15–37.

Georg Haggrén: Someron kolmas seurakunta. Åvikin lasitehtaan kirkon vaiheita. Someron joulu 1988, 16–18.

Georg Haggrén: Suomen varhaisen lasiteollisuuden toimintaedellytykset. Someron Åvik 1748–1833. Tekniikan Waiheita 2/1994, 12–14.

Jussi Härme: Åvikin lasitehtaan seurakunta. Helena Honka-Hallila (toim.): Somero ja Somerniemi 1449–1999. Someron seurakunta ja Somerniemen seurakunta. Somero 1999, 151–153.

Aimo Löfberg: Suomen lasinpuhaltajat 1748–1860. Lasitutkimuksia 1. Riihimäki 1981.

Aimo Löfberg: Suomen lasinpuhaltajat 1748–1917. Lasitutkimuksia 7. Riihimäki 1993.

Heikki Matiskainen, Georg Haggrén & Simo Vanhatalo: The Archaeology of the Early Glass Industry in Finland. The Glassworks of Åvik in Somero (1748-1833) and Mariedal in Sipoo (1776-1824). Lasitutkimuksia – Glass Research VI. 1991

Jyrki Ylijoki: Björknäsin lasitehtaan hesseniläiset lasinpuhaltajat vuosina 1736-1741. Tekniikan Waiheita 3/2010.

Vilho Annalan Suomen lasiteollisuus I vuodelta 1931 on yhä Ruotsin ajan lasiteollisuuden tutkimuksen perusta.

Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta
Vuotta!

HYVÄÄ JOULUA ja
ONNELLISTA UUTTA VUOTTA

www.teeriharju.fi

Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta

JANNE NOKI

Kalkinlevitykset
050 515 1592

Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta
asiakkailleen toivottaa

SÄHKÖ ERKKI Oy

Energistä joulun aikaa!

**Vuoteen 2025
liikettä:
046 876 2262**

Toiminnallinen sali
Laadukas laitesali
Ohjatut tunnit
Fysioterapia
PT-valmennukset
TYKY- ja TYHY- päivät
Fysiikkavalmennukset
Räätälöidyt kaveri, suku ja yhdistystreenit

Ruunalantie 5 (Sporttikoneen yhteydessä) www.TNSport.fi

hyvää
joulua
joka
kotiin

*

Käy tutustumassa:

www.someroseura.fi

www.facebook.com/someroseura

Somero

Joensuuntie 28
31400 Somero
Puh. 02 748 9209/
040 541 6316

AVOINNA

ti ja ke klo 11-17
to ja pe klo 10-17
la klo 10-13

tai sopimuksen mukaan

www.muotiputiikkihelmi.com
muotiputiikkihelmi@gmail.com

Ota yhteyttä ja seuraa

@someroseura

www.someroseura.fi

info@someroseura.fi

Joulurauhaa

Toivottaa:

Kukkien ystävien erkoisliike

Kukkakeskus Kauppi

p. 02-7485 385

Hautaustoimisto Timo Kauppi

p. 0500-734024

Joensuuntie 25, Somero

kukkakeskuskauppi.com

**Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta!**

Joensuuntie 49 31400 Somero
puh. 040 126 8347

**Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta!**

K Rauta

www.k-rauta.fi/somero

SOMERO Turuntie 1, p. 02-779 300

Palvelemme: ma-to klo 8-17, pe 8-18 ja la 9-14

Terveystieteiden tutkimuskeskus

**SOMERON
KEILAHALLI**

0400-994995 www.someronkeilahalli.fi

Hyvää Joulua ja Onnellista Uutta Vuotta!

Kahvioravintola

Wendla

Jokioisten Tietotalo

LOUNAS arkisin klo 10.30-13.30

Juhlasi kattaa

Kahvioravintola Wendla
Pito- ja juhlapalvelut,
p. 040 849 1395

Tervetuloa herkuttelemaan!

Humppilantie 9, Jokioinen

KUVAT: MARIKA HAAPALA JA TUIJA SAARI

Pitkäjärven koulun oppilaiden joulutarinoita

Joulutarina - Elisa Paija

Minä olen joulupukin apulainen tonttu Kaakao. Olen joulupukin lempitonttu, ainakin minun mielestäni.

On aatonaatto ja joulupukki on kateissa. En tiedä missä hän on, eikä muut tontutkaan. Lahjoja pitäisi vielä paketoita, mutta olen unohtanut sen kokonaan, eikä paketoijaakaan näy missään. Joulumuorikin on kuumeessa. Mitä minä teen?

Saan maailman parhaimman idean. Jos minä olisin tänä vuonna joulupukki! Näytän lähes joulupukilta, mutta parta pitäisi kasvaa ja pituutta olla enemmän, etteivät lapset luule minua leluksi ja aloita heittelemään minua ympäri taloa. Tuollaista minä en kestäisi, joten aion laittaa jonkun muun tontun joulupukin töihin tarpeen tullen.

Lähetän pian Etsijätontun löytämään joulupukin. Jos joulupukki ei näy keskiyöhön mennessä, niin Etsijätonttu saa olla joulupukki. Sen kyllä haluaisin filmille ja nauraa sille joulupukin kanssa.

Tunnin kuluttua joulupukki astelee lahjapajaan ja minä hyppään joulupukin syliin. Joulupukki laittaa meidät töihin tuotapikaa. Kaikki tontut alkavat töihin ja tekevät töitä keskiyöhön saakka.

On jouluaatto ja joulupukki on lähdössä töihin. Tontut pakkaavat lahjoja rekeen ja joulupukki hyvästelee joulumuorin ja kaikki tontut. Joulupukki lähtee matkaan ja jouluku on pelastettu.

Joulutarina - Lotta Mikkola

Aamu valkeni nopeasti. Aurinko värjäs pilvet verenpunaiseksi. Ponnahtin ylös sängystä, olihan joulu! Perheen kissa, Sukka, näytti myös ymmärtävän päivän erityisyyden. Se kiehensi jalkojani vasten, jota se ei yleensä tehnyt. Ryntäsin ulos huoneestani herätteleämään muita. Otin nurkasta lahjapapereita, joilla rämisytin siskoni huoneen ovea. ”Lopeta!” kuului äkäinen huuto huoneesta. Virnistin ovelle, heitin lahjapaperit pois ja juoksin yläkertaan vanhempiemme huoneelle. Avasin oven hiljaa. Yllätyksekseni ketään ei ollut siellä. Hiivin peremmälle huoneeseen. Sänky oli pedattu ja pimennysverhot nostettu. ”Oletko valmis tämän vuoden jouluryöstöön?” kuulin vanhempieni äänet takanani. Kiepahdin ympäri. Siinä he seisoivat, täysissä pukeissa. Tunsin voitonriemuksen hymyn leviävän naamalleni.

Okei, ehkä pitää vähän selittää. Jouluryöstön ideana on, että me päätämme yhden asian, jonka jokainen yrittää varastaa. Se, kenellä se asia on keskiyöhön mennessä, voittaa ja hänet kruunataan ”parhaimmaksi ihmiseksi/neroksi”. Hän saa ensimmäisenä avata lahjansa. Aluperin ryöstö oli vain minun ja isän välinen juttu, mutta sitten äiti ja Saara halusivat mukaan. Minä olen voittanut kaksi kertaa ja isä yhden. ”Joten minkä tavaran me varastamme tänä vuonna?” isä kysyi. Vedin esille isän vanhan kellon, jonka tämä oli saanut omalta isältään, kun tämä oli kuollut. ”Miten olisi tämä?” kysyin. Isä kohotti kulmakarvojaan. ”Sopii, jos vain olet valmis häviämään”,

isä sanoi. Virnistin. Laitoin kellon nahkalaukkuun, kuten olimme sopineet, keskelle joulusta olohuonetta. Mutta juuri kun olin päässyt peruuttamaan pois laukun luota, sähköt menivät. Koko huone pimeni viiden minuutin ajaksi. Kun sähköt tulivat takaisin, mikään ei ollut muuttunut. Tai siis luulisi, että joku olisi rientänyt hakemaan laukun ja juossut sen kanssa pois. Mutta ei. Tuijotimme toisiamme herkeämättä, kunnes isä meni toimistoonsa.

Minä menin huoneeseeni, jossa minua odotti salainen aseeni ystäväni Jake. ”Saitko sen?” kysyin. Jake nyökkäsi, ja helisytti kelloa. ”Mahtavaa”, sanoin. Otin kellon ja laitoin sen varovasti työpöytäni laatikkoon. Annoin Jakelle lupaamani rahat, ja hän häipyi. Saavuin takaisin olohuoneeseen, jonka joulukoristeet olivat näyttävästi esillä.

Saara oli ilmeisesti laittanut Sukalle tonttulakin. Kissa näytti erittäin tympääntyneeltä kohtaloonsa. Naurahdin. Äiti saapui viereeni. He molemmat vahvistivat nahkalaukkuja. ”Aika outoa, että sähköt menivät juuri, kun olit saanut laukun laitettua”, äiti sanoi. Kohautin olkiani. Lähdin nopeasti pois välttääkseni kysymykset, joita äiti oli melko varmasti kysymässä.

Loppupäivä kului kutakuinkin normaalisti. Äiti teki pipareita, jotka Saara koristeli. Minä autoin isää paistin kanssa. Vieraat tulisivat meille yhdeksältä, ja juhlinta päättyisi jouluryöstön voittajan kruunaamiseen ja lahjojen avaamiseen.

Herkullinen tuoksu vallitsi koko talossa. Jouluihen tunnelma oli vahva. Sydämeni hakkasi tuhatta ja sataa, kun kuulin ovikellon soivan. Riensin ovelle, avasin sen ja sain vastaanäitäni ja isovanhempani. Pyysin heidät peremmälle, jonka jälkeen menin huoneeseeni. Pyörin tuolillani ja vilkaisin laatikkoon. Siellä kello yhä oli, koskemattomana. Kello näytti kymmentä yli yhdeksän. Ovikello soi toistamiseen. Kuulin äitini menevän ottamaan loput vieraat vastaan.

Söimme jouluruoan hyvillä mielin, jotkut löivät vetoa jouluryöstön voittajasta. Useimmat minun puolestani, olinhan voittanut viime vuonnakin. Huomasin isän katselevan muita salaperäisesti. Silloin epäilykseni heräsivät ja ryntäsin huoneeseeni. Kello kuitenkin oli yhä paikallaan. Huokaisin helpotuksesta ja astelin takaisin keittiöön. Muut pelasivat arvausleikkiä jouluteemalla. Tajusin heti, että äitini yritti esittää joulukuusta. Naurahdin.

Keskiyö saapui. Samalla myös erittäin jännittynyt tunnelma. Menin huoneeseeni, otin kellon taskuuni ja kävelin olohuoneeseen, jonne loputkin saapuivat. Vieraat istahtivat odottavaisesti sohvalle. Tämän illan tuomari, setäni Karl, nosti kultaista muovikruunua

ja kysyi: ”Kuka on tämän illan voittaja?”. Tungen käteni taskuun, otin kellon ja heilutin sitä ilmassa. Ennen kuin kukaan ehti sanoa mitään, isäni astui eteen. Hämmennyin. Isä nosti toisen kellon ilmaan, ja osoitti minun kelloani. ”Tuo ei ole oikea kello. Jos katsot tarkemmin, näet, että se on selkeästi kopio”, isä sanoi.

Katselin kelloa. Kauhukseeni tajusin isän olevan oikeassa. ”Milloin vaihdoit sen? En nähnyt sinun menevän koskaan huoneeseeni”, sanoin. Isä virnisti. ”En vaihtanut sitä. Jake vaihtoi. Hän antoi alun alkaenkin sinulle väärän kellon. Maksoin hänelle kaksi kertaa sinun lupaamasi hinnan, jos auttaisi minua voittamaan. Kun hän oli antanut sinulle kopion, hän toi minulle oikean”, isä sanoi. Suuni lokahti auki. Lähinnä sen takia, että Jake petti minut. Isän suu levisi isompaan virnistykseen, kun Karl asetti kruunun tiimiin päähänsä. ”Täten julistan sinut parhaimmaksi ihmiseksi/neroksi”, Karl sanoi juhlallisesti, ja kaikki antoivat raikuvat aplodit.

Joulutarina – Luca Meriläinen

Leo heräsi kirkkaana aamuna, ja tajusi, että oli joulu-aatto. Leo meni katsomaan lasten jouluohjelmia.

Äiti huusi, että Leon pitäisi auttaa koristelemaan joulukuusi.

Sillä välin tontut työsti viimeisiä lahjoja Korvatunturilla ja joulupukki oli lähdössä. Muori teki evästä pukille ja pukki lähti jakamaan lahjoja. Kotonaan Leo koristeli kuusta, ja äiti teki aamupalaa.

Joulupukki päätyi aika nopeasti Leolle, koska hän avasi lahjat jo aamulla. Leo sai kaiken mitä halusi, koska oli lellitty lapsi. Kun hän oli avannut lahjansa, niin hän meni ulos tekemään lumilinnaa. Kun Leo teki lumilinnaa, niin hän soitti kaverilleen Niklakselle, että tämä tulisi auttamaan häntä rakentamaan lumilinna.

Kun Leo ja Niklas menivät sisälle, he menivät syömään riisipuuroa. He keskustelivat mitä saivat joululahjaksi. Sitten tuli ilta ja Niklaksen äiti soitti, että hänen pitäisi mennä kotiin. Tässä vaiheessa joulupukki oli vielä matkalla muiden lapsien luokse.

Joulutarina – Aili Mäki

Oli enää viikko joulun. Joulupukki tarkasteli listaansa, kunnes pikku tonttu Sara astui huoneeseen. Hän tuli hakemaan pukkia syömään. Pukki laski listansa pöydälle. Sitten he lähtivät yhtä matkaa kohti ruokasalia, missä joulumuori laitto jo ruokia pöytään. He söivät maukasta ruokaa, jonka joulumuori oli tehnyt heille. Ruuan jälkeen Sara meni ulos toisen pikkutontun Nellin kanssa. Joulumuori sanoi, että laittaa paljon vaatetta, koska ulkona on kylmä.

Sara ja Nelli rakensivat lumiukon. Lumiukko oli melkein valmis, siltä puuttui enää nenä. Sara lähti hakemaan joulumuorilta porkkanaa. Nelli odotti Saraa, kunnes hän huomasi, että yksi poroista oli päässyt karkuun. Se oli Lumi. Nelli mietti mitä hän tekisi. Hän tiesi, että isot tontut olivat pajoissa tekemässä joululahjoja, eikä heitä saanut häiritä kukaan muu kuin pukki. Nellillä ei ollut aikaa odottaa Saraa, joten hänen oli itse hoidettava Lumi takaisin porotalliin. Onneksi se oli Lumi, sillä se oli koko lauman kiltein poro.

Nelli meni hakemaan herkkuja Lumelle, jotta se tulisi hänen luokseen. Lumi näki Nellin kädessä herkut ja lähti juoksemaan täyttä vauhtia hänen

luokseen. Se pysähtyi Nellin luo ja alkoi syödä herkkuja hänen kädestään. Sitten Nelli johdatti Lumen omaan karsinaansa ja laitto oven kiinni. Tässä oli kerrottavaa Saralle!

Kun Sara tuli lumiukon luo, Nelli ei ollutkaan siinä. Sara vähän hermostui ja torui Nelliä, koska hänen piti odottaa. Nelli selitti, että Lumi oli karannut porotallista ja hän oli käynyt laittamassa Lumen takaisin talliin. Sara oli iloinen, että Nelli oli osannut toimia yksin. Tytöt laittoivat porkkanan lumiukon nenäksi. Nyt se oli valmis.

Tytöt menivät sisälle ja kertoivat joulumuorille, että Lumi oli ollut vapaana. Muori mietti miten Lumi oli päässyt pois karsinasta, koska porojen karsinoiden lukot oli tarkastettu eilen. Nelli keksi, että joku oli voinut päästää Lumen vapaaksi. Muori kysyi oliko Nelli nähnyt jonkun menevän porotalliin tai lähtevän sieltä. Nelli ei ollut nähnyt ketään tai mitään. Sitten Nelli huomautti, että Sarakaan se ei voinut olla.

Muori meni kertomaan pukille mitä oli tapahtunut. Pukki oli ihan ymmällään tapahtuneesta. Ilta-
palla pukki kyseli porotontuilta olivatko he unohtaneet Lumen karsinan auki. Kukaan ei ollut unohtanut ovea auki. Kun ilta-
pala oli syöty, yksi porotonttu Edina meni tarkastamaan, että porotallin kaikissa karsinoissa oli ovet lukossa.

Kun hän astui sisään, seisoskeli siinä Musti-koira syömässä poron ruokia. Edina ohjasi Mustin takaisin koppiinsa ja laitto oven lukkoon. Kun Edina meni sisälle, hän meni heti kertomaan pukille ja muille porotontuille. Olikohan Musti päästänyt Lumen karkuun?

Nelli heräsi aikaisin aamulla. Kukaan muu ei ollut herännyt tai niin ainakin Nelli luuli. Nelli meni keittiöön ja siellä istui Edina. Nelli kysyi miksi hän oli hereillä näin aikaisin. Edina vastasi, että hän ei saanut unta, kun mietti, että onko joku poro taas päässyt karkuun. Nelli ymmärsi, koska olihan Edina sentään porotonttu.

Joulutarina – Matias Vartiainen

Oli jouluaattoamu. Tonttu nimeltään Juho heräsi ja tajusi, että on jouluaatto. Hän puki vaatteet nopeasti päälle ja meni aamupalalle. Aamupalaksi oli riisipuuroa ja glögiä. Kun aamupala oli syöty, Juho pesi hampaat. Hammaspesun jälkeen Juho leipoi pipareita ja torttuja. Kun piparit ja tortut olivat uunissa, niin Juho teki lumityöt. Kun lumityöt oli tehty, Juho meni sisälle juomaan kahvia ja syömään pipareita ja torttuja.

Juho meni tervehtimään pukkia. Pukki oli juomassa glögiä ja avaamassa kirjeitä, joita lapset olivat lähettäneet hänelle. Sitten tallitonttu juoksi pukin luokse ja kertoi, että yksi poro oli karannut. Tallitonttu ei ehtisi karanneen poron perään, sillä hänen piti valmistella muita poroja. Pukki oli kauhuissaan, sillä se oli tärkein poro. Ilman tätä karannutta poroa pukki ei näkisi eteensä, ja jos pukki ei näe, niin lapset ei saisi lahjoja. Silloin Juho liittyi keskusteluun ja totesi, että hän voisi hakea poron. Tallitonttu ja pukki pitivät ideasta. Tallitonttu kertoi mihin suuntaan

poro juoksi. Juho lähti juoksemaan Tallitontun osoittamaan suuntaan. Hetken kuluttua hän löysi jäljet, jotka veivät metsään. Juho meni myös metsään. Se oli iso. Juho alkoi seurata jälkiä.

Jäljet veivät syvälle metsään. Sitten yhtäkkiä alkoi lumisade. Juho mietti, miten hän nyt voisi löytää poron jäljet. Juho jatkoi matkaansa kunnes päätyi isolle aukiolle. Hän ei tiennyt mihin suuntaan mennä. Lopulta hän päätti mennä pienelle polulle. Sitten Juho näki jotain karvaista.

Se oli karannut poro. Juho oli iloinen, että oli löytänyt sen. Hän lähti viemään poroa takaisin Tallitontulle. Kun Juho pääsi pääsi takaisin Korvatunturille, niin tallitonttu jo odotti poroa iloisena.

Hetken kuluttua pukki, porot ja reki olivat valmiina lähtöön. Pukki kertoi, että Juho oli pelastanut joulun. Sitten pukki lähti reen kanssa jakamaan lahjoja kaikille maailman lapsille. Juho pääsi mukaan ja hänen mielestä se oli mukavaa ja kiinnostavaa. Kun lahjat oli jaettu, niin pukki antoi Juholle lahjan. Hän oli innoissaan lahjan avaamisesta. Siellä oli uusi tonttulakki. Juho piti lahjasta niin paljon, että laittoi sen heti päähän.

Kun Juho oli iltapalan syönyt, niin oli aika mennä nukkumaan. Sitä ennen hän näki vielä revontulet. Kun Juho oli katsonut tarpeeksi kauan revontulia, hän meni hyvillä mielin nukkumaan ajatellen, että tämä oli paras joulu ikinä. ■

TEKSTI JA KUVAT: OUTI TALONEN

Taalainmaan tonttuja Somerollakin

Somerolla valmistettiin vuoden 2011 syksyllä 19 kappaleen erä taalainmaan tonttuja. Tontun matka somerolaiseen pienimuotoiseen tuotantoon eteni näin:

Juhani Talonen kävi nuoruudessaan Uudenmaan maatalouskoulun. Siellä hän löysi elinikäisen kollegan ja ystävän Arvi Uusitalon Pusulasta, joka sittemmin viljeli kotitilaansa Somero–Helsinki-maantien varrella. Arvin puoliso Irja oli kotoisin Vuolijoen Kainuusta.

Kesäkuussa 1944 Irjan lapsuudessa tapahtui seuraavaa: kun Suomesta sodan jaloista lähetettiin sotilapsia Ruotsiin, ilmoitti Irja, tomera 10-vuotias äidilleen haluavansa myös lähteä sotilapseksi. Irjan toive

toteutui. Yhdeksän päivää myöhemmin hän jo matkasi junalla Tornion kautta Haaparantaan, jossa tehtiin lääkirintarkastus. Matka jatkui Pohjanlahden länsirannikolle Skellefteån kuntaan, pientilalle Kåsbölen kylään. Täällä hän vietti vuoden ja 3 kuukautta. Sikäläiseen Åströmin perheeseen kuuluivat lapset Göran, Stig ja Maud. Irja aloitti koulun ja sopeutui uuteen ympäristöön lyhyessä ajassa niin hyvin, että suomen kielen puhuminenkin vähän unohtui. Irjan palattua Suomeen yhteydet perheeseen katkesivat, kun Irjan ruotsintaito alkoi unohtua.

Vuonna 1973 Irja ja Arvi lähtivät lomalle Ruotsiin ja suuntasivat nelostietä Kåsböleen. He löysivät kesänviettopaikaksi muuttuneen tilan ja sieltä perheen äidin eli Mamman ja Maudin kesää viettämässä. Sen jälkeen Irja alkoi saada Ruotsin perheeltä jouluisin pieniä paketteja, joissa oli aina jotain itsetehtyä. Eräänä jouluna posti toi paketin, jossa oli puinen Taalainmaan tonttu. Taalainmaa on maakunta Keski-Ruotsissa Tukholmasta luoteeseen. Varsinaista yhteyttä Taalainmaalle ei ollut, vaan perheen pikkusisko Maud valmisti tonttuja ja myi niitä Uumajan ja Vaasan toreilla. Siitä asti yhteys on säilynyt, mutta nyt vaihdetaan kortteja.

Kun Juhani puolisonsa Ailan kanssa vieraili Irjan ja Arvin luona, syntyi idea valmistaa tulevaisuuden jouluksi sarja tonttuja. Eräänä päivänä Leila Järvisen ja Tauno Kalliolan katoksen pöydälle ilmestyi sokeripaketin käärepaperi, johon oli piirretty 25 cm korkean tontun kaava. Työnjako oli tarkka: Tauno valmisti tontut vanerista, Juhani sorvasi tontujen käsiin kynttilätelineet ja Aila maalasi valmiit puuosat. Tontut annettiin joululahjoiksi kahden tontun parina, joissa tontuilla oli käsissään valkoiset kynttilät. ■

Hyvää Joulua

Tonttu pooleksi unissaan,
ajan virtaa on kulkevinaan...

JAATILAN RAKENNUS OY

Y 1504811-1 RALA-PÄTEVYYS no. 555
KYYRÄNTIE 28, 31400 SOMERO
Puh. 040-532 1112, 0400-816 702
jaatilan.rakennus@saunalahti.fi

Toivotamme rauhallista joulua
ja hyvää uutta vuotta
yhteistyökumppaneillemme sekä
kilteille lapsille ja aikuisille!

...taumii,
minne se viehee,
missä sen lähde liehee
(Tonttu V.M. Loiri)

OMA

NUOHOOJA

Tmi Pertti K. Mikkonen

Puh. 0400 823 139

HYVÄÄ JOULUA!

Someron Yrittäjät ry

YRITTÄJÄNAISET

Hanakat®

JOTTA KOTI TOIMISI
www.hanakat.fi • www.hanakatverkkokauppa.fi

Putkiasennus Lindström Oy

Knuutilantie 6, 31400 Somero
• puh. 040 5888 641, 040 7669 419
• www.putkiasennuslindstrom.fi

**Rauhallista Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta!**

T. Vikman

www.kotinisui.fi p. 040-5248 556

Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta
Vuotta 2025!

**Rauhallista
Joulunaikaa**

I-Metalli Oy

Joulu
ON RUOKAA

**HERKUT JOULUPÖYTÄÄN
LÖYDÄT MEILTÄ**

Helpota jouluasi ja tilaa ruoat
kätevästi verkosta s-kaupat.fi

S MARKET
Somero

SSO

MAIJA HAATAJA

Perhejoulua Somerolla 1930

Kun mennään ajassa taaksepäin 94 vuotta, eletään vuotta 1930. Edesmenneen Hilja-serkun (1925–2004) lähettämän kirjeen (2002) innoittamana lähdin penkomaan suvun henkilöhistoriaa kyseiseltä vuodelta.

Kysymyksessä on vanhempieni perustama perhe lähisukulaisineen. Tapahtumapaikka on Mäkitalo Someron Kultelan kylässä. Ajankohta on lähinnä jouluaatto vuonna 1930 ja Hilja-serkku muisteli kirjeessään, kuinka hän oli tehnyt rosollia puukaukalossa sisareni Kertun kanssa. Kerttu oli silloin 8- ja Hilja 5-vuotias.

Naapurin mies, Penikkojan Jussi oli tullut käymään talossa ja oli sitä mieltä, ettei rosollin teko lapsilta onnistu, mutta lapset onnistuivat. Mäkitalossa oli tapana tehdä jouluruokaa ja ruokailla yhdessä pihapiirissä Alituvassa asuvan perheen kanssa. Väkeä oli aika paljon ja lisää oli kasvamassa.

Yritän mielessäni kuvitella, miltä tilanne näytti juuri silloin jouluaattona 1930.

Mäkitalon perheeseen lukeutuivat isä Jalmari, äiti Amanda sekä lapset Onni, Kerttu, Veikko, Alma ja Eero. Mäkitalon pihapiirissä Alituvassa asui Amadan sisaren Huldan

perhe: isä Väinö, äiti Hulda sekä lapset Hilja ja Anneli.

Alitupa toimi vuosien varrella monen muunkin nuoren perheen ensikotina yksi perhe kerrallaan. Työt pihapiirissä olivat yhteisiä, ja aina yritettiin auttaa tilanteen mukaan. Kaksi kouluikäistäkin jo oli, mutta pienempiä lapsia oli monta. Vaati aikuisilta paljon järjestelykykyä ja ohjaustaitoja, jotta päästiin eteenpäin. Lastenhoito oli joka hetki läsnä.

Jossakin välissä aina piti hoitaa ja lypsää lehmät, ja hoitaa kaikki muutkin eläimet: hevoset, varsat, vasikat, porsaas, kanat, lampaat, kissat ja koirat. Ihmeesti aikuiset (lapset apuna) jaksoivat kaiken tehdä, ja ehkä ainakin keskiyöllä jäi aikaa nukkumiseen.

”Mäktalon” oli parikymmentä vuotta aiemmin rakentanut Amadan isä Juho (1852–1957) perheelleen.

Talon pihapiirissä metsikön reunassa Penikkojantien varrella

oli kaivo – tavallaan luonnonlähde. Sieltä vesi tuli puuputkea myöten navettaan. Vesikelkkaa ja puusaa-veja apuna käyttäen vesi saatiin myös päärakennukseen. Puuämpärit, taisi olla peltisiäkin, olivat tarpeellisia, muovia ei ollut vielä keksitty. Vesikelkan lisäksi pihapiirin kulkuvälineitä olivat potkukelkka, puusukset ja hevonen sekä reki. Perheen sauna oli Torrontien varrella, se lämmitettiin kerran viikossa ja joulusauna lämmitettiin jouluaattona.

Tarvittiin paljon vettä ja halloja niin veden kuin huoneiden lämmittämiseen. Valaisimina (sähköä ei ollut) toimivat öljylamput, takkatuli, kynttilät ja myrskylyhty, varsinkin navetassa ja tallissa.

Jouluvalmisteluja tehtiin ennen joulua viikkokaudet. Puolukkaa oli säilöttynä ja survottuna puusaavissa kellarissa. Lipeäkala ostettiin kuivattuna ennen joulua ja liotettiin isossa astiassa, jonka vesi vaihdettiin joka päivä.

← Joulukuusen koristelua 1930-luvulla. Kuva: Museovirasto.

↓ Leipävartaat tuvan katossa. Kuva: Museovirasto.

Sian teurastus oli myös yksi joulualmistelu. Sian suolet otettiin talteen. ”Suolenkääntö” teurastuksen jälkeen oli työtehtävä, jonka tekotaito kulki suvusta toiseen. Kääntämisen jälkeen laitettiin suolet astiaan kylmään veteen. Siansuolista tehtiin ohraryyni- tai perunamakkaraa isossa leivinuunissa kypsentaen.

Joulualmisteluissa oli iso leivinuuni tarpeen. Ruisreikäleipää tehtiin joulun alla mutta myös muina aikoina. Ruisleipiä laitettiin leipävaraaseen leipomisen jälkeen kuivumaan. Vartaat sijaitsivat keittion katossa. Vähän pehmeämpänä ruisreikäleivät säilyivät aitan jyväläärissa. Ruisleipää leivottiin talossa paljon, mutta vehnäleipä, pulla, oli harvinaisuus. Tuskin sitä oli Mäkitalossakaan edes jouluna.

Jauhojen hankkiminen oli ennen leipomista oma hommansa. Ruista, ohraa ja ehkä vehnäkin viljeltiin. Viljan kypsyttyä sato puitiin ja jyvät irrotettiin korsista riihessä. Kuivat jyvät kuljetettiin kangassäkeissä hevosella myllyyn. Mylläri jauhoi ne omilla laitteillaan. Sähköä ei ollut, vesivoimaa oli ja ehkä painovoimaakin tarvittiin.

Maalaistalossa elettiin paljon omavaraistaloudessa ja kauppareisulta kotiin tullessa saattoi laukussa olla vain toppasokeria. Sitä pienennettiin erikoisilla sokerisaksilla.

Kun oli kotieläimiä, niin saatiin munia ja maitoa. Jos lehmä sattui poikimaan vasikan joulun alla, niin ternimaidosta saatiin uunijuustoa. Myös kasvikset, juurekset ja perunat kasvoivat omalla pellolla, marjat sekä omenat puutarhassa ja metsämarjat metsässä.

Joulun aikaan tehtiin monenlaisia laatikkoruokia. Sianteurastuksesta saatiin lihan lisäksi sisäelimiä ja makkaraa. Ylimääräinen liha säilöttiin suolavedessä aitan puusaavissa. Kypsää palvilihaa

taidettiin säilyttää myös tiinussa, karkean suolan joukossa.

Joulualmisteluihin kuului myös joulukuusen hakeminen omasta metsästä. Joulukuusenkoristeet olivat perinteisiä itse tehtyjä ja vaatimattomia. Isommat lapset auttoivat kuusen koristelussa.

Joululahjat olivat itse tehtyjä, ehkä sukat tai lapaset – omien lampaiden villasta. Lisäksi jotain pientä syötävää, kuten karamelleja. Joulupukkikin löytyi omasta perhepiiristä takinkääntötempulla. Isommat lapset tunnistivat joulupukin äänestä.

Vessahätä saattoi tulla lapsiläkin illalla: kun talvipimeässä oli vaikea mennä ulos, oli porstuassa ämpäri, jossa oli lupa käydä asialla. Ulkokuusiin oli kyllä lapioitu tie lumesta avoimeksi ja sinne mentiin hädän hetkellä.

Joulusaunassa lämpöä ja vettä riitti kaikille. Pienemmät lapset kannettiin saunaan ja poisikin. Yleensä äiti pesi ja isä kantoi pois. Pesuastiana oli puusoikko, jossa oli vihta lapsen pään alla pehmusteena. Kun oli saunottu, oli jouluaterian aika. Jossakin välissä joulupukkikin tuli käymään. Ehkä pienemmät lapset nukahtivatkin välillä.

Joulun ja jouluaamun kohokohta oli joulukirkkoon meno. Perheessä arvostettiin kirkkoa ja toimintaa siellä. Jouluna jumalanpalvelus alkoi hyvin aikaisin aamulla. Kirkkoon mentiin hevosella, joka valjastettiin reen eteen. Hevoselle otettiin mukaan heiniä evääksi. Tiedossani ei ole, kuka perheestä kirkkoon lähti; pienemmät lapset jäivät luultavasti kotiin.

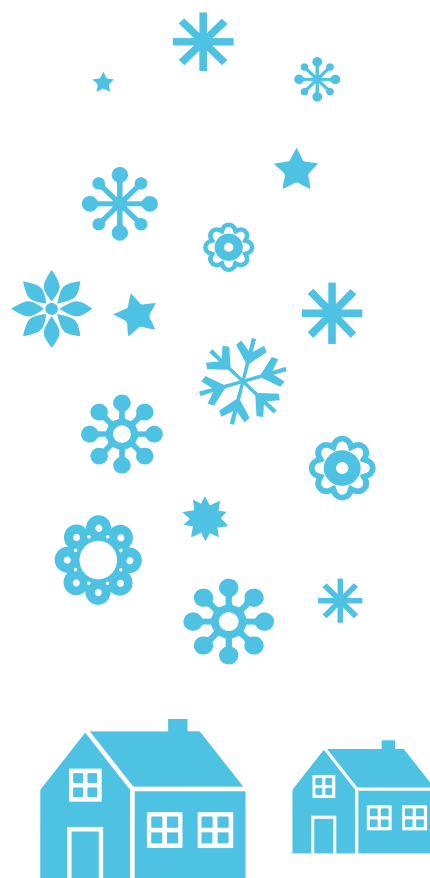
Amandan veli Kalle Lukumies vihittiin papiksi Tampereella 3.3.1930. Hän oli syntynyt Somerolla 1901. Hän sai papin viran Toivakasta 15.3.1930 – rovastin apulaisena. Kalle-enolla oli hyvin

läheiset suhteet Mäkitaloon, joka oli hänen lapsuuden ajan ja Forsan yhteiskouluajan kotinsa. Kallella ei vielä ollut omaa perhettä, joten hän saattoi hyvin käväistä Mäkitalossa.

Amanda-äidillämme oli Kallen lisäksi muitakin veljiä, jotka aikuistuttuaan muuttivat Mäkitalosta lähiseuduille: Aukusti (s. 1904), Vihtori (s. 1908) ja Jalmar (s. 1909). Nämä lähisukulaiset saattoivat käväistä Mäkitalossa jouluvierailulla.

Joulunaika ja varsinkin sen valmistelut oli voimannponnistus koko väelle. Jouluodotusten toteuttaminen osittainkin kannatti perheen eteen tehdä. Väsymys saattoi näkyä vasta joulun jälkeen. Kun oli välillä juhlaa, jaksoi arkea paremmin.

Saamme olla kiitollisia edellisille sukupolville, jotka ovat luoneet polkua meille tulevaisuuteen.

IMPI MÄENTAKA

"Hupi" – kirkkoherra Sulo Tasanko

Kirkkoherra Sulo Tasanko oli läsnä paljon nuoruudessani. Hän oli uskonnonopettajani yhteiskoulussa, ja sai niihin aikoihin tuon Hupi-nimen. Se oli käytössä todennäköisesti niin kauan, kun hän toimi opettajana. Nimi johtui siitä, että hänellä oli Hupi-niminen koira, jonka kanssa hän kävi metsällä serkkupoikieni kanssa. Kahden heistä, Aarne ja Matti Pentin, elämä katkesi sodan loppukahinoissa.

Rippikoulu järjestettiin syksyllä. Täytin vasta seuraavana keväänä viisitoista ja kinusin päästä jo syksyllä mukaan ja pääsinkin. Rippikoulua käytiin Pikkupappilassa kolmena iltana viikossa. Hupi oli sitä mieltä, että se riitti, kun samat asiat oli esillä jo koulussa. Silloin oli tapana, että rippipappi kuulusteli oppilaita kirkossa. Hän varmisti, että kaikki sujuisi hyvin ja kertoi oppilaille etukäteen kysymyksen ja vastauksen.

Yhteiskoulussa kyllästyttiin hänen jahnaamiseensa. Se katkesi helposti, kun ehdotettiin, että lauletaan virsiä. Minä muistin vain rippivirteni numeron ja piti äkkiä sanoa se, että päästiin laulamaan. Kun tämä toistui useamman kerran, hän ihmetteli, kuinka minä niin pidin siitä virrestä. Enää en muista, mikä se oli.

Somerolaiset alkoivat todella arvostaa Tasankoja sota-aikana, kun papin tehtävänä oli henkilökohtaisesti käydä kertomassa suruviesti omaisen kuolemasta. Kaatunut-sana pehmensi "Kuollut ryssän ampumana"-viestiä.

Vielä myöhemmin tavattiin pappilassa, kun käytiin kuulutuksista sopimassa. Jotain kahnausta oli hääpäivästäkin, mutta hän vihki meidät minun suunnitelmani mukaan kolme päivää 20-vuotispäiväni jälkeen 1947. ■

Sulo Tasanko:

- 1928 vihittiin papiksi
- 1938–1944 Someron kappalainen
- 1944–1968 Someron kirkkoherra
- 1994 kuoli Lahdessa 93-vuotiaana

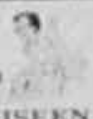

Kuvat: Impi Mäentaka ja Somero-Seuran arkisto.

**LIHAA
LIHAVAL-
MISTEITA
EINEKSIÄ
ELINTAR-
VIKKEITA**

LIHA
kuuluu
JOKA-
PAIVAISEEN
hyvään
ruokavalioon

KAIJA PARKO

LSO

– Lihaa, lihavalmisteita, eineksiä, elintarvikkeita

Kauan sitten

Suomalaiset talonpojat – myös somerolaiset – ovat aina kasvattaneet karjaa. Lehmistä saatiin maitoa, härät toimivat vetojuhtina ja kaikki karja tuotti tuikitärkeää lantaa. Nautoja toki teurastettiin ja lihaa syötiin, mutta niukasti, sillä liha oli arvokas myyntituote. Sitä kaupattiin palvattuna tai suolattuna lähiseudun markkinoilla. Somerolaisten markkinapaikkoja olivat Hämeenlinna, Turku ja Salo. Rannikkoseuduilla lihaa myytiin ulkomaille asti, ensin Tukholmaan ja myöhemmin Pietariin, jossa ostajia ja syöjiä riitti.

Kotiporsaiden pito yleistyi 1700-luvun loppupuolella niin maaseudulla kuin kaupungeissa. Turun kaupungissa ammattimaiset teurastajat kiertelivät ostamassa talonpojilta teuraskarjaa, maistraatin valvonnassa. Tilanne muuttui elinkeinovapauden myötä vuonna 1879, jolloin monenmoisia karjaporvareita alkoi liikkua navettojen ja sikolättien ovelta. Ostajia oli enemmän kuin myyjiä.

Karjanhoito laajeni 1870-luvulla maitotaloudeksi – kun oli opittu, että lehmien maidontuotantoon vaikuttavat sekä ravinto että rodunjalostus. Pian separaattorin keksimisen jälkeen alkoi syntyä kylä- ja kartanomeijereitä, jollaisia saatiin aikaan myös Somerolla, ensimmäiset Lahdessa, Hirsjärvellä, Långsjössä ja Åvikissa.

1900-luvun alussa osuustoiminta-aate toi lihakauppaankin uudenlaista rohkeutta ja yritteliäisyyttä: osuusmeijerien mallin mukaisesti perustettiin eri puolilla maata karjanmyyntisosuuskuntia, ja Punkalaitumella isäntien aloitteellisuus synnytti Suomen ensimmäisen teurastusosuuskunnan vuonna 1906.

Lounais-Suomen Osuusteurastamo syntyy

Lounais-Suomen Osuusteurastamo LSO saatiin aikaiseksi vaiheikkaiden neuvottelujen ja vääntöjen jälkeen vuonna 1913. Päätoimipaikka oli luonnollisesti Turussa, ja toiminta alkoi, vaikka kaupungista oli vaikea löytää sopivaa tilaa. Oma

rakennus valmistui 1916, mutta pian tarvittiin vielä enemmän tilaa. Onneksi sopiva paikka löytyi tyhjäksi jääneestä oluttehtaasta.

Toiminta laajentui nopeasti. Osuuskunnilla oli lihamonopoli, mikä takasi teuraskarjan saannin, joten hankintakonttoreita perustettiin tiheään tahtiin moneen Someron ympäryskuntaan: Forssaan, Jokioisille, Loimaalle, Perniöön. Suurin ja kaunein tuli Saloon vuonna 1919.

Osuusteurastamo oli alkanut valmistaa makkaroita jo ennen sisällissotaa. Lihaa oli nimittäin yllättäen jäänyt käyttämättä, koska maassa oleva venäläinen sotaväki ei noudattanutkaan ostosopimusta. Oli pakko keksiä jotain, millä menekki saataisiin nousemaan. Tanskalaisten ja saksalaisten makkaramestareiden opastamana sitten opeteltiin makkarantekoa, ja näin saatiin alkuun sittemmin monipuoliseksi kasvava lihanjalostustuotanto. Vähitellen lihan ja makkaroiden tukkukauppa alkoi kasvaa niin suureksi, että alettiin suunnitella vähittäiskauppaa; LSO

LSO:n toimitalo valmistui jo vuonna 1936. Teurastamo ja moderni kylmiö toimivat erillisessä rakennuksessa. Myymälässä oli erilliset liha- ja maitopuoli, jonne kumpaankin pääsi omasta ovesta. Toisessa kerroksessa oli johtajan/myymälänhoitajan asunto ja toimistotiloja. Kuvat: Somero-Seuran arkisto.

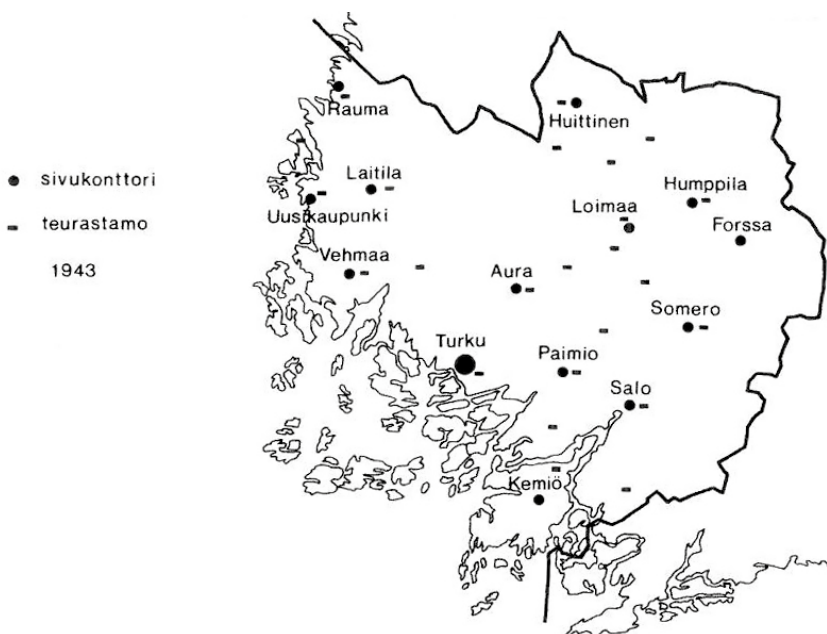
avasikin useita myymälöitä koko Lounais-Suomen alueella.

Somerolle LSO:n myymälä saatiin vuonna 1937, yhteistyösopimuksella: Someron Osuusmeijeri myi maito- ja LSO lihatuotteita. Sotavuosina lihatilanne koko maassa muuttui, varsinkin sikatalous supistui. Säännöstely oli Somerollakin arkipäivää, ja mustan pörssin talous todellisuutta!

Kun säännöstely loppui vuonna 1947, LSO oli mukana kilpailemassa markkinoista. Yksi keino oli vähittäismyynnin tehostaminen. Somerolla oma teurastamo kasvatte erityisesti sikataloutta ja takasi näin lihan saatavuuden. Osuusliike Oraksen teurastamotoiminta loi piristävän kilpailutilanteen, ja Someron maine sikapitäjänä alkoi olla totta.

Lähde:

Kari Suistoranta, Lihan tähden kaikki työ. Lounais-Suomen Osuusteurastamo 1913–1988. Gummerus, Jyväskylä 1989).

Suomen Osuusteurastamon toimialue vuonna 1943.

Aino Kujala, Leila Vuori, Toini Säipä, Lahja Virtanen, Sylvi ja Jaakko Härmä. Kuva Härmän albumista.

Sylvi Härmä – pitkän linjan osaaja

Sylvi Härmä, o.s. Kyrrä, 93, kertoilee myyntiuransa alusta Piippu-tien omakotitalossa, joka on osasyllinen siihen, että hänestä tuli LSO:lainen.

”Kun me mentiin **Jaakon** kans naimisiin ja rakennettiin tää talo, niin matka kylälle oli sopivampi kuin Kultelaan”, selittää Sylvi. ”Käly **Maili** oli jo töissä Teurastamon konttorissa, että tiesi, mihin meni”.

Työpaikalla oli laajemminkin hyvä maine ja paikallisia kytkentöjä; esimerkiksi opettaja **Kempin** sukulaistyttö toimi Turun LSO:ssa emäntänä.

Työ oli Sylvin mielestä kiinnostavaa ja monipuolista. Joskus tietysti raskastakin, mutta nuorena jaksaa.

”**Rantalan Niilo** pisti tekemään ihan kaikkee. Mää olin maitopuolella. Iltaisin pestiin se laattalattia ja hoidettiin kaikki muukin siivous. Työn oppi tekemällä”.

Kaikilla myyjillä oli samanlainen työpuku – keltainen takki, jossa oli ruskeat taskut. Vaatteet vaihdettiin omissa sosiaalitiloissa. ”Oma kaappi oli kaikilla”, Sylvi muistaa.

Myymälän puolella oli töissä kymmenisen henkeä, ainakin **Olanterin Jenny**, ja tietysti ammattimiehiä teurastamon puolella: teurastajat **Svante Nuolijärvi**, **Vuorisen Veikko** ja **Olavikin** tulevat mieleen. Ja hankintamiehet, ostajat, jotka kiersivät pitkin pitäjää: **Vasama**, **Nummenpää** ja ”Nuolijärvi itte”.

Varsinaisesta lihan käsittelystä vastasi teurastamon puolella Sylvi Härmän mukaan 8 hengen työporukka.

”Ruhot tuotiin kylmiöstä kokonaisina myymälän puolelle ja pojat palotteli”. LSO oli hyvä kesätyöpaikka monelle Someron pojalle siihen aikaan. Olipa yhtenä kesänä töissä **Aaltosen Lassekin** Pajulasta, se sama, jolla on Turussa nyt iso K-kauppa”, kuvailee Sylvi.

Maito tuotiin Someron osuusmeijeristä aluksi hevospelillä. Litran mitalla sitä myytiin asiakkaan kannuihin, myöhemmin siirryttiin lasipulloihin ja muovipusseihin. Jouluksi piti sikansa myyneiden saada kinkku, maksaa myytiin paljon ja sianpään puolikkaasta tehtiin hyvää syltystä. Oli ne aikoja ne! Ai niin, terveystarkastaja **Puuska** kävi usein, olihan lihantarkastus Suomen laissa jo 1890-luvulta lähtien.

Someron Osuusteurastamo lopetti toimintansa vuonna 1974 LSO:n pitkään jatkuneen tehostamisen seurauksena. Kaikki teurastustoiminta keskitettiin isoihin yksiköihin, mutta vähittäismyymälöitä oli edelleen paljon. Somerollakin myymälä säilyi; nimeksi tuli LSO:n tytäryhtiöksi perustetun ketjun nimi Ruokakeidas.

Sylvi Härmä muistaa hyvin, miten Ruokakeitaan silloinen johtaja **Sulo Nieminen** tuli Piipputielle kahville ja pamautti suunnitelmaansa. ”Sää Sylvi ruppeet jatkamaan tätä kauppaa”. Asiasta ei ollut puhuttu aiemmin mitään eikä tarvinnut puhua jälkeensä. Jaakko Härmä lopetti linja-autokuskin hommat ja siirtyi kauppiaksi Sylvin rinnalle. T Keskus-Valinta toimi Riislan omistamassa kiinteistössä vuodesta 1976.

Aluksi oltiin vuokralla uudella omistajalla Riislalla, mutta parin vuoden kuluttua kiinteistö ostettiin omaksi.

”Yrittäjä on aina töissä, mutta mielenkiintoinen työ sopi meille”, toteaa Sylvi. Ja oma poika, Timo, sai myös tartunnan ja oli mukana koko ajan. Härmät suostuivat eläkkeelle vuonna 1986.

”Meillä oli oikeastaan vakituinen asiakaskunta. Tiesimme, milaista sisäfilettä **Palikaisten riierinna** halusi, **Lunnaksen Annikki** tykkäsi osso buco-luisesta lihasta ja kaikille kelpasivat kyljykset ja lauantaimakkara. **Parkon rouva** osti aina ranskanleipää. Kai meitil oli monenmoista herkkua, kun ovi kävi ihan hyvin. Leivoksiikin”.

”Ja perunat ja kananmunat tuli Terttilästä, **Suomisen Elviltä**”, huikkaa Sylvi vielä. ■

LEENA KERKO

Kansanlaulut kumpuavat kansan syvistä riveistä

Kansanlaulut ovat suusta suuhun välittyneitä, muistinvaraisena säilyneitä ja muodoiltaan yksinkertaisia laulelmia, joiden tekijät ovat usein tuntemattomia (trad.).

Laulun säestyksellä tanssittiin piirileikkejä ja paritanssia, koska pelimanneista oli pulaa. Sävel oli monissakin lauluissa sama, uusia säkeistöjä syntyi sitä mukaa kuin

laulajilla oli jotain uutta sanottavaa.

Jos esimerkiksi tytön vanhemmat olivat nuorten seurustelua vastaan, saattoi poika laulaa asiasta kuultuaan seuraavassa piirileikissään näin: *"Ne rahat, jotka vaskesta valetaan, annetaan vaivaisille, tyttöleni olisin mä kelvannut vaan en kelvannut vanhemmille."*

"Rakastan sua oma kulta, vaikka äiti kieltää, mistäs äiti

rakkauden vaatimukset tietää." Tai pappan neuvo kuului: *"Pappani sano, älä töllistä nai, älä majasta matalasta vaan nai sinä ison talon tyttö tuolta kodista komeasta."* Harvoin varmaan kuultiin neuvoa: *"Älä talosta nai, nai majasta matalasta."* Mutta ehkä joskus näinkin päin.

Piirileikkiä Tampereella vuonna 1935. Veikko Kanninen / Vapriikin kuva-arkisto.

Rakkaus ja petollisuus

Suurin kaikista aiheista on varmaan nuorten keskinäinen rakkaus ja sen petollisuus. Siitä aiheesta löytyy lauluja monen kirjan verran ja kaikissa lauluissa on varmaan pieni ripaus totta. Kuten tiedämme, elämä on ihmeellinen. ”Voi niitä aikoja entisiä, voi surun päiviä näitä, kun kuokkavieraana viettää mun täytyy oman heilani häitä.” Tämänkin säe on varmaan ollut monen kohdalla totista totta.

”Täytyy ottaa se hulivili luonto ja lähteä maailmalle, kun erokirjan kirjoitin mun heilalle rakkaimmalle. Eikä ne erokirjat hulivili poiijan taskussa paljon paina, vaikka niitä tulisi viikolla viisi ja se kuudes lauantaina.” Näin sitä pyrittiin päästä pahimmankin surun yli.

”Miksi heilani kylmenit, kun olit niin kuin hiili, vasemmassa kädessäsi se kihlasormus kiils. Ei

saa salaa riata, ei saa salaa ottaa kahden nuoren rakkaus, jos se ei ole totta. Hopeat ja kullat mä kaikki annan sulle, nuoruuden päivien muistoksi, kun lupasit sä olla ja omakseni tulla mun vanhuuden päivien turvaksi.”

Paljon laulettiin ylistyslauluja omalle kullalle. ”Silloin se tyttö komealta näyttää, kun kahdeksantoista täyttää. Mun heilani siniset silmät ja punaiset posket muillekin kauniilta näyttää.”

Oli myös moittivia lauluja. ”Älä sinä likka ylpeile, kun et ole sinä fiini. Saat sinä istua tyhjän päällä ja pitää ilmasta kiinni. Älä sinä likka ylpeile, älä nakkele niskojasi, taikka mä ruppeen riiaamaan sun nuorempia siskojasi.”

Rahalla saa ja hevosella pääsee

Liinaharjat ja juoksijaoriit mainitaan usein kansanlauluissa. ”Pappani varsan valjasti ja mamma anto markan kouraan.” Lauluja on myös pojasta, joka oli hurjapäinen. ”Pappa se sano, että ostetaas me talo, mutta milläs me sitten juodaan ja milläs me sitten renkaskorvia mammalle kotia tuodaan.”

”Pappa se sano, että valjasta varsa ja käydään me kievarissa, siel on plikkoja passaamassa ja pirtua pikarissa.” Niin kuin lauluista hyvin huomaamme on juhliminen kuulunut elämään kaikkina aikoina.

”Hurjasti vaan poika elelee, mutta minkälainen on heilan mieli.” Heilankin mielentila otettiin joskus huomioon. Tilannetta ei kuitenkaan aina korjattu. Äiti ja isä otettiin hyvin usein huomioon, mitä he sanoivat tai tekivät. ”Eikä se pappa

taloansa antanut juomaripojallensa vaan antoi tuhannen markkaa ja juoksijahevosensa. Järven takana on punainen tupa ja valkoinen ikkunalaute. Siellä on pojan oma kulta eikä mamman kiukku auta.” Vanhempien kiellot menivät monta kertaa kuuroille korville. Mikä oli kiellettyä, se tehtiin salaa. ”Silloin ne poijaat kylään lähtee, kun muori ja vaari nukkuu.”

Heilin ei tarvinnut olla hieno. ”Käy sinä heilani harmaissa vaat-teissa kyllä sä mulle kelpaat. Tai sen sanon tyttö sulle, että taloa ei ole mulla, semmoinen mökki, ku varpusen häkki, tahdokko sinne tulla. Ja niin se heili vaan tahto, rakkaus on niistä suurin.”

Usein ilmaistiin luonteen ominaisuuksia. ”En ole tyttö, poikien tyttö, vaik olen naurusuinen. Ämmät ne mua haukkuvat, et olen suurusuinen, onhan mulle riittänyt lusikka yksipuinen. Ei tämä tyttö mene joka pojan rekkeen ennen kuin ajaa liinukkaharja pappani talon etteen.”

Heilan vaihto on ollut muotia niin nuorten kuin vanhempienkin keskuudessa. ”Vanha heila kun vastaan tulee, niin ei katsele silmiin. Vaan se katselee taivahalle juoksevaisiin pilviin.” Pieni viaton varastaminen on aina ollut hauskaa, eikä niin? ”Jos sais kerran reissullansa nättiä tyttöä halata, oishan se paljon mukavampaa reissulta kotia palata.”

Lyhytaikainenkin ystävyys toi iloa elämään. ”Jos vain yhden kauden illan ystävä sinulle olla saan.”

Ero on aina pieni kuolema

Ero on ollut aina surun aikaa. Olen jonkun viisaan kuullut käyttävän sanaa pieni kuolema ja sen me kaikki olemme kokeneet suurempana tai pienempänä. Suurena silloin,

kun kuolema on todellisuudessa tullut ottamaan omansa. ”Muistan kuinka kylmään haetaan aarteeni laskettiin, kuinka kaunoinen kukkapeite kyynelillä kastettiin.”

Suurena myös silloin, kun perhe on hajonnut ja elämä on rakennettava uudelleen niille raunioille, joita vielä on jäljellä.

Suru on aina suuri, kun rakkaus loppuu. Aina ei voida laulaa yhtä kevyesti. ”Älä sitä sure, vaikka erokin tulis, kyllä sitä maailmassa niinkin käy. Mammani minua maidolla ruokki, voi kun ois antanut vettä. Etten minä olis niin komeakaan ollut sen hulivili pojan pettää. Olinko halpa sun mielestäsi vai köyhyyttänikö pelkäsit, kun itse aloitit rakkauden ja sitten minut hylkäsit?”

Kylän naisväki oli useasti edesauttamassa eroja jopa sukuselvityksiin asti. ”Ei isä eikä äiti voi meitä erottaa eikä maailman viekkaat kielet rakkauttamme sammuttaa. Jos meistä ero tulee, tulee se muijain kautta. Muijat monta erottaa ja monta yhteen saattaa.”

Kun moitteet tulivat tiedoksi, ne herättivät erilaisia reaktioita. ”Enkä mä mamma sun poikaas pyydä, ellet sä sitä salli. Ruoki poikas kammariin ja orhivarsas talliin. Luulekko sä poika paras olevasi, kun niin monen tytön pidit hätävaranasi?”

Usein oli ottajia enemmän kuin yksi, silloin tuli kilpailutilanne, joka oli monta kertaa vaikea. ”Sitä poikaa, jota minä lemmin sitä toinenkin rakastaa. Kyllä toinenkin tyttö sitä lempiä saa mutta minä tahdon omistaa. Tai oletteko luke-neet raamattua, että tuomiopäivä on kova vaan, silloin ei riitä sellaista likkaa, joka on toisen oma vaan?”

Aika kultaa muistot

Kuten kirjoituksen pienestä otannasta huomaamme, kansanlaulut syntyivät jokaisesta aiheesta, mitä elämä kulloinkin kohdalle toi. Aina Isontalon Antista, Vilhoon ja Berttaan ja kaikkea siltä väliltä. Armeijan harmaistakin on omat laulunsa. ”Eikä se poika jenkkää tanssinut Härmän Onnelassa, vaan se suoritti kruunun kurssin Lappeen kasarmilla.”

Katumuskin tuli monta kertaa esille. ”Oi, jospa sen ajan takaisin saisin, jolloin kapakka mulle oli tuntematon, ja viini joka lasissa helmeili kerran, se juotuna turmion tuottanut on.”

Kansanlaulut ovat sitä hyvää entisajan perinnetietoutta. Muistoja ajasta, joka oli jollakin tapaa romanttinen - ainakin muistoissa. Aikahan kultaa muistot. Hevosajan ihmisillä on mielissä, miten mukavaa oli olla reessä vällyjen alla oma kulta vieressä. Tästä syystä kansanlauluissa mainitaan niin usein juoksijaori.

Meillä kaikilla on varmaan se ensimmäinen nuoruuden ihastus, kaunis episodi, joka oli mukava elää ja joka usein jäi myös taakse. Meidän jokaisen on hyvä muistaa: RAKASTA häntä ja sitä kaikkea, jonka olet saanut, älä sitä, jota et saanut. ■

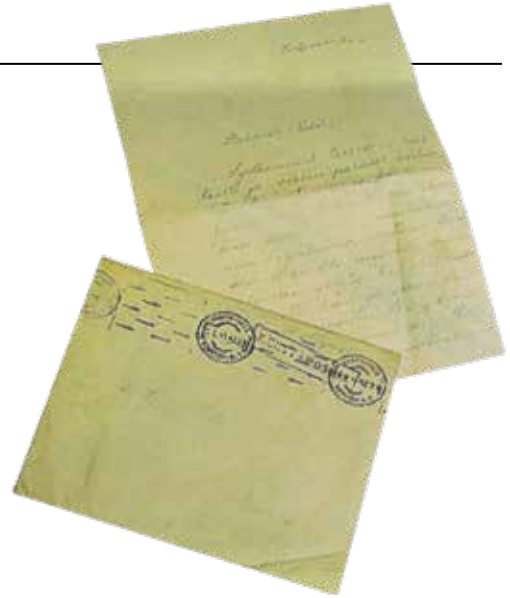
HUOM. Tekstissä käytetyt poiminnat kansanlauluista eivät ole suoria lainauksia laulukirjoista. Suurin osa on otteita kummisetäni Eemil Jalavan (synt. 1902, k. 1966) mustakantisesta muistivihosta. Hän oli aikaansa edellä ja seurasi maailman menoa lukemalla, valokuvaamalla ja kirjoittamalla kaiken muistiin.

Osa värssyistä on kirjoittajan oman muistin tuotosta, joten murre sanoissa tai järjestyksessä voi olla eroja kansanlaulukirjoihin verrattuna.

JUHA HEIKKILÄ

Alikersantti Anttilan kirje löysi lopulta perille Mattilaan

Jouluaattona vuonna 2009 Salon Seudun Sanomissa oli juttu neiti Ida Mattilalle Someron Kultelaan osoitetusta kirjeestä. Avatun kirjeen oli löytänyt salolainen Marja-Leena Suilamo isovanhempiensa sota-aikaisten rakkauskirjeiden joukosta. Alikersantti Erkki Anttilan kenttäpostina lähettämä kirje oli leimattu 25. kesäkuuta 1942.

Marja-Leena Suilamolla ei ollut tietoa, miten kirje oli päätynyt Saloon hänen isovanhempiensa kirjeiden joukkoon tai oliko se koskaan tavoittanut aiottua vastaanottajaansa. Jutussa hän toivoi, että se vielä löytäisi perille, 67 vuotta lähettämisen jälkeen.

Kirje alkoi sanoilla ”Rakkaat tädit”, mikä paljasti, että kirjeessä varmaankin puhuteltiin Ida Mattilaa siskoineen. Kirjeessä alikersantti Anttila mainitsee nimeltä Annikki Mattilan:

”Olen kovin iloinen kun vielä muistatte minua kirjeillänne. Mattilan Annikin kirje oli minulle oikein iloinen yllätys. En olisi uskonut, että hän jo osaa sellaisia kirjeitä kirjoittaa. Se oli oikein hauskan päiväinen kirje.”

Terveiset tulivat perille

Lehdessä olleen jutun johdosta tieto kirjeestä kiiri saman tien somerolaisten sisarusten Annikki ja

Pentti Mattilan tietoon. Kirjeen lähettäjä alikersantti Erkki Anttila oli heidän serkkunsa.

Jo tammikuussa 2010 Salon Seudun Sanomat sai kertoa, että kirje oli päätynyt lopultakin perille Mattilan taloon Kultelaan, vaikkei Ida Mattila sitä enää ollutkaan vastaanottamassa. Kirjeen lopussa Erkki lähettää terveisiä *Mattilan välle*. ”Kyllä vaan tulivat terveiset perille, vaikka vähän kestikin”, vastasi Pentti.

Kirjeessä mainitut ”Rakkaat tädit” tarkoittaa Ida Mattilan lisäksi tämän siskoja Sandraa ja Fiinaa, jotka asuivat Mattilan talosta lohkotussa Peltomäessä. Yhteensä sisaruskuksia oli kymmenen. Yksi sisaruksista oli Erkki Anttilan äiti, joka oli mennyt naimisiin Alastarolle, jossa Erkkikin syntyi ja eli.

”Iita oli sisarusparven johtaja, vaikkei hän ollutkaan vanhin. Hän määräsi kaapin paikan, ja häneltä aina kysyttiin asioita”, muisteli Annikki Mattila Salon Seudun Sanomien jutussa.

Annikki oli kirjeen lähettämisen aikaan 11-vuotias ja kävi kirjeenvaihtoa serkkunsa Erkin kanssa.

Haavoittumisen myötä töihin vankileirille

Alikersantti Anttila oli kirjeen kirjoittaessaan 26-vuotias. Kirje on

lähetytty sotavankileiriltä 14. Hän kertoo kirjeessään myös haavoittumisestaan, minkä johdosta hän on ilmeisesti päätenyt pois rintamalta ja töihin sotavankileirille.

”Mitään erikoista ei minulta nyt taas kuulu. Aika on kulunut sentään kohtalaisen hyvin. Olen myöskin ollut koko lailla terve, vaikka haava kyllä vielä vähän vaivaa. Tuskin minä enää koskaan ihan terveeksi tulenkaan, siltä ainakin nyt vielä tuntuu. Pallea minun on vielä joksikin voimaton, mutta tässä hommassa ei se kyllä paljon haittaa, sillä minulla on täällä niin helpot hommat. Sattui nyt olemaan taas hyvä tuuri tämän paikan suhteen.”

Sotavankileiri 14 sijaitsi vuonna 1942 Sortavalassa. Henkilökuntaa siellä oli yli 200 ja sotavankeja yli 1000.

Vaikka sodassa tullut vamma vaivasikin Erkkiä, hän eli lähes 90-vuotiaaksi ja teki elämäntyönsä maanviljelijänä. ■

Lähteinä on käytetty Annikki Mattilan tyttären Saija Kanervan talteen ottamia lehtijuttuja:

Kirje, joka on ollut matkalla 67 vuotta, Talvikki Salin, Salon Seudun Sanomat 24.12.2009.

Alikersantti Anttilan kirje pääsi perille, Talvikki Salin, Salon Seudun Sanomat 10.1.2010.

TEKSTI: SAKARI VARTIALA

KUVAT: MARIKA HAAPALA

Keijukaisten metsässä

Saaran vieressä ei istunut ketään, muttei se häntä häirinnyt. Oli vain mukava, kun ei tarvinnut vastailla kysymyksiin eikä pitää yllä ”small talkia” puolittutujen ja ventovieraiden kanssa. Saara oli aina viihtynyt omissa oloissaan ja hän piti ihmisten tarkkailemisesta. Nyt hän teki huomion, joka vahvisti sitä, mitä hänelle oli kerrottu: tällaisessa pienessä urheiluseurassa kaikki tunsivat toisensa ja oltiin kuin yhtä perhettä.

Naisia oli matkassa vain muutamia, ja kaikki toiset olivat selvästi Saaraa vanhempia. Naisilla oli paljon puhuttavaa keskenään. Joku roikkui edessä sijaitsevan istuimen selkänojassa, ja toinen kurkotti päätään käytävän yli selittäessään asiaansa kolmannelle, joka puhui samaan aikaan vieressään istuvalle. Miehiä oli enemmän, ehkä parisenkymmentä. Heille tämäniltainen harjoitus olisi eräänlainen karsintakilpailu kuukauden päässä hämmäyttävään suureen viestikilpailuun. Miehet purkivat jännitystään kehuskelemalla sillä, kuinka vähän itse kukin oli käynyt lenkillä ja kuinka perin pohjin huonossa kunnossa sitä oltiin näin kauden alussa. Toisaalta saattoi kuulla rempseän uhoavia muisteluita aiemmilta vuosilta, jolloin jonkun kohdalle oli osunut mahdottomalta kuulostava onnistuminen, jonka seuraava puhuja pyrki parhaansa mukaan omalla tarinallaan ylittämään, kunhan ääneen pääsi. Äänekkääksi yltynyt huulenhietto kirvoitti tämän tästä naurunremakoita, jotka tärisyttivät seuran kulkupeliksi kunnostetun vanhan linja-auton seiniä ja kattoja.

Saaran käänsi katseensa taaksepäin ja näki Mikon, joka oli uppoutunut selittämään jotakin toiselle nuorelle miehelle. Suu kävi ja sormi osoitteli vähän väliä karttaa, jota Mikko piti kädessään. Mikko oli jo luontevasti ja itsestään selvästi porukan jäsen, vaikkei hän ollut kuulunut seuraan kuin vajaan vuoden ajan.

Mutta Mikko olikin kilpasuunnistaja, ja suunnistajien keskuudessa samaan perheeseen kuulumisen laajentui yhden paikkakunnan seurasta koko maan kattavaksi yhteenkuuluvuuden tunteeksi, joka pursuili kai jopa yli valtiorajojenkin.

Se oli ollut syyskuun puoliväliä, kun nuori mies oli istunut maanantaiaamuna Saaran työpaikalla pitkän pöydän päässä. Pöydän päässä siksi, että kaikki muut paikat olivat varattuja. Tai eihän siellä pitänyt olla kenenkään omia paikkoja, mutta luonnonlain vääjäämättömyydellä jokainen oli juurtunut sille sijalleen, jolle oli joskus tullut istuttua. Ja tietysti pöydälle oli alkanut heti kertyä kirjoja, papereita ja muuta henkilökohtaista reviiriä rajaavaa tavaraa, joten se siitä periaatteesta, ettei kenelläkään ollut varattua paikkaa. Mikoksi esittäytynyt urheilullinen mies kertoi Saarelle, ettei hän ollutkaan mikään yhden päivän sijainen, vaan oli tulossa matematiikan tuntiopettajaksi koko lukuvuodeksi. ”Tervetuloa joukkoon vaan sitten”, toivotti Saara ja mietti mielessään, että tuo pärjää kyllä oppilaiden kanssa. Ei mikään reppana, vaan reippaan oloinen ja komea nuori mies. ”Tytöt tulevat vielä ihastumaan siihen, mikä ei välttämättä helpota opetustyötä”, mietti Saara huvittuneena.

Joitakin viikkoja myöhemmin syksy oli edennyt niin pitkälle, että Saara oli pitänyt kahdeksasluokkalaisille kokeen moduksista. Hänellä oli hyppytunti, jonka hän aikoi käyttää kokeiden korjaamiseen. Nyt olikin hyvä hetki, sillä opettajainhuoneessa vallitsi poikkeustila; siellä oli hiljaista ja rauhallista, koska kaikki muut olivat menneet tunneilleen. Saara selaili ja silmäili oppilaiden papereita kuten hän aina teki ennen kuin aloitti varsinaisen korjaamisen. Työ keskeytyi kuitenkin alkuunsa, kun avain rapisi lukossa, ja Mikko astui sisään. Hän tervehti lyhyesti ja istui paikalleen. Saara keskittyi koepapereihinsa ja

alkoi tehdä niihin merkintöjä. Hetken kuluttua hän tuli vilkkaiseksi pöydän päähän ja kohtasi Mikon katseen. Saara häkeltyi ja toivoi, ettei olisi ainakaan havaittavasti punastunut. Mutta miksi Mikon ilme oli niin vakava? Tavallisesti mies hymyili lämpimästi ja valloittavasti, mutta nyt jokin selvästi painoi häntä. ”Ehtisitkö lähteä kanssani kahville?” Mikko kysyi. ”Minullakin on hyppytunti tässä kohtaa, ja välillä tekisi hyvää puhua jotakin muutakin kuin työasioita”, hän jatkoi. Saara ei osannut kieltäytyä ja uteliaskin hän oli, joten niin he kulkivat koulun portista kadulle ja torin poikki kahvilaan.

Saaran ei tarvinnut kysellä Mikolta, mikä tätä murehdutti. Se olisikin ollut Saarelle vaikeata. Mikko kertoi heti, mikä häntä ahdisti. Vanha koiransa, jonka kanssa Mikko oli asunut jo vuosia kahdestaan, oli mennyt huonoon kuntoon. Edellisenä iltana se ei ollut päässyt jaloilleen, kun se oli istunut maahan ulkona. Mikko oli joutunut auttamaan koiran sisälle. Oli selvää, ettei hän voisi enää pitkään pitää eläintä, jonka elämä alkoi olla pelkkää kärsimystä.

Saara tiesi olevansa hyvä kuuntelija. Häntä säälitti koiran kohtalo. Ja Mikonkin. Olisi tehnyt mieli ottaa kädestä kiinni ja silitää, mutta sitä ei Saara uskaltanut tehdä. Saara toivoi, että osaisi ilmaista sanallisesti myötelämisensä ja osanottonsa ja että hänen henkinen tukensa lohduttaisi edes vähän Mikkoa. Hiljaisina he joivat kuppinsa tyhjiksi. Saara vilkaisi kelloaan. Piti huolehtia siitä, että he ehtisivät takaisin koulurakennukseen ennen seuraavan välitunnin alkua.

Se ei jäänyt ainoaksi kahdenkeskiseksi tapaamiseksi Saaran ja Mikon välillä. Pari kertaa kuussa toistuvasta hyppytuntikahvittelusta tuli heille hauska rutiini, jota Saara alkoi odottaa jo etukäteen. Mikko osoittautui mielenkiintoiseksi persoonaksi. Hän luki ihan oikeita kirjoja, mikä teki Saaraan vaikutuksen. Hänen kanssaan pystyi puhumaan paitsi kotimaisten kirjailijoiden teoksista niin myös klassikoista, Tolstoista, Steinbeckista, Munrosta ja muista. Saaraa huvitti ja liikuttikin se, miten tohkeissaan Mikko selitti hänelle ilman epäpuhtauksien vaikutuksia metsiin ja sitä, miten avohakkuut pitäisi kieltää ja metsiä hoitaa jatkuvan kasvatuksen periaatteella. Mikko oli selvästi perehtynyt aihepiiriin ja lukenut siitä jonkin kirjankin, jonka hän lupasi lainata Saarelle.

Saara ymmärsi kyllä, miksi metsät olivat niin tärkeitä Mikolle. Mikkohan harrasti suunnistusta. Oli harrastanut jo pikkupojasta ja menestynytkin nuorten sarjojen kilpailuissa. Metsä on suunnistajan koti, sanoi Mikko. Hän liikkui luonnossa lähes päivittäin, kartan kanssa ja ilman. Mikon kiinnostus metsiä kohtaan

oli aitoa ja intomielistä eikä rajoittunut pelkästään suunnistukseen. Hän tunsi paljon lintuja ja kasveja, kertoipa löytävänsä joka syksy uusia sienipaikkojakin, kun kävi kilpailemassa tai harjoittelemassa ennestään tuntemattomissa maastoissa. ”Etkö sinäkin haluaisi joskus kokeilla suunnistamista?” Mikko kysyi erään kerran. Saara hymähti jotakin epämääräistä vastaukseksi ja asia jäi siihen.

Mutta ajatus jäi itämään Saaran mielessä. Hänkin oli aina rakastanut metsiä siitä saakka, kun hän oli kasvanut sen verran isoksi, että alkoi kuljeskella yksikseen isovanhempiensa maaseudulla sijaitsevaa kotia ympäröivissä sankoissa, koskemattomissa metsissä. Saara piti itseään introverttina ihmisenä, jolle metsässä kävely tuntui sopivan aikuisenakin. Hän allekirjoitti sen, mitä oli lukenut jostakin, että käveleminen on ihmislajin alkuperäinen liikkumistapa ja että se stimuloi aivoja. Saara koki, että hänen ajatuksensa jäsentyivät kuin itsestään ja mielessä pyöriviin pulmiin löytyivät ratkaisut, kun hän vain käveli riittävän pitkään. Isommatkin huolet saattoi jättää taakseen kävelemällä.

Keväällä asiat ajautuivat siihen, että Saara aloitti uuden harrastuksen. Maaliskuisena perjantaina töistä kotiin palatessaan hän löysi oveltaan kukkakaupan lähetin tuoman paketin, joka piti sisällään muhkean kimpun keltaisia tulppaneita. Kortissa luki vain, että suunnistuskoulu alkaa ensi kuussa, tervetuloa mukaan. Ei mitään allekirjoitusta. Ei sitä tarvittu, kyllä Saara tiesi, keneltä kukat olivat. Kyllähän he olivat viihtyneet hirmuisen hyvin yhdessä, ja niistä kahvilakäynneistä oli tullut suoranaisia keitaita murrosikäisten kanssa pakerrettavan arjen keskelle. Siitä huolimatta Saara oli tähän asti pitänyt Mikkoa tosi mukavana työkaverina – ja nimenomaan vain työkaverina. Mutta nyt Saaran mietteet sotkeutuivat pahanpäiväisesti, kun hän asetteli kukkia maljakkoon. Hän ei osannut keskittyä edes siivoamiseen, vaan oli pakko lähteä kävelylenkille sulattelemaan tätä.

Maanantaiaamuna Saara ei tiennyt, mitä olisi Mikolle sanonut, joten hän oli tyytyväinen, kun asia ratkesi itsestään. Mikko oli jotenkin kovin kiireinen eikä ehtinyt istua opettajainhuoneen pöytään koko päivänä. Saara, joka oli aina pitänyt itseään kaikin puolin varovaisena tyyppinä, päätti kerrankin heittäytyä kunnolla ja ilmoittautua suunnistuskouluun. Siitä oli äskettäin ollut juttu paikallislehdessäkin. Uusia jäseniä oli houkuteltu mukaan liikkumaan luonnossa ja opettelemaan metsäistä urheilulajia.

Ja niin sitä nyt sitten oltiin linja-autossa. Pari kertaa oli käyty opettelemassa kartanlukua ohjaa-

jien neuvoessa ja opastaessa kädestä pitäen. Ei se ollut miltään rakettitieteeltä tuntunut. Hyvin pian Saara pääsi kärryille siitä, miten tulee toimia ja sai innostavia onnistumisen kokemuksia. Mutta se oli tuntunut hurjalta, että häntä pyydettiin heti parin harjoituskerran jälkeen jäseneksi seuraan ja saman tien mukaan suureen viestikilpailuun. Ei kuulemma haitannut mitään, vaikka olisi aloittelija. Mukana olisi muutenkin kaikenikäisiä ja -tasoisia menijöitä kilpaurheilijoista tavallisiin kuntoilijoihin. Saara ei ollut luvannut mitään, mutta oli suostunut kuitenkin lähtemään mukaan tähän isompaan harjoitukseen, joka tehtäisiin samantyyppisessä maastossa kuin varsinainen viestikilpailukin.

Kuljettaja pysäköi linja-auton valtatieltä haarautuvan metsätien varteen. Siinä kohtaa oli kuivaa ja tasais-ta kangasta, jolle isonkin auton sai vaivattomasti tien sivuun. Alettiin jakaa karttoja. Saara oli jo ottamassa lyhyimmän harjoitusradan, jonka kaikki muutkin naiset olivat valinneet, mutta samassa hän näki vieressä Mikon. ”Onpa kiva, että lähdit mukaan”, Mikko sanoi. ”Joo, läksin kokeilemaan osaanko yhtään”, hän vastasi ja ilmoitti samalla karttoja jakavalle miehelle kokeilevansa sitä seuraavaksi pidempää rataa. Mikko tönäisi kannustavasti Saaraa nyrkillä olkapäähän ja nappasi samalla itselleen pisimmän lenkin kartan, vilkaisi sitä ja pinkaisi kevyen näköisesti matkaan.

Koska kyse oli harjoituksesta, jokainen sai lähteä matkaan omaan tahtiin, silloin kun oli siihen valmis. Saara tutki karttaansa kaikessa rauhassa ja vilkuili

samalla, miten vanhemmat naiset yksi toisensa perään huikkasivat karttoja jakaneelle miehelle menevänsä nyt ja juoksivat rauhallista tahtia pois päin valtatiestä metsän siimekseen. Tämä oli nyt sitä Salpausselän suppamaastoa. Mitään suuria mäkiä ei olisi, mutta kuoppia – niitä suppia – sitäkin enemmän. Suurim-millaan useiden kymmenien metrien syvyiset kuopat oli kartalla kuvattu ohuilla ruskeilla korkeuskäyrillä, joita näytti kulkevan valtavan paljon joka suuntaan. Polkuja ja metsäteitä oli jonkin verran, mutta Saara ymmärsi, että tämä oli nyt vaikeampaa kuin niissä suunnistuskoulun ja kuntorastien radoilla, joilla hän oli toistaiseksi harjoitellut. Se, että kartan ja maaston vastaavuuden hahmottasi oikein puhumattakaan siitä, että sujuvasti, se vaatisi häneltä vielä paljon harjoittelemista.

Saara otti kompassillaan tarkan suunnan ensimmäiselle rastille ja teki suunnitelman siitä, miten sen parhaiten ja varmimmin löytäisi. Hän oli katsonut valmiiksi puun mahdollisimman kaukaa, niin että se olisi tarkalleen viivasuoralla reitillä kohti ensimmäistä rastia. Hän tunsu itsensä nuoreksi ja vahvaksi, kun hän pyrähti juoksuun linja-auton kupeelta. Hän hengitti raikasta alkukesän ilmaa ja liikkui kuin kauris helpokulkuisessa ja avarassa metsässä, jossa näki kauas joka suuntaan.

Ensimmäinen rasti löytyi helposti vaikkakin vähän yllättäen. Saara ei ollut osannut arvioida kul-kemansa matkan pituutta, mutta hän oli pitänyt niin hyvää huolta kompassisuunnasta, että laakeassa

kuopassa sijaitseva rastilippu osui tarkalleen hänen reitilleen. Nainen, jonka Saara tiesi lähteneen paljon ennen itseään, nousi juuri kuopasta tasaiselle kan-kaalle. Olen ottanut tuon kiinni, mietti Saara ja sai siitä lisää intoa menoonsa.

Seuraavalla rastilla Saara oli jo naisen edellä ja sitten heidän reittinsä erkanivat. Saara jatkoi lähes suoraan eteenpäin, mutta lyhyempää rataa kiertävä nainen kääntyi aivan eri suuntaan. Saara oli nähnyt muutaman miehen juoksevan hämmästyttävää vauhtia ja uskomattomalla määrätietoisuudella ohitseen. Selvästikin ne tiesivät tarkalleen, mihin olivat menossa ja osasivat pitää suunnan oikeana vilkuilematta koko ajan kompassiin. Vielä minäkin tuon opin, ajatteli Saara.

Jonkin ajan kuluttua Saara havahtui siihen, että ketään ei ollut näkynyt moneen toviin. Rastitkaan eivät olleet enää löytyneet yhtä vaivattomasti kuin pari ensimmäistä. Hän joutui pysähtelemään, kääntymään takaisin ja etsiskelemään rasteja. Eteen osui tiheä metsä, joka oli merkitty karttaan vihreällä värillä. Siitä pitäisi päästä lävitse ja sen takana olisi taas avoimempaa maastoa, josta löytyisi seuraava rasti. Saara puski läpi tiheikön, jossa kuusentaimien oksat ja neulaset raapivat ihoa ohuen suunnistuspuvun läpi. Suunnan säilyttäminen oli lähes mahdotonta ja kulku hidastui kävelyksi.

Viimein Saara pääsi ulos tiheiköstä. Hän kiihdytti uudelleen juoksuun. Katse haravoi edessä aukeavaa maastoa, jotta se havaitsisi seuraavan rastin mahdollisimman kaukaa. Rastia ei vain näkynyt, ja Saara arveli juosseensa jo siitä ohitse. Nyt pitäisi kääntyä takaisinpäin, mutta mennäkö enemmän oikealle vai vasemmalle? Hän ei tiennyt varmasti, mutta lähti vasemmalle. Missään ei näkynyt sellaista pientä kumpareta, jonka päällä rastin piti olla. Vai oliko sittenkin tuolla oikealla? Saara säntäsi sinne, ja olihan siellä kumpare, mutta ei rastia. Nyt piti pysähtyä ja miettiä kaikessa rauhassa. Saara katseli joka suuntaan ja yritti paikallistaa itsensä kartalla. Ehkä tuossa, tai sitten tuossa. Eikö missään näkynyt ketään muuta suunnistajaa, jolta olisi voinut kysyä?

Saara tajusi väsyvänsä. Hän ei ollut seurannut ajan kulkua, mutta nythän alkoi tulla jo hämäräkin. Vielä kerran hän uskoi keksineensä, mihin suuntaan piti pyrkiä. Hän yritti juosta, vaikka askel ei enää noussut samalla tavalla kuin alkumatkasta. Sitten kenkä tarttui johonkin sitkeään varvun juurakkoon, ja Saara kaatui täydestä vauhdista rähmälleen kanervikkoon. Hän sai kädet eteensä eikä iskeytynyt kasvoilleen maahan. Mutta ranteeseen kiinnitetty kompassi jäi vartalon

koko painon alle, ja kun Saara kohosi ensin konttilleen ja siitä ylös jaloilleen, näki hän kompassin särkyneen käyttökelvottomaksi.

Saara myönsi itselleen olevansa eksyksissä. Viimeiset minuutit hän oli kulkenut eri suuntiin niin, ettei enää tiennyt edes sitä, mistä päin hän oli ollut tulossa ennen kaatumistaan. Jos tietäisi, missä päin on pohjoinen, olisi helppo palata valtatielle, hän ajatteli. Mutta nyt aurinko oli ehtinyt laskea, ja kompassi auttamattomasti rikki. Harmin kyyneleet kihosivat Saaran silmiin. No niin, en osaa, ja pian kaikki muut tajuavat sen. Mikkokin, voi ei! Vaan eipähän aina-kaan tarvitse lähteä mihinkään kilpailuihin. Ja saa jäädä koko suunnistus, kunhan vain pääsen täältä joskus pois.

Nolotti aivan vietävästi, mutta ei auttanut kuin huutaa. ”Hu-huu! Hu-huu!” Saara huuteli eri suuntiin ympärillään hämärtyvään metsään. Hän kuunteli, mutta vastausta ei kuulunut. Tai kuului: ”Kuk-kuu, kuk-kuu.” Käki! Ja toinen lintu vastasi jostakin kauem-paa ensimmäiselle kukkujalle. Se tuntui pilkan teolta. Älyttömät eläimet tiesivät kyllä, missä lajikumppanit sijaitsivat, mutta entäs ihminen, luomakunnan kruu-nu? Kaikki muut ovat varmasti palanneet jo aikoja sitten linja-autolle, pohdiskeli Saara. Ja olen tietysti niin kaukana valtatiestä, etteivät äänet kanna sinne asti. Varmaan he ihmettelivät jo, kun häntä ei alka-nut kuulua. Kai he sentään odottaisivat ja lähtisivät jossakin vaiheessa etsimään. Saarasta tuntui, ettei hän jaksaisi kävellä enää askeltakaan. Olisi sittenkin pitänyt syödä päivällä kunnolla. Nyt oli energia kerta kaikkiaan lopussa. Saara etsi ison männyn ja istui sen juurelle. Hän nojasi selkäänsä puun runkoon, hieroi sen mahdollisimman hyvään asentoon, veti polvensa koukkuun ja pani kädet ristiin rinnalleen. Levähdän tässä hetkisen, hän mietti.

Ilta oli lämmin, ja hiki iholta oli ehtinyt kuivua samoin kuin suunnistuspuvun puserokin. Kanervikko männyn juurella oli kuivaa, vaikka kevätkos-teuden haihtuminen maasta jatkuikin parhaillaan ja teki ilman ihanan raikkaaksi ja kosteaksi, sellaiseksi tuoksuvaksi kuin se vain alkukesällä voi olla. Saara keskittyi kuuntelemaan lintujen ääniä, jotka risteilivät metsässä. Kuuluvimmin äänessä olivat rastaat, joiden lauluista Saara tunnisti laulurastaan huilumaisen kauniit säkeet ja punakylkirastaiden rätisevän ru-pattelun. Kaunis ja rauhoittava tunnelma yhdessä päälle käyvän fyysisen uupumuksen kanssa sai Saaran silmäluomet painumaan kiinni.

Hän oli pieni tyttö, joka oli äidin mukana mustikkametsässä. Oli kuljettu kamalan pitkä matka sinne, missä äiti tiesi paikat, joissa varvut olivat sinisenään harmahtavia pulleita marjoja. Hän noukki niitä punaiseen mukiinsa samalla kun äiti kauhoi mustikoita poimurillaan valtavan suureen valkoiseen muoviamperiin. Kun hän sai mukin pohjalle muutaman marjan, onki hän ne sormillaan sieltä suuhunsa. Kylläpä ne maistuivat hyviltä! Hän väsyi melko pian, ja äidin piti kantaa hänet toisella kädellään loppumatkasta. Mutta paras oli vielä edessä. Kotona äiti leipoi mustikoista piirakkaa, jota syötiin ihanasti pehmenevän ja kylmän jäätelön kanssa. Sen parempaa hän ei osannut kuvitella maailmassa olevankaan.

Päiväunien jälkeen hän muisti mustikkapiirakan. Miten hyvää se oli ollut! Hän halusi yllättää äidin ja auttaa tätä. Hän työnsi jalkansa punaisiin kumisaappaisiin. Se kävi helposti. Saappaat lonksuivat kylä vähän, kun hän käveli, mutta hän tiesi, että metsässä piti käyttää saappaita. Niin oli äiti sanonut. Tuolin avulla hän sai kurkotettua sormillaan mukin, joka oli pesty. Hän hyppäsi alas tuoilta ja kiiruhti pihamaalle. Katsoi joka suuntaan, ettei vain kukaan nähnyt ja livahti liiterin takaa metsään. Metsässä oli mukava kulkea. Siellä ei ollut ensinkään niin kuuma kuin avoimella pihalla. Ensin oli polkua, joka kiemurteli ruskeana nauhana isojen puiden alla. Se tuntui mukavalta jalan alla. Hän hyräili laulua, jonka oli juuri oppinut ja sopivassa kohdassa hypähti niin, että molemmat jalat kohosivat yhtä aikaa ilmaan. Jonkin aikaa kuljettuaan hän kääntyi polulta ylämäkeen. Tästä he äidin kanssakin olivat menneet.

Hän muisti nuo kasvit, jotka olivat kuin pikkuruisia kuusia. Keijukaisten metsää, oli äiti sanonut. Maa jousti mukavasti hänen allaan, paljon enemmän kuin polulla. Sitä piti kokeilla oikein kunnolla ja hyppiä tasajalkaa. Sitten hän kyykistyi katsomaan, näkisikö keijukaisia. Ehkä ne eivät aikaisemmin halunneet näyttäytyä, kun äitikin oli ollut mukana. Hän notkisti polvensa kyykkyasentoon ja pysytteli ihan hiljaa ja liikkumatta. Kylläpä metsän pohjalle lankeava valo oli kaunista! Se oli kullanväristä ja muutti kaiken vihreän niin lempeäksi, että se oli kuin satukirjassa. Siinä niitä keijukaisia oli, täytyi olla! Ne olivat kovin, kovin pieniä ja pitivät inisevää ääntä niin kuin

hyttyset. Mutta niiden siivet hohtivat kullanvärisinä oikeiden keijukaisten tapaan.

Mustikoitakin löytyi. Varpujen varret olivat vain jotenkin laihempia ja korkeampia kuin siellä, missä äidin kanssa oli poimittu, ja mustikat olivat melkein mustia. Voisiko näitäkin syödä? Hän uskaltautui maistamaan yhtä, ja se maistui ihan samalta kuin oikeat mustikatkin. Mutta hän ei tahtonut silti poimia näitä vaan jatkoi matkaa.

Hän nousi rinnettä ylöspäin. Metsä muuttui valoisammaksi ja täällä mustikat olivat samanlaisia kuin olivat olleet äidin kanssakin. Tässä oli hyvä paikka! Hän laskeutui polvilleen mättään juurelle ja huomasi, ettei hänellä ollut mukia, johon marjat oli tarkoitus poimia. Missä se oli? Oliko se jäänyt sinne, missä hän odotteli keijuja? Piti palata etsimään mukia. Hän kulki takaisinpäin sinne mistä oli tullut.

Keijukaismetsä löytyi, mutta mukia ei näkynyt missään, vaikka hän käveli edestakaisin kääpiökuusikossa.

Hän alkoi väsyä, ja tuli ikävä äitiä, alkoi itkettää. Missä päin koti oli? Hän käveli aikansa, mutta ei löytänyt polkua. Kiipesi taas rinnettä. Täällä oli kallio, erilainen kuin aikaisempi, siinä oli kiveä ja jäkälää. Siellä täällä kanervia ja vähän puolukkaa.

Tuossa oli erilainen kohta. Matalia puita ja korkeampia varpuja, joiden alle pääsisi suojaan. Pohja oli joustava ihan kuin siellä keijukaismetsässä. Sinne hän kömpi juolukoiden ja suopursujen väliin. Siellä maa tuntui pehmeältä kuin patjan päällä ja oli kuivaa. Jos hän ei löytäisi kotiin, ei kukaan eikä mikään löytäisi häntä täältä hyvästä piilosta. Tuhruinen poski painui happaman-tuoksuiseen rahkasammalikkoon, ja silmäluomet kävivät raskaiksi.

Saara heräsi siihen, kun joku silitti varovaisesti selästä ja lausui hänen nimeään. Hän avasi silmänsä eikä ensin nähnyt mitään, koska häikäisevät valot paistoivat suoraan päin. Kun hän alkoi erottaa jotakin, hän näki yläpuolellaan kaksi miestä. Toinen oli melkein kuin ukki. Ryppyjä otsassa ja silmälasit. Valo tuli lampuista, jotka molemmilla miehillä oli päässään. Ukin näköinen puhui hiljaa ja sanoi, ettei ole mitään hätää. He veisivät hänet kotiin. Kun valot kääntyivät, hän näki vilahdukselta toisenkin miehen kasvot. Oliko se Mikko? ■

**Juhlavia hetkiä vuodelle 2025
toivottaa Hovilan kartano**

www.hovilankartano.fi

**HYVÄÄ JOULUA JA
ONNELLISTA UUTTA VUOTTA!**

Someron Apteekki

Turuntie 6, 31400 Somero, (02) 748 5678

*Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta!*

KAIHDIN-LEHTONEN OY

p. 040-760 4894

**HYVÄÄ JOULUA JA
ONNELLISTA UUTTA VUOTTA!**

Rengastie 1 SOMERO
Puh. 748 6472
Puh. 040 7486 472

*Rauhallista Joulua ja
Hyvää Uutta Vuotta!*

Someron Puutavara Ky

Pärnämäentie 133, 31400 Somero
puh. (02) 748 5307, 050 537 9762
www.someronpuutavara.fi

Sp-Isännöintipalvelut^{oy}

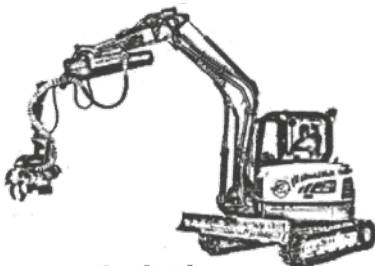
**Kiittää kuluneesta vuodesta
ja toivottaa hyvää joulua!**

*Hyvää Joulua ja
Onnea Vuodelle 2025!*

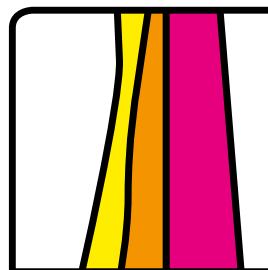
KONEURAKOINTI MIKKOLA

0500 970 610

- Energiapuu- ja harvennushakkuut
- Metsäkuljetukset
- Puun ja risun maantiekuljetukset

**koneurakointi
LAURILA KY**
www.koneurakointilaurila.fi
p. 0400 406 795

Jaatimet

- ThermoFin®-tuotteet
- teräsovet ja -ikkunat
- lasiseinät
- palo-ovet E30–EI120

www.jaatimet.fi

Jaatilantie 77, 31400 Somero • puh. 020 7401 111

Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta!

Toivottaa

KÖKKÖN VÄKI

PITKÄJÄRVI, SOMERO
Jani Kurvinen p. 0400 536 526
www.kökkö.fi

Hyvää Joulua ja Onnekasta Vuotta!

Mäkilän Traktorimuseo

Kärläntie 10, Somero
puh. 040 727 1444

Hyvää Joulua ja
Onnea alkavalle vuodelle!

**Konehuolto
Jarkko Palén**

Puh. 0400 532 384

Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta!

Rukkakauppa ja hautaustoimisto

R. Mikkola

Joensuuntie 23, 31400 Somero – Puh. 7485 092
www.hautausmikkola.fi

Hyvää Joulua ja
Menestyksestä Uutta Vuotta 2025

KMS Palvelu Oy

0400-533 416

Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta!

Someron TasoPesu

Puh. 050 379 6351

Hyvää Joulua.

Toivottaa:

K Market

SOMERO

Käy tutustumassa:

www.someroseura.fi

www.somerniemi.fi

www.facebook.com/someroseura

www.facebook.com/SomerniemiSeura

*Mei vanhamummo ja sisko Sinikka kuuskytluvul
Somero Lahekyläs.*

TEKSTI JA KUVAT: JOUKO PAIIA

Ai jukrantee!

Mie muistan NÄRVÄSE Viljaamin. PUISII pyykkipoikii housuillaheis hää ajo polkupyöräl kotkylä tietä, poikkies mei pihhaa. Se ol sellane aurinkoine heinäkuu iltapäivä alku. Heinätyöt oltii justiisa saatu pellol tehtyy ja puolepäivä jälkee tultii poruhkal syömää. Sellasee kohta Viljaam ain tul, sattu sopivast ruuva tahi kohvi aikaan.

A sapuska jälkee istuttii pihal, isä ja Viljaam, mie siin sivus. Kuuntelin, mitä hyö keskennää juteliit. Miu isä ol vähä sellane tosikko. Haastamaa hää kyl ol armoto niiko muutkii evakot. Isä tuns kaik kylä karjalaiset. Muolaast nää olliit Somerol tulleet sova jälkee nelktyviis. NÄRVÄNE ol mei äijä ikäne. Äijä oltii pantu hautaa viikkoo enneko mie synnyin. Tää Viljaam ol lapsrakas ja lokosa mies. Isäki kuuntel

mielellää häne tarinoitaa, osa ol vissii keksittyi. A ei se haitant mitää - lustii ol ja saatii nauraa. Ehä hää ennää sillo töitä teht. Joutava, kiertel talolois tuttuloi kassomas ja näihe kans puhumas. Ain sai syyvä ja juuva kohvit. Nauratti toisii tarinoillaa. Muistan mite nyt siin mei pihal Viljaam kehu veljeen tytärtä. Tää näät ol pääst hammaslääkärkouluu. ”Mikkää ei oo naisel nii hyvä homma ko hammaslääkäri ammatti – helppo ja kevyt työ ja raha ei lopu millokaa!”

Mei äiti kummität Kostiais Martta ol lahijaluontone ja hetas ihmine. Ai mite myö lapset tykättii hänest! Millo Otsejäl mäntii kyllää, sillo tiijettii jot makijaa saahaa. Täytekakku ol ain kohvi kans ja monelaista pöyväs. Martta ol rehevä, veet silmis nauro silviisii jot kankut hyllyit. Siihe aikaa sanottii jot talo kunto näkkyy emännäs: sirkatsu emäntä, vauras talo. Er-

laista ol karjalaine ilo, ei se meinant loppuu ensikää. Millo nauru alko, se tarttu ympäril olevii ja kest kauva aikaa. Somerol hämäläiset sannoit jot evakot olliit sellasii hupakkoi. Vällee katteellissii ko isse käivät usjast totisin ja hiljaksee.

”Ilo pintaa vaik syvän märkänis”, sano mei vanhamummo Helena. Mummo ties mitä puhhuu. Hää ol syntynt heinäkuu alus tuhatkahexasattaakuuskytseitsemä, nälkävuuve ainoval lämpimäl viikol. Mummo kans mie Somerol usjast pääsin sauna lämmitämmää. Hää opetti miul pojakoltsil mite vastoi tehää. Helena laulo ”Kukkuu kukkuu kaukan kukkuu” ja osas kaik virretkii ulkoo. Häntä käivät kesäl lehe toimittajat haastattamas, ko hää näät ol koko Lounais-Hämmee kaikkiiist vanha asukas, melkee satavuotias. Siihe aikaa kuuskyluvul satavuotias ol harvinaine. Uuvispeltoi ko tehtii, hää vaik ol ikäihmine, autto töis. Mieko oli vunuukoist kaikkiiist vanha, kymmenä korvil – otti miut mukkaa pellol puukeppilöi kerräämää. Ol se utala mummo. Mei isän pit kirveskii piilottaa, ko hää ois tahtont puita pilkkoo. ”Naura veikkone, naura!” Mummo osas nauraa, sano jot se lisäjää ikkää. Usoinha mie sen. Turhii murehtimatta ko ihmine vaa osajaa olla, paljo helpomp on ellää. Helena luotti Jumalaa: ”Elä-

Peltotöihi kevvääl 1959 – isä Eino ja Timo-hevone, Ferku pääl Sintose Sauli ja mie.

mä tulloo meil sellasen ko Luoja on tarkottant, a jokahine saap sen minkä jaksaa kantaa.”

Isä sano jot mies tulloo räkäno-kast vaa ei tyhjä naurajast. Se laitto kyl suitsii suuhu. Isäkii naureskel millo hyväst män, millo huonost ni hää silviisii lahijast koitti manata, sano vaik ”Voi jukrantee!” Meitä lapsii se nauratti. Äit ol kova kikattammaa, niiko naapuri Terttukii, nii ja Lääveri Annel. Mei tät Moonika ol meitä siskoi kans välist likottamas. Hää pelas piritismii, myö otettii tosissaa. Sit vällee vaa naureskel. Kannaksel ennevanhaa kuulemma ukot ain narrasiit lapsii, laittoit juoksemaa ja kassomaa turhaa millo mitäkii – sit höröttiit pääl. Se ol sellane tapa olt siel, ainaskii Muolaas.

Naapuri isäntä Sintose Sauli autto syksyl viljapuinni aikaa, ol kuivurii hoitamas. Mie olin häne apupoikan. Se ol lustii. Sauli ol nii mukava ja hetas, hää halus tari-

noija miul. Pureskeltii vehnäjyivist purkkaa ja haasteltii. Sauli ol aikannaa veljeen kans pitänt sellasta kulkevaa sirkkelii ja hyö sahasiit kyläläisil lautoi. Hänel ei sit toises kääes oltkaa ko kaks sormee, a yhä-tis pärjäs ja tupakankii sytytti niil sormetyngillää. Sauli eukko Kerttu ol ilone ja ihana meil lapsil, anto limunaatii ja soitti levylt ”Lalaikkaa, lalaikkaa, osta piirakkaa!” Miu sisko Sinikka ol häne lemplapseen.

Äitiinäit, mummo Hilma ol elosa karjalaine. Piene kokone a kymmenä lapse äit ja kymmenä lehmä lypsäjä, nauro ain ilosest. Kesäaikaan lypsy jälkee ko pellolt tul, poimi oja pientareelt niittykuk-kii ja laitto tuva pöyväl. Joka päivä ol vaasis uuvet, tuoret kukat. Hilma ei leukarasvaa tarvint, haasto haastaa pääsemästää ja nauro vällei.

”Ilo ja nauramine on lapse oikeus. Muistetaaha ain tää”, sano Milja-tät. Kahe sotaorvo äit ja paljo elämässää nurjaakii näht – ties

vällee mitä sano. ”Älä siekää turhii murehi!” Ai jukrantee! ■

SANASELITYKSIÄ:

Keski-Kannaksen murretta

sapuska = ruoka, ateria

haastaa = puhua, kertoa

äijä = isoisä

lokosa = leppoisa, lupsakka

vissii = luultavasti

lustii = hauskaa, huvittavaa

lahijaluontone = lempeä

hetas = sydämellinen

sirkatsu = hyväkuntoinen, pulska

kaikkiist vanha = vanhin

vunukka = lapsenlapsi

utala = rohkea, nokkela

likottaa = kaitsea lapsia

nurja = epäonni, vastoinikäyminen

vällee = varmaankin, luultavasti

↓ 2010-luvun karjalaisjuurii: *vunukat* ja *äijä*.

Jouluvieraat

Jäin miettimään ketkä ihmiset ovat jotenkin liittyneet elämäni jouluna? Kenen kanssa olen istunut saman ruokapöydän ääressä jouluaattona? Jonottanut kuumassa toppatakissa kassajonossa viimeisten jouluostosten kanssa? Keitä olen vuosien varrella kohdannut kynttilöiden tuikkeessa joulukirkossa tai aattohartaudessa? Keiden kanssa olen laulanut palelevin varpain hautausmaalla ”*Maa on niin kaunis*”? Kuka on piipahtanut ovelle joulumuistamisen kanssa? Ketkä ovat olleet meillä jouluna yökylässä?

On mahdotonta tehdä nimelistaa ihmisistä, joita olen kaikkina elämäni jouluina kohdannut. Mutta taaksepäin katselu nostaa palan kurkkuun, kun huomaan, että iso joukko ihmisistä, joiden kanssa olen jakanut joulun, eivät ole enää täällä. He

tuovat jouluun haikeuden ja kaipauksen. Muistoja ajasta, jota ei enää ole.

Yksi vieras on pitänyt paikkansa. Hänelle en ole kattanut lautasta, en varannut pakettia enkä muistanut kortilla. Kuitenkin hän on ollut läsnä jouluissani. Hän on antanut lahjaksi sydämessä läikkyvän ilon, ja syvän levollisuuden, joka on joskus kestänyt kaksi sekuntia, joskus pidempään. Seimen lapsi on uudelleen ja uudelleen vakuuttanut, että kaaokseen, keskeneräisyyteen ja kaiken epävarmuuden keskelle ensimmäinenkin joulu tuli.

Kuka ikinä sinun jouluusi tänä vuonna liittyykään, iloitse heistä. ■

*Lilli-Irmeli Hintsa
Someron seurakunta*

PENTTI HALLENBERG

Lukuset ja rippikoulu

Somero-lehdessä oli keväällä 1956 ilmoitus lukusista ja hartaustilaisuudesta Pitkäjärven Maamiesseuran talolla sekä tieto, mitä siellä kysyttäisiin. Paikalle tuli kaksi pappia. Rovasti Sulo Tasanko kuulusteli mitä me uskonasioista tiesimme tai ymmärsimme ja Pastori Otto Perko piti pienen hartaustilaisuuden.

Karjalassa oli käytössä sana ”naimalupa”, joka sekä tyttöjen että poikien piti saada. Luin katekismuksen niin tarkoin, että varmasti läpäisen ja saan naimaluvan.

Rovasti Tasanko kyseli, ja vastasin innokkaasti oppimani ja ymmärrykseni mukaisesti. Sen seurauksena minulta ei enää kyselty ja Tasanko keskittyi kyselemään muilta. Kaikki läpäisivät, ja meille kerrottiin päivämäärä, milloin pitäisi olla Someron seurakuntatalolla.

Olin 7–8 vuoden ikäisenä yhden vuoden sairaana ja omaa ikäluokkaani alemmalla luokalla. Toiset olivat jo suorittaneet koko oppimäärän, ja minä kävin iltapäivisin koulussa viimeistä vuotta jatkoluokalla.

Rippikoulun tunnit olivat kello 9–13 Someron seurakuntatalolla, ja jatkoluokat alkoivat kello 14 Pitkäjärvellä. Somerolle oli matkaa 20 kilometriä, koulu oli reitin varrella. Minulla oli uusi Pyrkijä-merkkinen miesten pyörä, ja olin aina ajoissa paikalla. Olin urheilussa kilpailuhenkkinen ja sain muutamia palkintolusikoita.

Elin Olas oli vaativa ja reilu persoona. Sain luvan myöhästyä, mikäli syy oli sellainen, johon en pystyisi vaikuttamaan.

Ajoin lyhyemmän reitin pikkuteitä käyttäen: Seurakuntatalo–Saarentaka–Rautelankoski–Somero–Turun tielle (Hämeen Härkätie) ja edelleen Pitkäjärvelle. Toiset samalta suunnalta olevat pojat ajoivat Hämeen Härkätietä pitkin, (Lahdenkylä, Pyöli, Pitkjärvi, Isoniitty, Viluksela, Kauraketo ja Lehtimäenkulma) Silloin muun muassa linja-auto Turku–Helsinki välillä kulki Someron kautta.

Musta puku ostettiin ja minä sain naimaluvan. Paikallinen valokuvaaja Otto Aukio kuvasi meidät. ■

Someron rippikoulupojat 1956. Kuvassa on 70 poikaa ja 3 kouluttajaa. Nimien tunnistus vuonna 2016 Pertti Hallenberg ja Jukka Sundberg sekä vuonna 2024 Olli Nuotio ja Reino Aaltonen. Lähde Someron seurakunta.

Nimi	Numero
rovasti Sulo Tasanko	67
pastori Otto Perko	66
kanttori Herman Kantola	68
Alen, kaksoset	15
Korpiseppälä Kaarlo Pauli Olavi	6
Vahlsten Kaino	12
Torvi Seppo Juhani	Ei tunnistettu
Vainio Urpo Kalervo	Ei tunnistettu
Vieraankivi Rauno Kalevi	28
Lehtonen Rauno	20
Salomaa Eino	27
Mäkinen Into	41
Huumonen Antero	26
Ei tunnistettu	53
Pohjaranta Väinö	54
Kankaanpää Veikko Raimo Osvald	6
Koso Erkki Antero	34
Kärri Erkki	30
Kärri Harri Johannes	45
Saarin Martti Valdemar	17
Suonpää Risto Kustaa Antero	63
Tuominen Martti Mikael	39
Hallenberg Pertti Olavi	35
Karlsson Risto Antero	69
Saarela Vesa Johannes	2
Sundberg Juho Henrik	50
Noki Aulis Antero	7
Koukonen Väinö Vihtori	18
Tuominen Tauno Olavi	32
Kanninen Jouko Juhani	11
Nikkinen Alpo Johannes	3

Nimi	Numero
Koivuniemi Arvo Johannes	63
Telenius Kaarle Henrik	Ei tunnistettu
Hakala Esko Reino Kullervo	21
Laaksonen Pentti Ilmari	70
Mikkola Reino Johannes	22
Suominen Raimo Sakari	71
Takala Erkki Mikael	Ei tunnistettu
Forell Matti Uolevi	46
Helle Heikki Ludvik	73
Saari Erkki Kalervo	64
Heikkilä Rauno Ilmari	19
Järvinen Erkki Eino Johannes	51
Pyykkö David Anselm	14
Raunemaa Veikko Johannes	38
Suhonen Pekka Juhani	48
Martikainen Kauko Olavi	Ei tunnistettu
Aaltonen Yrjö Markus	25
Iivonen Seppo Veijo Pellervo	65
Luoto Jouko Valdemar	24
Roto Into Sakari	8
Pyykkö Arvo Antero	55
Tamminen Arto Jaakko	47
Oras Keijo Kalevi	62
Virtanen Heimo Kustaa	Ei tunnistettu
Shincvitch Ragnar Allan	16
Nordlund Sven Olof	Ei tunnistettu
Lindqvist Jaakko Ilmari	36
Karvia Matti Pellervo	1
Kuru Eero Kalervo	Ei tunnistettu
Laaksonen Matti Kalervo	42
Lehtonen Rauno Juhani	Ei tunnistettu

ANJA VUORENMAA

Mettäkulmalta maailmalle

Lapsuudenkotini on Suoranta-niminen maalaistalo Koistuhdan kulmakunnalla Somerolla. Se kuuluu Ollilan kylään, vaikka on noin kymmenen kilometriä Ollilasta ja Pukkilan talosta, joka oli isäni lapsuudenkoti. Navetan takana on pitäjän raja. Jokioisten kirkonkylään on matkaa 8 kilometriä. Postiosoitteemme oli Jokioinen Luodesuo. Asiointi tapahtui Jokioisten suuntaan: maito meijeriin, pankki, lääkäri, apteekki, kaupat osittain, Forssassa mylly ja Alko.

Kerran pyöräilin Jokioisten Osuusteurastamoon kauppittele-

maan tuoretta vasikan nahkaa. Voi että hävetti! Maatilamme oli kahden suon välissä mäkisessä maastossa, Torronsuolle matkaa oli reilu kilometri ja Someron suunnassa oli Hyvähuhdansuo, johon meidän pellot melkein ulottuivat. Kuovien kaihoiset kutsut kuulin siellä usein heinäpellon pientareita haravoidessani.

Koistuhdan koulussa alkoi opintieni syksyllä 1948. Opettajani oli Inkeri Hytti ja häntä ihailin suuresti. Hän alkoi seurustella veljeni Aarnen kanssa. Vallan ihmeellistä tuntui, kun hän kyläili kotonani. Kesällä pidettiin koululla häät.

Viidennen luokan jälkeen pyrin Someron yhteiskouluun. Kuukaan muu luokaltani ei pyrkinyt. Vieläkin ihmettelen miksi ei. Forssa-Somero linja-autolle minulla oli neljän kilometrin kävely tietä, jossa saattoi olla yhdet kavionjäljet. Luokkakaverit asuivat lähempänä maantietä. Minä kuopus, somerolaisittain pahnän pohjimmainen, olin perheen ainoa oppikoulunkävijä. Sisarukset olivat suorittaneet ammattiopintoja ja Turun Kristillisen Kansanopiston. Taisi olla Inkerin vaikutusta, että olin itse niin innostunut yhteiskoulusta.

Olihan alku oppikoulussa aika outoa, kun en tuntenut ketään.

← Anja (vas.) ja Inkeri.

Kirkonkyläläiset olivat jo tuttuja keskenään ennestään. Toisella matematiikan tunnilla jäin heti kiinni kotitehtävän laiminlyönnistä: tehtävä oli tyyppiä: ”piirrä jana 5 cm, piirrä jana 8 cm”. En ollut ikinä kuullut tai nähnyt sanaa jana. Ajattelin, että painovirhe, täytyy tarkoittaa juna. Päätin, että en rupea laskuvihkoon junia piirtämään.

Myös liikuntatunnit olivat olleet mettäkulman koulussa hyvin erilaisia. Pelattiin polttopalloa tai leikittiin leikkiä ”Kuka pelkää mustaa miestä?” Oppikoulussa todistukseni huonoimmat numerot olivat aina voimistelussa ja urheilussa. Itse asiassa olen liikunnallinen. Muutettuani Tampereelle vuonna 1971 olen koko ajan ollut mukana jossain naisten jumpparyhmässä, ja eläkkeelle päästyäni harrastan enemmän. Tällä hetkellä ohjelmassani on jooga, kuntotanssi ja ohjattu kuntosali.

Oppikouluaikani asuin tätini omistamassa talossa, jossa kaikki asujat olivat vuokralaisia. Aluksi oleilin veljeni Aarnen perheessä, myöhemmin itsenäisesti. Taloon muuttivat myös luokkakaverini Kaarina ja hänen sisarensa Marjatta. Heidän kotinsa oli Lopella asti. Joskus he lähtivät minun kotiini viikonlopuksi. Eräänä lumisena lauantaipäivänä veljeni Vilho tuli meitä linjurille vastaan. Miten ollakaan: hanget korkeat nietokset ja neljä ihmistä kirkkoreessä sai hevoson villiintymään. Reki kaatui ja tavaramme levisivät sikin sokin kinoksiin. Mikä pahinta, Kaarina ei saanut nauruaan loppumaan ja siitähän Vilho kimpaantui. Siitä huolimatta hän suostui viemään meidät hevoskyydillä Torron työväentalolle iltamiin jonain toisena viikonloppuna.

Kun yleislakko vuonna 1956 alkoi, koulut sulkeutuivat aluksi. Sitten radiouutisissa kerrottiin, että toiminta kouluissa jatkuu. Bussit eivät kuitenkaan kulkeneet. Taisipa ihan itselleni tulla mieleen, että ainoa autollinen talo Koistuhdassa oli Koivula. Sinnepä kävelin, tapasin isännän pihamaalla ja kysyin mahtaako hänelle tulla asiaa kirkonkylään lähipäivinä. Isäntä totesi heti, että hänen pitää huomisaamuna käväistä siellä. Veljeni moottoripyörän takana pääsin viikonlopuksi kotiin. Hiukan kylmää kyytiä se oli, maaliskuun alkupuolta.

*Ei siellä mettäkulmal-
la kaikki ollut huanoo,
paljon oli hianoo.*

Samainen Koivulan talo oli keskiössä, kun julkaistiin kirja ”Mää Olen Koistuhdan Kulmalt”. Sen toimitti Helinä Romppanen o.s. Koskinen, kotitalo Koivula. Upea teos. Kaikki Koistuha-kirjan Pukkila-nimiset eivät ole sisaruksiani, sillä Vainion talon isäntä Väinö Pukkila oli setäni ja hänen lapsiaan olivat Liisa, Arvo ja Helena.

Mettäkulmalaisuus ratkaisi lukion jälkeisen opiskelupaikan. Jyväskylän kasvatusopillinen korkeakoulu mainosti valintaa papereiden perusteella, siispä sinne. Hakemus kirjekuoreen ja postiin. Jos kotona olisi ollut puhelin, olisin voinut selvittää hakuohjeita ja muita aikeita. Ja jos olisin tiennyt, kuinka usein tulee käyntejä Ruotsiin, olisi Turku ollut valintani.

Syksyllä 1961 ensimmäinen matkani Jyväskylään alkoi hevoskärriyissä. Isä oli ohjaksissa, piti hän jonkin verran tavaraa olla mukana. Kun saavuin väliaikaiseen asuinpaikkaani, kannellinen rottinkikori hillopurkkeineen ja muine eväineen herätti hilpeyttä ainakin vuokraemännässä, ehkä myös kahdessa opiskelijatyössä, joiden huoneen lattialle päädyin muutamaksi yöksi. He olivat mukavia naisia Kankaanpäästä, ovat vieläkin ystäviäni. Tapasimme äskettäin perinteisesti Teatterikesän merkeissä.

Väliaikaisen yösijan toimitaminen oli mielestäni esimerkki karjalaisesta ystävällisyydestä: Inkerin äiti, Aino Hytti, tunsii Viialassa perheen, jonka tyttäreillä oli Jyväskylässä asunto. Siis veljeni ex-anoppi hankki minulle kortteerin muutamaksi päiväksi.

Lomille kotiin Jyväskylästä kuljin yleensä junalla. Toijalassa vaihdoin Turun junaan ja Humpilasta jatkoin VR:n bussilla Joikioisiin, jonne Vilho tuli traktorilla vastaan. Kerran veturi hyytyi Toijalan ja Humpilan välillä ja kesti todella kauan ennen kuin varaveturi saapui. Olin varma, että Vilho kyllästyy odottamaan. Olisinko kävellyt kahdeksan kilometriä vai ottanut taksin? Onneksi Vilho sai matkahuollosta ajantasaista tietoa ja jaksoi odottaa.

Ei siellä mettäkulmalla kaikki ollut huanoo, paljon oli hianoo. Kotona oli aina joku. En ole koskaan tullut koulusta tyhjään taloon. Omat lapseni tottuivat kulkemaan avain mukana. Äiti oli lempeä. Hän ei herättänyt minua aamulypsylle. Sain kehumisia, kun isän 70-vuotispäivänä illalla tupaani tupsahti isän Isomäki- ja Puosi-nimisiä serkkuja. Menin navettatöihin, että äiti sai laittaa pöytään tarjottavaa.

Serkut ihmettelivät: ”Ylioppilasyttö ja osaa lypsää.”

Maalaistalon töitä opin, kun kuljin siellä mukana. En muista käskemistä tai pakottamista. Vanhempi sisareni kotona käydessään moitti äitiä, kun hän ei laita likkaa tiskaamaan ja perunoita kuoriin. Äitini sanat jäivät mieleen: ”Ei lasten tarte raataa. Kyl aikaihminenä tarpeeks työtä tehreä saa.”

Isän kanssa tein peltohommia. Talutin hevosta sokerijuurikasriven välissä isän pidellessä haraa ja perunamaalla, kun vakoja aurattiin. Isä antoi ystävällisiä neuvoja. Samoin heinäkorjuussa, kun seisoin häkissä ja ohjastin. Mutta kun Vilho otti puheeksi koneiden hankinnan, seurasi karmea huutoa.

Lapsena en ymmärtänyt, miten rikas kotia ympäröivä luonto oli: vanhan perunakuopan pohjalla kasvoi rohtoimiköiden violetti-sini-punainen matto. Satulin puolella aidan takana tuoksuivat näsiät. Kevätlinnunherneet olivat lempikukkiani. Myös tähtitalvikkia ja valkohehdokkia löytyi sadan metrin päässä pihapiiristä. Siellä Vilho näytti minulle kerran leh-

*Ei lasten tarte raataa.
Kyl aikaihminenä tarpeeks työtä tehreä saa.*

tokurpan pesän. Hautova lintu ei liikahtanutkaan, kun hiivimme ohi. Pihan alapuolella hevoshan takana virtasi keväisin kivi- ja sorapohjainen puro. Sään lämmittyä sen täytti rentukoiden keltaisena leiskuva nauha. Alipellon kauimmaiselta pientareelta löysin parina kesänä mesimarjoja. Hevoshan nurkkauksessa oli savikuoppa, karjan juomapaikka, johon kupli kirkasta vettä. Kun sitä lähestyi, lehahti lentoon sinisiipien parvi.

Äiti oli sienien ystävä. Hevoshaasta poimimme keväisin kopallisen korvasieniä. Syksyllä heti navetan takaa Satulin metsästä löysin karvarouskuja vaikka minkä verran. Äiti teki suolasieniä myös haaparouskuista, joita keräsin Sarapiston haan portin läheltä, jossa lehmät kesälaitumella illansuussa odottivat hakijaa. Se oli kuin sieni-

viljelys. Äidillä oli kanttarellipaikka jossain kauempana naapurin maila. Hän kävi siellä yksin, halusi kai miettiä omiaan. Hän joskus pyysi, etten kyselisi koko aikaa.

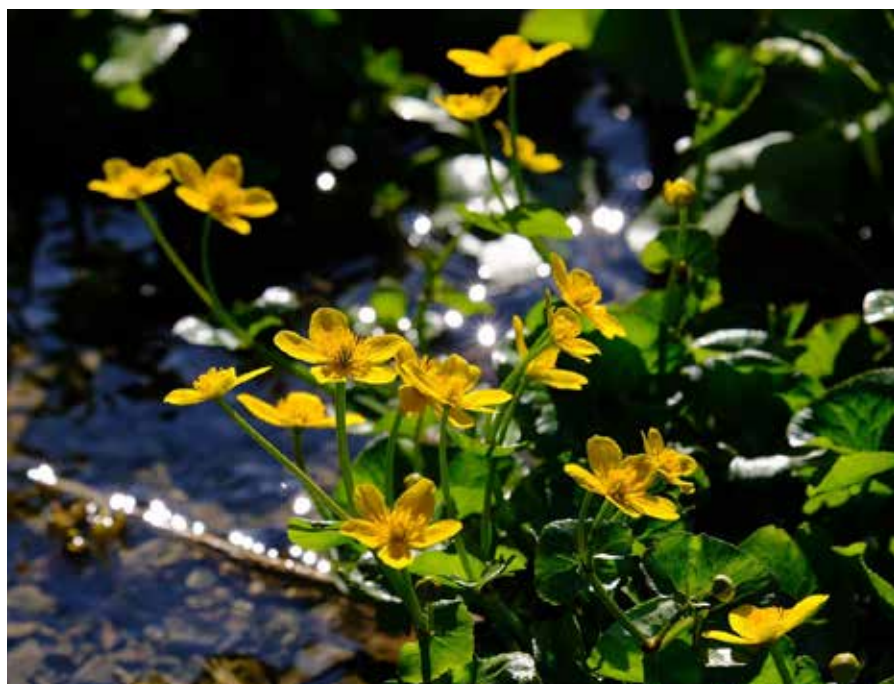
Olin 4H-kerholainen. Siis viljelin omaa kerhomaatani 12-vuotiaasta lähtien. Kerhoneuvoja poikkesi muutaman kerran ja kesäisin oli 4H-leiri muistaakseni Hovimäessä.

Seurakunta järjesti kiertävän pyhäkoulun, jossa opettajina toimivat tutut emännät. Kerran kesässä kokoonnuttiin meidän tuvassa. Aikuisiakin tuli pienten lasten saattajina. Lopuksi kahviteltiin. Pyhäkoulujen retki tehtiin Ruostejärvelle, jonne matkasimme kuorma-auton lavalla penkeillä istuen.

Opiskeluaikana olin töissä kesät, välillä joulun ajan myös; lomat olivat pitkiä. Olin kaksi kertaa Tukholmassa St Göranin sairaalassa sairaala-apulaisena ja kaksi kertaa Neljän Tuulen Tuvassa ravintolajamajotusallalla. Paikka on viisi kilometriä Kaamasen kylästä Utsjoen suutaan. Olin myös Zurichissa au pairina ja Helsingissä Lauttasaaressa Saunaseuran toimistonhoitajan lomasijaisena sekä ehtolaiskurssin opettajana ruotsin kielessä Somerolla.

Saatuani kieltenopettajan pätevyysvuonna 1967 kahden lukukauden auskultoinnin jälkeen, toimin opettajana Vetelin yhteislukiossa ja Luopioisten kokeiluperuskoulun yläasteella. Vuonna 1971 muutin Tampereelle, jossa toimin peruskoulun englannin ja ruotsin kielen lehtorin virassa, josta eläköidyin vuonna 2001.

Haluan kertoa asian, josta olen iloinen ja ylpeä: minulla on yhdeksän jälkeläistä. Tosin itselläni vain kaksi lasta, mutta lastenlasten lapsia jo neljä. ■

LYYLI HONKIO

Sotaorvon elämänkaari

Somerolaisen savenvalajan pojan Ilmarin elämä katkesi rintamalla 1941. Hänellä oli silloin vuoden vanha pieni tyttö, nimeltä Anna-Maria. Selitteksi lukijalle, että tämä Ilmari Roos oli Irene ja Kustaa Roosin poika. Kertomatta jäi vielä, että Ilmarin isällä Kustaa Roosilla oli saviverstaansa Pärnämäessä. Häntä kutsuttiin ”Kuppi-Kustaaksi”.

Ilmarin äiti asui sota-aikana Siuntion pitäjässä pienellä maatilalla. Elettiin karjataloustuotteilla. Samassa taloudessa asui hänen nuorin poikansa Aimo yhdeksänvuotias, tytär Tyyne kuusitoistavuotias ja minä Lyyli yhdeksänvuotias, tämän kirjoittaja, joka olen Irene Roosin tyttärentytär. Myös Ilmarin morsian, joka oli raskaana, oli meillä tilapäisesti asumassa. Hän auttoi meitä nuoria karjanhoitotöissä. Hän oli meille nuorille kuin äitihahmo, tuki kaikessa. Talon omistaja (isoäiti Irene) oli heikkokuntainen ja jaksoi hoitaa vain kotitalouden. Tämän lisäksi hän ompeli kyläläisille vaatteita.

Tämä raskaana oleva Ilmarin morsian Hellin Holopainen muutti sitten Helsinkiin, kun synnyttämisen aika oli lähellä. 1940 syntyi tyttö Anna-Maria. Hänestä me Ilmarin läheiset emme sen koommin kuulleet mitään. Hänen äitinsä suku asui kaukana Savonlinnan suunnalla. Sitten sodan aikana tuli meille tieto, että Ilmari oli lomansa aikana käynyt Somerolla näyttämässä vauvaansa, joka oli silloin ollut kahden kuukauden ikäinen. Vauvan äiti ja isä kävivät Someron Kaislarannan Takapellon-tilalla Paula Jokiniemen luona.

Tämän sotaorvon omaiset olivat alussa tukeneet Anna-Marian äitiä taloudellisesti niin, että hän oli saattanut toimia työelämässä.

Nämä kertomani asiat olen jälkikäteen saanut tietooni Anna-Marian kirjeitse kertomana. Kaikki mitä tässä muistelussa kirjoitan, olen saanut tietooni vasta silloin, kun tämä sotaorpo Anna-Maria oli täyttänyt seitsemänkymmentä vuotta. Olimme paljon kirjeenvaihdossa sen jälkeen, kun eräs läheisistäni oli saanut yhteystiedot.

Lapsen ollessa vielä leikki-ikäinen oli äiti sopinut tuttavapariskunnan kanssa, että he ottavat tytön omaksi kasvatikseen. Pariskunta asui Savonlinnan suunnalla eikä heillä ollut lapsia. Anna-Maria kirjoitti minulle olleensa hyvässä hoidossa ja saaneensa käydä kouluja. Lahden kaupungissa hänellä oli niin sanottu ”sotakummi”, joka avusti rahallisesti. Nuorena hän kävi kauppakoulun, jota varten hän sai apurahankin.

Koulun jälkeen hän oli eri liikkeissä myyntityössä. Jäi vielä kertomatta, että hän oli 17-vuotiaana käynyt Somerolla. Matka taittui junalla Savonlinnasta Helsinkiin, josta linja-autolla Somerolle. Mukaansa ottamien nimien ja osoitteiden avulla löytyivät isoäiti Irene Roos ja täti Inkeri Mäkelä (Ilmari Roosin sisar). Tällä matkalla Anna-Maria kävi Kertunsalon tanssilavalla serkkujensa Kyllikki Aallon ja Torsti Jokiniemen kanssa.

Harrastuksistaan Anna-Mari kertoi muun muassa harrastaneensa voimistelua, käyneensä Pelastusarmeijan pyhäkoulua ja tulleen vihityksi nuoreksi sotilaaksi Pelastusarmeijassa. Pelastusarmeijan upseerin maalaama muistotaulu oli hänellä, siinä oli teksti: ”RUKOILE JA TEE TYÖTÄ”.

1950-luvulla hän kertoi olleensa iltanäyttelijänä Itä-Suomen maakuntateatterissa. Työuransa hän teki lastenohjaajana Joensuun, Lieksan ja Savonlinnan seurakunnissa. Pisimmän työuran, lähes 25 vuotta, hän teki Savonlinnan-Säämingin seurakunnassa vuodesta 1980 vuoteen 2004, jolloin pääsi eläkkeelle.

Kertomallani Anna-Marialla on kaksi jälkeläistä. Työskenneltään pitkään ja ansiokkaasti Savonlinnan suunnalla päiväkerhotätinä hänelle myönnettiin 2001 ”Kellarpeltolaisen” tunnustusdiplomi. Tämä tunnustus myönnettiin pitkään kestäneestä työstä asuinalueen lasten ja lapsiperheiden parissa Savonlinnassa. Hän osasi tässä työssään ilahduttaa lapsia kerhoissa.

Anna-Maria Paakkunainen, sotaorpo, kuoli vuonna 2016. Kuolemansa jälkeen hänestä julkaistiin arvostava muistokirjoitus alueen paikallislehdessä.

Isänsä kuolinilmoituksessa luki:

Onni Ilmari Roos
Savenvalaja-sotamies
Syntyi 28.2.1910 Somerolla
Kaatui 31.10.1941 Käppäselässä

RAIJA RAJALA

Muistoja isoisästä

Venäjän 24.2.2022 aloittama hyökkäyssota Ukrainaa vastaan jatkuu yhä. Suomesta on tänä aikana tullut Naton jäsen, ja välit Venäjään ovat kylmenneet. Helsingin Sanomien uutisessa 26.9.2023 kerrottiin, että Venäjän ulkoministeriö on pyytänyt viranomaisia kartoittamaan epäystävällisten maiden pystyttämät muistomerkit ja luvattomat rakennelmat. Osa suomalaisten kotiseutumaille pystyttämät sankarivainajien muistomerkit ovat jo kadonneet tai turmeltu.

Mutta Ukraina on pystynyt käymään puolustustaistelua ja valloittanut takaisin itärajaltaan Venäjän miehittämiä alueita. Mieleen jäi TV-uutisten kuva, jossa vanha nainen raunioiden keskellä hymyilee liikuttuneena omille sotilaille ja auttajille. Nainen nojaa keppiinsä ja silittää sylissään olevaa laihaa kissaansa.

← Jooseppi ja Anna-Mari Kuisma perheineen Muolaan Telkkälässä vuonna 1915. Vasemmalla isän vieressä Johannes, takana Elina ja Linda. Edessä äidin vieressä Ilmi ja Ida. Kuva: Raija Rajalan albumi.

Kuva toi mieleeni isovanhempani, joista muistan vain äidinisän Jooseppi Kuisman. Mummo kuoli pian toisen evakkomatkan jälkeen, mutta kun vanhempani Matti ja Linda Romu rakensivat talon Someron Pälkönkulmalle, niin Elina-täti ja isoisä muuttivat meille vuonna 1947. Minä olin silloin 5-vuotias ja muistan, että isoisä lepäili omassa kamarissaan.

Äijä oli aina leikkisä ja hyväntuulinen. Hän saattoi koputtaa keppiään ja pyytää: ”Tyttö, tyttö, tuo vettä”, ja minä täytin hänen peltimukinsa. Sitten isoisä saattoi pyytää: ”Tyttö, tyttö, tule tallomaan selkää”, mutta hauskinta oli, kun äijä pyysi: ”Tyttö, tyttö, tule vetämään nuottaa”. Minä kiipesin sängyssä lepäävän isoisän syliin, otin käsisti kiinni ja yhdessä sanoimme: ”Veen, veen nuottaa, saan suurii kalloi. Ahvenet Antil, kiiskit kissal, kurvit koiral. Hupsis, kala konttii”, jolloin isoisä ravisti minut sylistään sängylle, ja sitten me naurettiin. En ymmärtänyt, että isoisä oli jo sairas ja hänellä oli heikko sydän. Ei hän ehtinyt asua meillä kuin puolitoista vuotta, kunnes hän kuoli lokakuussa 1948, ja minulla oli häntä kova ikävä.

2000-luvun alussa päätimme tehdä Telkkälän-Himalan kyläkirjan (ilm. 2005). Silloin oli elossa vielä monta entisen kotikylän asukasta, monta muistelijaa. Oli toivomuksena, että muisteltaisiin rauhan aikaa, elämän arkea ja juhlaa. Oli saatu sodalta talteen myös monta perhekuva; selkeitä, mus-

tavalkoisia, ammattivalokuvaajan ottamia. Oma isänikin kertoi, että hän talvisodan evakkomatalle lähtiessään ehti laittaa talvitakin taskuun vanhempiensa perhekuvan.

Kyläkirjassa on myös monta muistoa isovanhemmistani. Äidin-isäni Jooseppi Kuisma, Parta-Joska, oli Telkkälän kylänvanhin. Se tarkoitti sitä, että kyläläiset olivat valinneet hänet luottamusmieheksensä. Äijää kuvailtiin sanoilla sopuisa ja hyväntuulinen. Hyvän kirjoitustaidon omaavana hän auttoi kyläläisiä laatimaan virallisia anomuksia. Seurakunnan lukukin-kereillä äijän tehtävä oli raportoida kylän elämästä.

Kyläkirjaa tehdessä minulle selvisi, että isoisä oli myös tunnettu kalamies, joka 1920-luvulla omisti osuuden myös suuresta talvinuotasta. Minusta yksi kirjan mielenkiintoisimpia tekstejä oli serkkuni Olavi Kruusin (s. 1926) muistelmasta, kun isoisä valmisti rantakalaa Pölläkkälän sahan herroille.

Nämä tulivat autolla Pekkolan pihaan, ja sieltä syksyisen päivän illansuussa isoisä, 5-vuotias Olavi, Musti-koira ja pari saaherraa lähtivät Kirkkojärven rantaan. Isoisä otti venevajasta kesänuotan ja laski sen toisen miehen kanssa veteen. Pian nuotassa näkyi suuria kuhia.

Olavi muisteli, miten taitavasti isä perkasi kalat ja täytti niillä venevajasta otetun rautapadan ja asetti rantaan tehdyille tulelle. Kun keitos alkoi kiehua, äijä lisäsi pataan sipulia ja suolaa, joita mummo oli laittanut mukaan koriin, jossa oli myös kirnuvoita ja ruisleipää sekä lusikat. Saaherrat nostivat kuhanpaloja tuohiropposiin ja lusikoivat lientä. Pikku-Olavi ihmeteli, miten paljon miehet jaksoivat syödä. Herkusta kylläisenä toinen miehistä taputteli vatsaansa ja sanoi: ”En vaihtais vattaani pieneen

härkämullikkaan.” Kotimatalla rannasta äijä nosti Olavin olkapäilleen ja sisällä kotona mummo peitteli pikkumiehen nukkumaan, kun ensin iltarukous oli luettu.

Olavista tuli perheenisä ja kuoromies ja hänen tyttärestään tangoprinsessa. Mutta vielä iäkkäänäkin hän eloisasti muisteli, miten isoisä rantakalaa valmisti ja hänestä huolehti. Lapsuuden turvalliset hetket ovat tärkeitä.

Isovanhempani ja omat vanhempani olivat uskovaisia ihmisiä. He kävivät kirkossa, heillä oli hyvät laulunäännet ja virret olivat tuttuja. Kerrotaan, että kun nykyistä virsikirjaamme uudistettiin 1980-luvulla, niin vanha kenraali Valve kävi henkilökohtaisesti pyytämässä, että tästä virrestä ei muuteta sanaakaan.

Lukijalle syyskuussa 2024

Nyt syksyllä 204 venäjän hyökkäyssota Ukrainaan yhä jatkuu, ja media välittää kauheita kuvia sodan tuhoista ja ihmisten kärsimyksistä. Presidenttimme Aleksander Stubb sanoi äsken radiohaastattelussa, että Eurooppaan on nyt noussut uusi rautaesirippu, jonka toisella puolella ovat Venäjä ja Valko-Venäjä ja toisella puolella koko muu Eurooppa. Mieleeni nousevat Mika Waltarin Sinuhe Egyptiläisen sanat: ”Ajattelin, ettei maailmassa ole mitään kauheampaa ja vaarallisempaa kuin faaraoiden unet, koska ne kylvävät verta ja kuolemaa ja lihottavat vain krokotiileja.” ■

*”Sun kätes herra voimakkaan
suo olla turva Suomenmaan
niin sodassa kuin rauhassa
ja murheen, onnen aikana”*

TEKSTI: SAMI SUIKKANEN

KUVA: JUHA HEIKKILÄ

400 SANAA TULEVAISUUS- INVESTOINNEISTA

Kaupunkimme valtuusto on lähtemässä joulutauolle kevein kanta-muksin – kunhan ensin saa kaupungintalon kauniisti valaistun kuusipuun alla viettämässään joulukuun talousarviokokouksessa purettua rekeensä lastatut painavat lahjat.

Siitä nämä avoimuuden nimissä jo valmiiksi avatut investointipaketit sitten siirtyvät ensin kaupungintalon uutteran ja hallinnollisia harmeja kaihtamattoman tonttujoukon hyppysiin, joissa ne vuoden aikana työestetään ja jaetaan kaikkien kaupunkilaisten iloksi.

Pääosin teknisen lautakunnan kokoama, eri toimielinten toivomuksia noudattava alkuperäinen ensi vuoden investointiohjelmaehdotus on nettokustannuksiltaan noin seitsemän miljoonaa euroa. Omista käsistäni se etenee noin miljoonan (tai tätä kirjoittaessani yhä kesken olevan puntarointini jälkeen, jopa vajaat kolme miljoonaa) kevyempänä kaupunginhallitukseen. Ja sieltä joulukuun valtuuston lopullisesti päätettäväksi.

Mitä näistä paketeista sitten paljastuu?

Noin miljoonan euron edestä ei varsinaisesti paljastukaan, sillä se pääosin haudataan maan alle esimerkiksi hulevesiverkostoksi. Toki maata myllätään tätä ennen hyvinkin näkyvästi. Osa tästä miljoonasta muuntuu vasta digitaalisiksi tulevien investointien suunnitelma-asiakirjoiksi. Näkyvää näistä syntyy tulevina vuosina: kaavailuihin kuuluu mm. suosittujen ulkoilun ja kevyen

liikenteen reitistöjen täydentäminen ”Kirkkojärven kierroksen” sekä Ihmäentien puuttuvien pätkien osalta.

Vesistöjen kunnostamiseen ja virkistyskäytön edistämiseen laitettaisiin kaupungin omaa rahaa nettona yli 200 000 euroa, kun mukaan lasketaan mm. Akustinpuiston kunnostaminen ja vierasvenelaituri, Paimionjoen yläosan säännöstelyn purkaminen, Härkälän uusi venelaituri ja Oinasjärven uimarannan terassi.

Kiiruun puistoa ja sen saavutettavuutta nostettaisiin näyttävällä valaistuksella ja toria myyntipaikkojen varustelua parantamalla. Näin viime vuosi-na valmistellut keskustaympäristön kehittämisen viitesuunnitelma, puistostrategia ja maankäytön kehityskuva 2035 -suunnitelmat toteutuisivat pala palalta.

Samoin investoitaisiin keskustan liikenneturvallisuuden parantamiseen. Lihasvoimin liikkuvia palveleviin toimiin on suunniteltu lisäksi liikunta-

paikkojen kehittämistä niin keskustassa, Pitkäjärvellä kuin Somerniemelläkin. Tästä esimerkkejä ovat pururatojen valaistusten uusimiset.

Talonrakennusinvestointeihin laskettavia asioita ovat mm. uimahallin kattoremontti, koulujen, päiväkotien ja kirjastojen kunnostukset sekä aurinkovoimaloiden lisäyssuunnitelmat useampiin kiinteistöihimme. Uudisrakentamistakin ensi vuoden suunnitelmissa on noin ”puolikkaan päiväkodin” verran, mikäli teknisen lautakunnan investointiehdotukseen sisältyvä nykyisen Leivonpesän päiväkodin korvaavan uuden päiväkodin rakentaminen käynnistyy. Tämän hankkeen aikataulutukseen liittyy se suurin puntaroinnin paikka, johon jo aiemmin viittasin.

Kulttuuriakaan ei ole unohdettu. Ehdotan investointiohjelmaan alkupanostusta MAN-museon perustamista varten. Kyse on M.A. Nummisen kulttuuriperintöä kunnioittavasta museosta, josta maestron itsensä kanssa on jo käyty innostavia keskusteluja.

Ja paljon muuta.

Edellä on luotu ylimalkainen silmäys osaan hengästyttävästä investointiohjelmaluonnoksestamme. Samalla kun haluamme tulevaisuusinvestoida mahdollisimman paljon tehdäksemme Somerosta yhä hehkeämmän paikan asua ja yrittää, on tärkeää pitää huolta siitä, etteivät näiden lahjojen lunnaat muodostu liian painaviksi, kaupunkimme sujuvaa arkea rajoittaviksi kahleiksi.

Kohtuus on joulunkin juhlassa avain arjessa jaksamiseen. Yhtä lailla tämä on tärkeää muistaa kuntatalouden luistavilla ja lipsuvilla laduilla.

Toivotan kaikille somerolaisille erinomaista joulun aikaa ja juhlavaa tulevaa vuotta 2025! ■

7.11.2024

Sami Suikkanen,
kaupunginjohtaja

/// Työpaikkojen tai jatko-opiskelumahdollisuuksien puutteen vuoksi siirtyi suuri osa nuorista Somerolta muille paikkakunnille koulunsa päätettyään.”

HANNU SIMSTRÖM

Kun suuret ikäluokat maailmalle lähtivät

Suurilla ikäluokilla tarkoitetaan meillä yleensä heti sotien jälkeen vuosina 1945–50-syntyneitä. Yhteensä lapsia syntyi Suomeen näinä vuosina noin 600 000. Huippuvuonna 1947 syntyneiden määrä oli peräti 108 000, kun tällä hetkellä maassamme syntyy vuosittain vain runsaat 40 000 lasta. Itsekin olen suurten ikäluokkien viimeisen vuosikerran edustaja ja somerolainen paluumuuttaja vuodesta 2015 lähtien.

Suurten ikäluokkien sukupolvi on laajempi käsite ja sen katosaan ulottuvan 1960-luvun alkupuolelle asti. Silloin syntyvyys oli Suomessa vielä yli 80 000 lasta vuodessa. Työelämään suurten ikäluokkien sukupolvi siirtyi vuosien 1965–1985 välisenä aikana.

Väkiluvun kehitystä Somerolla ja Somerniemellä

(Simström 1976)

	1950	1960	1970
Somero	11653	11281	9868
Somerniemi	2480	2162	1687
Yhteensä	14133	13443	11555

← Someron keskustaa 1960-luvun lopulla. Kuva: Somero Seuran arkisto.

Valtaosa suurista ikäluokista kasvoi pientiloilla, ei kaupungeissa. Maatalous ei voinut työllistää kuin osan työikään tulevista, lähinnä miespuolisista nuorista. Töitä tai opiskelupaikkaa oli lähdettävä hakemaan oman kotikunnan ulkopuolelta, isoista kaupungeista tai vaikkapa Ruotsista asti.

Maatalousvaltaisissa kunnissa, kuten Somerolla ja Somerniemellä, väkiluvun lasku oli erittäin voimakasta. Kun vuonna 1950 kuntien yhteinen väestömäärä oli ollut 14 133, oli se kymmenen vuotta myöhemmin 13 443 ja vuoden 1970 lopussa enää 11 555 henkeä. Sisäinen muuttoliike lisäsi kuitenkin kunnan keskustaaajaman, Joensuun väkilukua.

Suuret ikäluokat ja siirtolaisuus toivat kunnille suuria haasteita haja-asutusalueiden palveluiden järjestämiselle. Kouluverkonkin tuli olla tiheä, jottei kenenkään lapsen koulumatka ylittäisi viittä kilometriä. 1960-luvun puolivälin jälkeen oltiin tilanteessa, jossa jatkuvan muuttotappion seurauksena haja-asutusalueiden koulut sekä monet muut palvelupisteet olivat nopeasti vähenemässä.

Tilanteeseen oli reagoitava, uusia työpaikkoja luotava ja palveluita parannettava.

1970-luvun alkupuolen näkymät loivat optimismia

Maaherra Jorma Tuominen totesi tarkastuksessaan vuonna 1971, että Someron kunnassa ja sen eri hallinnon aloilla oli tapahtunut selvää edistymistä edellisellä viisivuotiskaudella. Elinkeinorakenteessa näkyi jo teollisuuden lisääntyminen, koulutoimi oli hoidettu parhaalla mahdollisella tavalla ja kunnan taloudellinen tila oli vankka.

Kunnanjohtaja Uno Simström selosti maaherralle kunnan kehitystä ja tulevaisuuden suunnitelmia. Vuonna 1965 laadituissa ennusteissa oli arvioitu Someron väkiluvun vähenevän viiden vuoden aikana 1000 hengellä. Vaikka muuttotappio oli edelleen suurta, väheni väkiluku selvästi ennustetta vähemmän, 645 hengellä. Kunnan toimenpiteet uusien yritysten saamiseksi paikkakunnalle näyttivät tuottavan tulosta, mikä loi uskoa tulevaan.

Kunnanjohtaja halusi nostaa esille myös uimahallihankkeen, joka toteutettiin osakeyhtiömuotoisena. Puhtaasti kunnallisena laitoksena toteutus ei olisi ollut taloudellisesti mahdollinen. Uimahalli maksoi noin miljoona markkaa, josta osakepääomalla rahoitettiin 300 000 markkaa ja loput veikkausvoittovaroin ja lainoituksella. Kunnan osuus osakepääomasta oli 100 000 markkaa ja yksityisten sekä yhteisöjen yhteensä 200 000 markkaa. Tätä voidaan pitää todellisuutta yhteisöllisyyden voimannäyttönä. Kunta vuokrasi hallille edullisesti tontin ja takasi osan yhtiön lainoista.

Yhdistysmuotoisesti oli puolestaan lähdetty helpottamaan vanhusten asutuspulaa, kun Someron Seudun Vanhaintukiyhdistys rakennutti vuonna 1970 seurakunnalta vuokratulle tontille 12 omistusasunnon rivitalon. Seuraavina vuosina alueelle rakennettiin lisäksi kolme vuokratrivitaloa ja palvelutalo. Yhdistys aloitti myös kotipalvelun.

Somero kuului lääninhallinnon osalta edelleen Hämeen lääniin, vaikka muu toiminta pääosin suuntautui Varsinais-Suomeen. Lääninvaihdos Turun ja Porin lääniin oli vireillä.

Teollistaminen ja asuntorakentaminen kehityksen kivijalkoina

Someron sijainti oli ja on edelleenkin erinomainen Helsinki-Tampere-Turku-kolmion keskipisteessä. Va-

Someron kunnalla hyvät tulevaisuudennäkymät

300 uimaria avajaispäivänä

Vanhaintuki suunnittelee toista asuin- sekä palvelutaltoa vanhuksille

Someron eläinlääkäritalon rakennustyöt alkaneet

Vanhainkodin rakennustöihin elokuussa 1978

Nuija napahti viimeisen kerran Somerniemen valtuustossa

1200 kuntalaista liikkeellä:
Virastotalo katsastettiin ja hyväksi havaittiin

Arvo Virtanen Oy:lle 1800 neliömetrin halli

Jätevedenpuhdistamo nousi harjakorkeuteen Valmis ensi syksynä

Maaherra Somerolla
Kauppalahanke ja kuntaliitos keskustelun tärkeimpiä aiheita

Vuokrakerrostalosta lievennystä asutuspulaan ja lisätiloja päiväkodille

Kunta rakentaa kiinteistön Hongiston leipomolle — Elomaan maat ostettiin

PSO laajentaa Somerolla

Kuvakehystuotanto Somerolla alkanut

Vauhtia lääninvaihdolle Somerolta lähetystö maaherran puheilla

Tapahtui 1970-luvulla

litettavasti liikenneyhteydet olivat uudesta Salon ja Someron välisestä suorasta tiestä huolimatta heikohkot. Kunnan reuna-alueiden kautta rakennetut valtatie eivät teollistamiselle juuri vetoapua tarjonneet. Oli otettava käyttöön uusia keinoja.

Päätettiin kokeilla mallia, jossa kunnan rakennuttama teollisuushalli vuokrattiin tai myytiin pitkälläkin maksuajalla yrittäjille. Ensimmäisen teollisuushallin rakentaminen aloitettiin vuonna 1967. Myöhemmin halleja tehtiin lisää ja autettiin yrityksiä myös rakentamiseen tarkoitettujen lainojen saamisessa, koska monet yrittäjät halusivat rakennuttaa tuotantotilansa itse. Yrityksille pystytettiin tarjoamaan myös edullisia tontteja.

Ensimmäiseen kunnan rakennuttamaan halliin Somerolle muutanut merkittävä yritys oli O.H. Sandberg Oy, jonka pohjalle rakentui myöhemmin Laukamo-yhtymä.

Itsekin olin vuonna 1968 kesätöissä tässä uudessa ”nappi- ja muovitehtaassa”. Toiseen halliin saatiin tänäkin päivänä toimiva metallialan yritys Oy Kart Ab. Seuraavina vuosina uutta työtä tarjosivat muun muassa Elek-Tuote Oy, Mixtus Ky, Pohjoismainen Sähkö Oy, Somertex Oy ja Vientikunta Muna Oy. Muutamassa vuodessa Somerolle saatiin yli 300 uutta teollista työpaikkaa, millä oli paikkakunnan kehittämiselle ja vireydelle ollenainen merkitys.

Sadat uudet työpaikat toivat mukanaan asutuspulan, vaikka esimerkiksi vuonna 1972 keskustaan valmistui 120 uutta asuntoa. Eri-tyisesti vuokra-asunnoista oli suuri pula. Kunnalta vaadittiinkin määrätietoisia toimia asutotuotannon vauhdittamiseksi: tontti- ja maa-alueiden hankintaa, uutta kaavoitusta sekä aktiivista yhteistyötä rakentajien, rahoittajien ja eri viranomaisistahojen kanssa. Lasten

päivähoitoonkin tarvittiin uusia tiloja.

Valtaosa Someron nykyisistä kerrostaloista on peräisin 1960-luvun loppupuolelta ja 1970-luvulta. Uusia omakoti- ja rivitaloja rakennettiin paljon 1970- ja 1980-luvuilla muun muassa Okkerin, Pappilan, Kyyrän, Lamminniemen, Sahan ja Akustinpuiston alueille. Vilkas asunto- ja muu rakentaminen toi paikkakunnalle monia alan yrityksiä, kaupan palveluita ja työpaikkoja.

Kauppalahakemus vetämään – kuinka kävikään?

Vuosi 1974, tasan viisikymmentä vuotta sitten, oli monella tavalla merkittävä Someron tulevalle kehitykselle. Kauppalahakemus laitettiin vuosien pohdinnan jälkeen vetämään ja Someron ja Somerniemen kunnat päättivät

yhdistyä vuoden 1977 alusta lukien. Kunnan ensimmäinen pitkän tähtäimen toiminta- ja taloussuunnitelma valmistui elokuussa 1974. Kauppalahakemuksen ja toiminnan pitkäjänteisen kehittämisen tueksi kartoitettiin keskustan ja haja-asutusalueiden palvelut ja niiden väestöpohjat.

Työikään tulleet 1950-luvulla syntyneet ikäluokat olivat edelleen suuria ja aivan liian moni jätti kuntansa työn tai opiskelun vuoksi. Someron keskustaajama, Joensuu, oli kasvanut teollistumisen myötä sekä väkiluvultaan (n. 4000 asukasta) että palveluiltaan, jotka olivat jo selvästi vähintään kauppala-soa. Somero ei kuitenkaan ollut kaupala.

Kunnanhallitus katsoi, että Somero tulisi kauppalana kehittymään nopeammin kuin maalaiskuntana. Tähän vaikuttaisivat kunnallishallinnon tehostuminen ja kuntamuodon muutoksen tuoman yrittäjätoiminnan vilkastuminen. Valtion arvostuksen ja kiinnostuksen kuntaa kohtaan uskottiin lisääntyvän ja eri hallintoelinten suhtautuvan entistä myönteisemmin kunnan kehittämispyrkimyksiin.

Kunnanhallitus esitti vuoden 1974 alussa kunnanvaltuustolle kuntamuodon muut-

tamista kauppalaksi vuoden 1976 alusta lukien. Valtuuston myönteisen päätöksen jälkeen kunnan lähetystö kävi jättämässä kauppalanomuksen valtioneuvostolle. Someron epäonneksi kunnallislakia alettiin uudistamaan ja hakemukset pantiin jäihin. Uusia kauppaloita ei tämän jälkeen syntynyt. Vanhoista kauppaloista tuli vuoden 1977 alussa kaupunkia.

Pitkän tähtäyksen suunnittelulla pohjaa tulevalle

Sain olla nuorena ekonomina mukana laatimassa Someron kunnalle sen ensimmäistä toiminta- ja taloussuunnitelmaa vuosille 1974–1978. Vuosittain tarkistettava suunnitelma ei ottanut ensimmäisessä versiossaan huomioon mahdollista kuntamuodon muutosta eikä tulevaa Somerniemen ja Someron kuntien yhdistymistä.

Toiminta- ja taloussuunnitelma sisälsi eri hallinnon aloilla monia uusia kunnallisia rakennushankkeita, joista ehkä merkittävin oli uuden, kauan odotetun virastotalon rakentaminen vuosina 1974–1975. Erityisen suuria investointeja tulivat olemaan myös uuden vanhainkodin (Tervaskanto) sekä jäteveden puhdistuslaitoksen rakentaminen.

Someron asukasluvun ennakointiin suunnitelmassa laskevan yli 100 henkeä vuodessa. Nuorten ikäluokkien suhteellinen osuus tulisi pienenemään, yli 65-vuotiaiden kasvamaan. Haja-asutusalueiden palvelut tulisivat supistumaan edelleen nopeassa tahdissa. Viikoittainen kuljetus kunnan keskustaan tuli suureksi avuksi reuna-alueilla asuville.

Vähittäiskaupan myymälöitä oli 1970-luvun puolivälissä Somerolla keskustaajaman ulkopuolella yhdeksän ja Somerniemelläkin kahdeksan, mistä oli kiittäminen runsasta loma-asutusta.

Vähittäiskaupan myymälöitä oli 1970-luvun puolivälissä Somerolla keskustaajaman ulkopuolella yhdeksän ja Somerniemelläkin kahdeksan, mistä oli kiittäminen runsasta loma-asutusta. Myymäläauto täydensi palveluverkostoa. Postin palvelupisteitä löytyi kymmenestä kylästä. Viidessä isommassa palvelukylässä (Häntälä, Kaskisto, Oinasjärvi, Pitkäjärvi ja Terttilä) oli myös osuus- tai säästöpankin konttori, useimmissa molemmat.

Kansakouluja oli Somerolla keskustaajaman ulkopuolella vielä kahdeksan ja Somerniemellä kolme. Koululaiskyytejä oli koulujen lakkauttamisten myötä lisätty. Sivukirjastot sijaitsivat kansakoulujen yhteydessä ja kirjastoauto toi lainauspalvelut kunnan reuna-alueille, kuntaliitoksen jälkeen myös Somerniemelle.

Väkiluvun lasku lähes pysähtyi 1980-luvulla

Somerniemen kunta yhdistyi Someroon 1.1.1977. Väkiluvun aleneminen saatiin kuntaliitoksella pysäyttämään, mutta vain näennäisesti. Kuntien yhteinen väkiluku oli laskenut 1970-luvulla keskimäärin 150 henkeä vuodessa ja oli kuntien yhdistyessä 10 609.

SOMERON KUNTA

TOIMINTA- JA
TALOUSSUUNNITELMA

vu. 1974-1978

**1980: V-S seutukaavaliiton väkilukutavoite 10 200;
toteutui 10 289**

**1985: V-S seutukaavaliiton väkilukutavoite 9 800;
toteutui 10 015**

1990: toteutunut väkiluku 10 002

Someron keskustaa 1980-luvun lopulla. Kuva: Somero Seuran arkisto.

Seuraavan vuosikymmenen alkaessa suurimpien ikäluokkien vaikutus kunnan muuttotappioon oli vähentynyt merkittävästi. Keskustaajama Joensuu oli kasvanut sekä väkiluvultaan että palveluiltaan uusien työpaikkojen myötä ja myös rakentaminen näytti vilkastuvan entisestään korkeasuhdanteen alkaessa. Tieoloihinkin oli luvassa parannusta keskustan ohitustien rakentamisella ja Helsingintien perusparannuksella.

Pitkäjänteinen työ väestökädon hillitsemiseksi näytti tuottavan tulosta. Vuoden 1984 aikana Someron väkiluku jopa kasvoi, vaikkakin vain kuudella hengellä. Koko 1980-luvun aikana väkiluku

pieneni ennustettua vähemmän, keskimäärin alle 30 hengellä vuodessa. Viimeisen kerran 10 000 asukkaan raja ylittyi vuonna 1990 (10 002 asukasta).

1980-luvun alkupuolen lehdistöskot kertoivat hyvin toiminnan moninaisuudesta:

"Valkeen alue virkistyskäyttöön", "Kotipalveluauto tuli Somerolle", "Laajennustyö terveyskeskuksessa alkoi", "Antakaa Somerolle siementarkastuslaitos", "Haja-asutusalueiden vesihuolto etenee", "Someron uusi kirjasto avasi ovensa", "Vesitorni ensi vuonna", "Raivaaja-patsas Aholanpuistoon", "Kävelysilta Lamminniemeltä Kaislarantaan", "Syrjäkyltien liikenneyh-

teykseen korjauksia", "Lämpöyhtiö somerolaisiin käsiin", "Kunta lainaamassa 2 miljoonaa Mixtuksen teollisuushalliin", "Monitoimihallilla harjannostajaiset".

Siementarkastuslaitoksen saamiseksi Somerolle tehtiin hartiavoimin töitä, mutta lopulta laitos annettiin Loimaalle. Maan hallitus lupaili lääninvaihdosta taas kerran vuonna 1982, mutta vasta vuonna 1990 se virallisesti toteutui.

Kuntamuodon muutoshalu nosti vuosikymmenen puolivälin lähestyessä jälleen päätään, nyt haluttiin kaupungiksi. Äänin 8–7 valtioneuvosto kuitenkin päätti, ettei Somerosta tule vielä kaupun-

Väestön ikärakenteen kehitystä Somerolla

(Simström 1976; Tilastokeskus)

	1970		1985		2000		2023	
Ikä	kpl	%	kpl	%	kpl	%	kpl	%
0 - 14	2421	20,9	1605	16	1609	16,4	1050	12,5
15 - 64	7521	65,1	6558	65,5	6035	61,7	4472	53,2
65 -	1613	14	1852	18,5	2145	21,9	2888	34,3
Yhteensä	11555	100	10015	100	9789	100	8410	100

kia. Vuoden 1993 alussa Somero sai vihdoin kaupunkioikeudet.

Tähän on tultu

1990-luvun alussa Suomi sukelsi lamaan. Konkurssien seurauksena työttömien määrä nousi ennätyskorkeuksiin ja työtä oli vaikea löytää suuristakaan kaupungeista. Vuosikymmenen loppupuolella kasvava Nokian matkapuhelimen valmistus Salossa antoi onneksi työpaikan yhä useammalle somerolaiselle ja alihankintatyötä myös yrityksille. Someron väkiluku aleni 1990-luvun aikana vain runsaalla 200 hengellä.

2000-luvulla väestökato jälleen kiihtyi. Ensimmäisen kymmenen vuoden aikana vähennystä asukaslukuun tuli noin 450 henkeä ja toisen kymmenvuotisjakson aikana lähes 700 henkeä. Nyt vähenemisen taustalla ei enää ole niinkään muuttoliike, vaan kuolleisuutta alempi syntyvyys. Vuoden 2023 lopussa meitä oli 8410. Yli kolmasosa kaupunkimme asukkaista on yli 65-vuotiaita ja osuus kasvaa koko ajan. Tässä joukossa on paljon suurten ikäluokkien paluumuuttajia mutta myös monia muita tänne haluavia.

Haja-asutusalueiden palvelut ovat väen vähetessä supistuneet minimiin. Peruskoulun alaluokat toimivat enää vain Oinasjärvellä ja Pitkäjärvellä. Etätyön lisääntyessä Someron keskustaajama ja kylät tarjoavat lapsiperheille erinomaisen asuin- ja kasvuympäristön. Kaupan, postin ja pankin palvelupisteitä ei keskustaajaman ulkopuolelta enää löydy, mutta nuoremmat sukupolvet eivät niitä verkkopalveluiden käyttäjinä sieltä kaipaakaan.

Suurten ikäluokkien muuttaminen kotiseudultaan työn ja jatko-opiskelun vuoksi suuriin kaupunkiin oli maatalousvaltaisten kuntien iso ongelma 1960- ja 1970-luvuilla. Somerolla asiaan reagoitiin ja tuloksia saatiin. Myönteinen kehitys vaati tuolloin ja vaatii jatkossakin kunnan, yritysten, yhteisöjen sekä asukkaiden, myös vapaa-ajan asukkaiden, yhteistyötä ja osallisuutta. Se on yhteisöllisyyttä, jota kannattaa ja pitää edistää.

Maailma ja toimintaympäristömme ovat muuttuneet. Tyhjätkä liiketilat kertovat kaupan ja julkisten palvelujen supistumisesta, eikä joukkoliikenteen bussejakaan enää näy. Moni asia ja monet palvelut ovat nyt kuitenkin paremmin kuin ennen. Somero on jatkossakin hyvä

paikka elää, harrastaa ja yrittää, jos sen elinvoiman perustasta huolehditaan.

Kaupunginjohtaja Sami Suikkanen totesi Somero-lehdessä 31.1.2020: *"Tänne tarvitaan ihmisiä. Työpaikkapuolen kehittäminen on selkeä ykkösasia. Mitä paremmin menee elinkeinoelämällä, sitä paremmin menee kaikilla, ja pystytään pitämään palvelutarjonta yllä."* Viisaita sanoja ja tuttuja, hyviksi todettuja tavoitteita jo viiden vuosikymmenen takaa – niiltä ajoilta, kun suuret ikäluokat maailmalle lähtivät. ■

TÄRKEIMMÄT LÄHTEET

- Kunnanjohtaja Uno Simströmin lehtileikearkisto vuosilta 1965–1985.
- Simström, Hannu 1972: Someron kunnan väestönkehitys ja sen syyt. Turun kauppakorkeakoulu.
- Simström, Hannu 1976: Väestön ja palvelujen alueellinen jakautuminen Somerolla ja Somerniemellä. Turun kauppakorkeakoulu. (löytyy Someron kirjastosta)
- Someron kunta. Toiminta- ja taloussuunnitelma 1974–1978. (löytyy Someron kirjastosta)
- Tilastokeskus. Kuntien avainluvut-tilastotietokanta; StatFin-tilastotietokanta.

IRJA PELTO-TIMPERI

Riemuylioppilaan tervehdys

Arvoisa Someron lukion rehtori, opettajat sekä koko koulun henkilökunta, hyvät riemuylioppilaskoulutoverit, juhluvieraat ja ennen kaikkea hyvät uudet ylioppilaat! Tuon teille terveiset Someron lukion ylioppilailta vuodelta 1974. Meitä oli silloin, 50 vuotta sitten, 60 uutta ylioppilasta. Meistä 19 on paikalla tänään.

Tämä päivä on teille, uudet ylioppilaat, yksi elämän parhaista. Tulevan elämänne kannalta tärkeä etappi on saavutettu. Jotkut teistä luultavasti jo tietävät, mitä haluavat jatkossa opiskella ja tehdä. Teillä, uudet ylioppilaat, vapauden asteita on yhtäkkiä olemassa ja teidän on nyt itse osattava päättää.

Teidän opiskelunne on ollut valtavan erilaista kuin meidän koulunkäyntimme aikoinaan 50 vuotta sitten. Opiskeluvälineemme olivat kynä, kumi ja paperi sekä oppikirjat. Mustepulloon terällistä mustekynää kastaen harjoittelimme alakoulussa kaunokirjoitusta. Teknologian ja tekniikan kehitys on ollut huimaa: emme edes osanneet uneksia älypuhelimista, tietokoneista, Googlesta tai puhumattakaan tekoälystä. Nokia-Suomea ei vielä ollut.

Tiedonjanomme oli kuitenkin valtava. Tulimme kansakoulun neljänneltä luokalta tänne Someron yhteiskouluun, silloin vielä maksullisena yksityiskouluna toimivaan. Aluksi kävimme koulua myös lauantaisin. 5-päiväiseen kouluviikkoon siirryttiin vasta myöhemmin. Keskikoulun 1–5 luokalla opiskelun aloittivat luokat A, B, C ja D. Me lukiossa jatkaneet jakauduimme kieli-, reaali-, ja matematiikkalinjoille. Itse aloitin kielilinjan.

Minulle tieto ja oppiminen ovat olleet tärkeitä koko elämäni. Siksi pääsy Someron yhteiskouluun oli mieluisaa. Viihdyin hyvin oppikoulussa (niin koulua silloin nimitettiin), oppiminen oli hauskaa ja mielenkiintoista. Opetus oli korkeatasoista. Sanotaan, että muistot saavat kultareunan, mutta oikeasti todella muistan, että opettajat olivat positiivisia, oppitunnit rauhallisia, kavereita oli paljon ja yhteistyö sujui mielestäni mainiosti. Uskon, että täällä istuvat riemu-ylioppilaat ovat kanssani samaa mieltä.

Kouluaika on mielessäni seesteisenä. Koulussa ei silloin tarvinnut pelätä. Kilpailua varmasti oli, mutta ei negatiivisuutta. Koulu ja opettajat kannustivat eteenpäin. Arvot ja käsitykset oikeasta ja väärästä pysyivät. Saimme sivistystä, jota ei meiltä voi ottaa pois.

Omista opettajistaan jokainen muistaa luokanvalvojansa kait parhaiten. Minulla oli keskikoulussa Pirkko Pajuoja ja lukiossa Tuulikki Hovi. Legendaarisia opettajiamme, joitakuista mainitakseni, olivat muun muassa tohtori Tapio Horila, joka näytti kaikille välitunneilla, miten narua hypätään. Anna-Liisa Parkon kanssa opettelimme Rooman ja Kreikan jumalat laulaen. Historiaa opettanut Eeva Larsen kirjoitti aina sotien syyt ja seuraukset taululle kauniilla käsialallaan ja tyttöjä liikuntaan innosti ja kannusti Terttu Teponoja. Hauska detalji on, että heistä Tapio Horila, Anna-Liisa Parko ja Eeva Larsen olivat opettaneet jo isääni tässä koulussa. Muistan toki kaikkia tämän koulun opettajiani suurella lämmöllä ja kiitollisuudella. Kyllä hekin ovat jo muistoissani muuttuneet legendaarisiksi, kuten Marja Mattila ja Kyösti Valanne.

Tämän juhlan jälkeen me riemu-ylioppilaat lähemme tutustumiskierrokselle Someron lukion

uuteen koulurakennukseen, jossa te olette käyneet koulunne. Me opiskelimme kouluaikamme tunnetun arkkitehti Aarne Ervin suunnittelemassa valoisassa koulurakennuksessa, jota ei enää ole.

Suomi oli kouluaikanamme aikalailla erilainen, suljettu yhteiskunta. Vuonna 1974 presidenttinä oli edelleen Urho Kekkonen, joka ylioppilasvuotenaamme valittiin uudelleen poikkeuslailla. YYA-sopimus Neuvostoliiton kanssa oli voimassa. NATOsta ei ollut tietoaakaan. Öljykriisi alkoi. Vietnamin sota oli juuri päättymässä ja Amerikassa jylläsi Watergate-skandaali. Abba voitti Waterloolla Euroviisut.

Uudet ylioppilaat, teidän ylioppilaskevättänne varjostaa nyt Euroopan vaikea tilanne, Venäjän hyökkäyssota Ukrainassa, sotatilat Lähi-Idässä, korkeat korot, inflaatio ja työttömyys.

Suomalainen koulujärjestelmä on nykyään maailmalla tunnettu ja tunnustettu, jopa vientituote. Suomessa jokaisella on ollut samanlaiset lähtökohdat koulunkäyntiin, kun peruskoulu-uudistus tuli voimaan.

Tänä päivänä koulumaailma on kuitenkin turbulenssissa: oppilaat ja opettajat joutuvat usein muuttamaan oppimisen suuntaa, tapaa, suunnitelmia ja tavoitteita. Koulu ja koti eivät aina kohtaa. Oppijalle asetetaan liiankin suuria haasteita itseohjautuvuuden ja valinnaisuuden suhteen. Ymmärretäänkö nykyisin riittävän hyvin, että jatko-opinnoille välttämätöntä on luja ja laaja tietopohja, ennen kaikkea lukeminen ja sen ymmärtäminen.

Suomi on jo monena vuonna valittu maailman onnellisimmaksi maaksi ja kansaksi. Uskon, että yhtenä syynä onnellisuuteen on mahdollisuus saada hyvä koulutus. Suomessa myös naiset ovat voineet saada jo pitkään saman koulutuksen kuin miehet.

Meidän kirjoittaessamme vuonna 1974 ylioppilaiksi oli jatko-opiskelupaikan saaminen ehkä helpompaa kuin tänä päivänä. Ratkaisun tekeminen opiskeluvalinnasta toki yhtä vaikeaa. Uravalinta riippuu niin monista tekijöistä. Kun on 18–19-vuotias, on joskus vaikeaa tuntea itsensä, tietää taitonsa ja halunsa. Väärän valinnan tekeminen nyt ei ole välttämättä lopullista, voi toki muuttaa vielä mieltään myöhemmin ja aloittaa jotain ihan uutta, enemmän omaksi tuntemaansa. Vapaus ja vastuuhan on aina pulmallista.

Uudet ylioppilaat, tämä on teidän päivänne. Sallikaa meidän riemu-ylioppilaiden onnitella teitä ja toivottaa kaikkea hyvää matkallanne eteenpäin elämässä!

Positiivisuutta aina kehiin! Muistakaa, että elämä kantaa. ■

**Joulukirkkoon
jouluna kirkkoon**

24.12.
Aattohartaus ja joulurauhan julistus
molemmissa kirkoissa kello 15
Jouluyön messu Somerniemellä kello 22

25.12.
Joulukirkko Somerolla kello 10

26.12.
Tapaninpäivän messu Somerolla klo 10

Someron seurakunta

*Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta*

**RAUTA- ja
PELTINELIÖ Oy**

0400 863 717 050 376 4798
www.rautajapeltineliio.fi

**Sementtivalimo
Matti Kultanen**

Puh 050 572 9841
sementtivalimomattikultanen@someronsroy.fi

*Rauhallista joulun aikaa
ja hyvää uutta vuotta!*

SOMERIKKUNA

Lasialan palvelut sekä puuikkunat, ovet ja portaat

Metallitie 5, SOMERO • 040 530 3801 • www.somerikkuna.net

*Hyvää joulua &
onnea vuoteen 2025!*

Someron kirjakauppa

SOMER kirja

vuodesta 1918

paikallislehti
SOMERO

RAUHALLISTA JOULUA JA HYVÄÄ UUTTA VUOTTA!

Kaikenlaiset peltityöt vahvalla ammattitaidolla.
Palvelemme yrityksiä ja yksityisasiakkaita
Etelä-Suomen alueella.

Someron Peltipinta Oy
+358 40 509 1266
info@peltipinta.fi
www.peltipinta.fi

RAUHALLISTA JOULUNAÏKAA!

**RAKENNUSPALVELU
Markku Reunanen**
040 545 5374

*Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta*
Velj. Nuoritalo Oy

puh. 0400 533 739, 0400 321 314
www.vnoy.fi

Ota yhteyttä ja seuraa

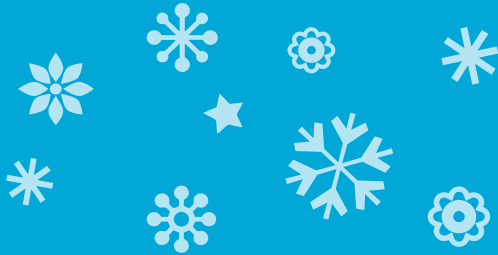
@someroseura

www.someroseura.fi

info@someroseura.fi

*Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta*

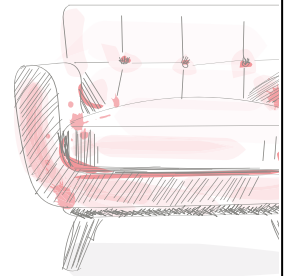

kalustetalo
VIRTANEN

SOMERO
Knuutilantie 1
02 722 1277

FORSSA
Aleksinkatu 1
03 435 6570

arvovirtanen.fi

KELLOT JA KORUT LÄHELTÄSI
Paikallista palvelua vuodesta 1959

ma-pe 10-17 la 10-14 p.040 569 3948
www.kellojakihla-aitta.fi

**Someron
Konevuokraamo**
050-5341 721

VIRTANEN
ÖLJYMAALIT

AGA Neste- ja
hitsauskaasut

• Rakennuskoneet • Telineet
• Henkilönostimet
someronkonevuokraamo.fi

HYVÄÄ JOULUA JA ONNELLISTA
UUTTA VUOTTA

Metsänhoitoyhdistys
Salometsä

HYDRO-OSA
Finland Oy

*Toivottaa
Rauhallista Joulua ja
Onnea Uudelle Vuodelle*

Omistaja-asiakkaana saat
vakautta arjen raha-asioihin
myös vuonna 2025

Jatkamme tutuksi tullutta etua ja tarjoamme päivittäiset pankkipalvelut omistaja-asiakkaillemme ilman kuukausimaksuja myös ensi vuoden loppuun saakka.

OP Ryhmä on asiakkaidensa omistama finanssi-ryhmä. Kun meillä menee hyvin, se näkyy taloudellisina hyötyinä myös osuuspankkien omistaja-asiakkaille. Päivittäispalveluiden edusta hyötyy 2,1 miljoonaa omistaja-asiakasta.

op.fi/lisaedut

OP Lounaismaa

Hyvää
Joulua!

KSupermarket

HÄRKÄTIE

Tavallista Parempi Ruokakauppa